

Прва Роднокрајна

Средба со битолски писатели од Македонија

Зборник на изјави

**National Institution – University Library
“ St Kliment Ohridski” Bitola**

**THE FIRST HOMELAND MEETING OF
THE BITOLA AUTHORS FROM
MACEDONIA**

*Collection of presentations
Round table, Bitola March 16, 2005*

Bitola 2005

Р

**Национална установа - Универзитетска
библиотека „Св. Климент Охридски“ - Битола**

**I РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО
БИТОЛСКИ ПИСАТЕЛИ ОД
МАКЕДОНИЈА**

*Зборник на излагања,
Тркалезна маса, Биџола 16 март 2005 година*

Битола 2005

І РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО БИТОЛСКИ ПИСАТЕЛИ ОД МАКЕДОНИЈА

Зборник на излагања

Тркалезна маса, Биџола 16 март 2005 година

Издава

Национална уставианова - Универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" Биџола, ул. Ленинова бр. 39, Биџола

За издавачот

Јелена Пејровска

Издавачки совет

Јелена Пејровска

д-р Николче Вељановски

Владимир Косиџов

Радован П. Цвезиќовски

Главен и одговорен уредник

д-р Николче Вељановски

CIP – Катаголизација во публикација Матична и универзитетска библиотека
“Св. Климент Охридски”, Битола

821.163.3 9(63)

РОДНОКРАЈНА средба на битолски писатели од Македонија

(1 ; 2005 ; Битола)

[Прва]

І Роднокрајна средба на битолски писатели од Македонија : зборник на излагања: тркалезна маса, Битола 16 март 2005 година = The first homeland meeting of the Bitola autors from Macedonia: Collection of presentations : Round table, Bitola March 16, 2005 / [Главен и одговорен уредник Николче Вељановски] ; [превод и резимеа на англиски јазик Николче Вељановски] . - Битола : НУУБ “Св. Климент Охридски” = Bitola : NIUL “St. Kliment Ohridski” .- 172 стр. : илустр. ; 24 см

Резимеа на англиски кон текстовите. - Библиографски забелешки: стр. 149 -170.

ISBN 9989-9702-3-8

1. Гл. Ств. Насл. 2. Насп. Ств. Насл. 3. Вељановски, Николче
- а) Македонска книжевност - Роднокрајни автори - Живот и дело - Зборници

COBISS.MK-ID 17606465

Тел.: 047/220-208; Факс: 220-515; Тел. Изд. 232-999;

www.nuubt.uklo.edu.mk; e-mail: nuubt @uklo.edu.mk

ВО СВЕТЛИНАТА НА ПРВАТА ЛИТЕРАТУРНА СРЕДБА НА РОДНОКРАЈНИТЕ БИТОЛСКИ АВТОРИ ОД МАКЕДОНИЈА

Еден редок подвиг, кој досега Библиотеката во своето 60-годишно постоење не го имаше направено, се случи на 16 и 17 март кога бевме домаќини на 17 роднокрајни битолски автори од цела Македонија. Меѓу авторите имавме можност да ги видиме: **академик Петре М. Андреевски, Димитар Башевски, Владимир Костов, д-р Цане Здравковски, д-р Ѓорѓија Најдоски, Гордана Михаилова Бошнаковска, проф. д-р Вера Стојчевска Антиќ, Христо Петрески, Горјан Петревски, Ванчо Полазаревски, Панде Манојлов, Никола Кочовски, Љубомир Груевски, Добре Тодоровски, Богоја Таневски, Петко Шипинкаровски и Радован П. Цветковски**, кој го прочита воведниот збор на **ТРКАЛЕЗНАТА МАСА** насловена *"Универзалноста на роднокрајната идеја во литературното творештво на роднокрајните битолски автори"*.

На почетокот од средбата писателот Димитар Башевски ја пренесе пораката од Јордан Плевнеш, односно извинувањето дека му е жал што не може да присуствува на средбата зашто се наоѓа во Франција. Беше прочитана телеграма од претседателката на

Библиотекарското друштво на Македонија, Зорка Чекичевска, која, и во име на НУУБ - Скопје, ни го честиташе 60-годишниот јубилеј. Томислав Османли истиот ден патуваше за Виена, додека пак Јозо Т. Бошковски преку мене ја поздрави средбата со зборовите "да пренесиш дека Јозо беше битолски Ученик".

Тркалезната маса ја отвори директорката на Библиотеката, Јелена Петровска со зборовите, "Драги наши гости, писатели, роднокрајни автори добредојдовте во Вашата Битола.

Добредојдовте во НУУБ Св. Климент Охридски кој оваа година го прославува 60-годишниот јубилеј. Од библиотека со почетен скроман фонд од 300 книги, таа денес прерасна во современ библиотечно-информациски сервис со над 400.000 книги и стана прва целосно автоматизирана библиотека во државата. Не случајно се определивме нашиот јубилеј да го прославиме со Вас кои што со своите зборови, со својата љубов, и треперења на писателската душа го вградувавте својот живот, своето детство, своите роднокрајни мисли, градејќи ја Битола камен по камен, збор по збор, за денес таа да биде најопеаниот град. Овие денови ќе живееме со книгите, со идеите. Тука сме да го славиме зборот, човекот и убавината. Кога еднаш ќе се одвојат зборовите од авторот, го започнуваат своето лебдење во празнината на бесконечниот простор. И што ни останува, на нас читателите, туку да посегнеме и себично да ги собереме во нас и така некогаш, некаде, да ги

раскажеме и повторно оживееме..." На вториот ден од дружењето со писателите го следевме нивното претставување пред битолската јавност со извадоци од нивни дела.

Сепак, оваа замисла немаше да заземе толкав обем и воопшто, да се оствари, ако со свои конструктивни ставови и позитивна енергија не се приклучеше директорката Јелена Петровска, членовите на организациониот тим, локалните телевизиски и други медиуми и писателот Радован П. Цветковски кој ни помогна со своето долгогодишно познавање на авторите. Во улога на лице за контакт, имав можност да стапам во контакт (телефон, е-маил и писма) со авторите кои живеат надвор од Битола и да видам колку е напорно да се организираат автори од овој ранг, за да напишат кратко излагање, го испратат истото на дискета како потврда за нивното учество, а исто така и да допатуваат на закажаните два термини. Роковите се продолжуваа, контактите траеја околу три месеци. Дури и кај оние автори од Скопје кои пројавија желба да присуствуваат на средбата постоеше неизвесност, до последниот момент да го откажат доаѓањето. Но сепак, се случи една многу успешна и топла, позитивна средба како што и самите автори ја доживеаја. Се случи едно кратко, но спонтано и прекрасно меѓусебно дружење. При излагањата се евоцираа спомени од детството и младоста помината во Битола, гласот на учесниците затреперуваше, а падна и по некоја солза која не можеше да се сокрие.

Како и што беше планирано, сите доставени текстови (22) од Првата традиционална средба на роднокрајните битолски писатели од Македонија скоро во целост ги објавуваме во овој Зборник, за кој се надеваме, дека како и Средбата ќе продолжи да биде традиционален. Секое излагање на крајот завршува со резиме на англиски јазик. Кратките биографии на писателите на македонски и англиски јазик се поставени на крајот на книгата, после сите излагања.

Редакцискиот совет ги зеде во предвид и текстовите од неколкуте автори кои имаа доставено свои текстови, а од оправдани причини не присуствуваа на средбата (**Томислав Османли, Јозо Т. Бошквски, Петре Димовски, Ѓорѓи Прчков и Јован Боцевски**), со тоа што ги внесе во Зборникот заедно со текстовите на присутните писатели, по азбучен ред, според нивните презимиња и имиња.

Сакаме да напомениме за значењето на терминот поднокрајни автори: тоа се автори родени во Битола, кои некое време живееле и твореле во Битола или автори кои пишувале за Битола, а не се од Битола. Исто така, по барање на авторите некој текст се изворно пренесени во Зборникот.

Од редакцијата

УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЕШТВО НА БИТОЛСКИТЕ АВТОРИ

- воведни нафрлоци -

Темата е поставена така авторот да може да се експонира себеси, да го експонира сопственото писателско искуство на релација инспирација, идеја и роднокрајноста а во спрега со универзалноста. Кај писателот сè почнува од инспирацијата и идејата. Значи, самата идеја го покрева механизмот за создавање на делото. Затоа, пак, писателот е пребирлив. И во тоа го бара токму она најинспиративното како производ на своите набљудувања, впечатоци и искуства, кои живо и интензивно ги пренесува во своите дела. А да се дојде до тоа, до таа идеја треба да се истражува, да се бара. Тоа значи дека она некогаш виденото, а подзаборавеното, сега кога крај него се минува, може да светне, да покрене некоја идеја. Сега бргу еден мој пријател вели: "Штом го видиш Костов повеќепати да минува одредена релација во градот или надвор од него, да знаеш дека истражува, бара мотив, идеја. Таква релација тој имаше до црквичето "Четириесет маченици" пред да го напише истоимениот роман. Сличен пример имаме и кај Борхес кога му се враќа на родниот град во поезијата.

Нагорниот пат кон универзалноста не го обележува само темата, само големата идеја, туку и инвенцијата и моќта на зборот, сета моќ на

раскажувачката поставка по вертикала и хоризонтала со изразито квалитетен досег. Тогаш и моќта на писателот е поголема и пофункционална. Со други зборови, колку е пофункционална неговата моќ во уметничката слика, колку таа добива повоопштена значајност во универзалната поставка, толку е поголем, позабрзан одот кон универзалното. Тоа пак, универзалното, со се авторовата идеја ја носи и оригиналноста на стилот и сликата. Посебноста во тоа, но онаква што може да се пренесе, да се врами во било која култура кај други народи, ја гради големината на авторот. Поткрепа на тоа се инвентивноста, чувството и мислата. Мислам на уметничката фантазија, чувство и мисла преку кои се доловуваат вистински настани за кои Аристотел рекол дека се можни во животот.

Можни се повеќе толкувања на универзалното. Некои книжевни теоретичари универзалното го сметаат за безгранично, што може да биде секаде, на секое место, секогаш и во секое време. Нешто заедничко, исто, без исклучок. Или, бездруго, универзалното е и висок творечки успех што дава да се споредува, да се поистоветува со друг од националната или друга книжевност. Ако е така и ако тоа е производ на човековата творечка имагинација, но врзана колку по идејата, толку и по темата, универзалното станува и останува општоприфатливо како книжевен естетски квалитет. Сакаме да речеме дека тогаш кога локалното, односно идејата, или поточно роднокрајната идеја и роднокрајниот автор му се приближуваат, го стасуваат, влегуваат, ја минуваат книжевната граница на повеќе нивоа. Тогаш што е тоа? Сигурно е уметничкото, врвот на уметничкото. Португалскиот писател Мигуел Торга во врска со ова дословно вели: "Сеопфатното е локално, само без сивови". Ние би додале без книжевни граници, но само вистински уметничкото. Значи ли тогаш универзалното сеопфатно? Секако дека значи, значи уметнички квалитет што се воздигнал од локалното и колку што може тоа да се бара во книжевноста, толку и во другите уметности. Тоа е вагата на универзалното, во некакво равенство со идејата на роднокрајниот автор, зашто секој од нив е од некаде. Тоа е и вечното на универзалното што го создава равенството по искачувањето во нагорниот од на авторот. Затоа некои книжевни теоретичари универзалното го сфаќаат за сеопфатно што започнува од локалното и зафаќа нагорен од кон универзално приспособување по идеја, мисла и стил. Владимир Костов, само како илустрација, запрашан по изведбата на "Свадбата на Мара" каде се случува ова одговорил лаконски: "Секаде и секогаш". Значи, колку е универзално она во драматизацијата, толку и одговорот.

Секоја идеја може да биде или да стане универзална по нејзината реализација ако авторот ѝ даде постамент на универзалност. Оттаму и

детството, пејзажот, љубовта, смртта, јунакот, настанот, објектот итн. носат универзална димензија. Тоа значи дека универзалноста не може да се бара само еднострано. Колку таа, роднокрајната идеја, ако е и национално обоена, се извишува до универзалното, не само по тема, не само по стил и општа актуелност, толку е и повеќе од тоа, стремејќи се кон националуниверзалното, кон светски универзалното какви што се поетските поставки на Никола Јонков Вапцаров, Кочо Рацин, Ганчо Хаџипанзов, Блаже Конески, Ацо Шопов, Славко Јаневски и др. и во нив високата идеја што крева и возвишува. Овде да нагласиме дека во сето тоа многу зависи од авторот, пред сè од неговото книжевно искуство, од неговата дотогашна средба со универзалното и книжевниот квалитет од другите народи, од влијанието врз него за идеи и теми, но и свои што ќе ги постави во допир со туѓите. Ваквото универзално поставување на темата, пред сè поставување во равенство е многу доведено во врска со роднокрајниот автор. Ама пак оти и не. Или пак можеби би било поадекватна употребата допирање до веќе таквата универзалност во книжевноста кај другите народи, или израмнување, во најмала рака, со тоа во националното.

Роднокрајната идеја и по простор и по време нема граници и собира автори, барем во Битола, кои треба допрва да се откриваат и да се преоценуваат нивните квалитети во нагорна линија. Тука една мала дигресија кон ова. Постои дилема, еве кај нас, колку Метрополата го прифаќа или не го прифаќа роднокрајниот автор, дури и да станал дел од универзалното, високоуметничкото кога, покрај списанието "Развиток", пропадна и новопокренатото списание "Раст". Јадрото на Битолскиот книжевен круг се формира токму околу списанието "Развиток". Идејата на овие автори во таа универзална поставка врзува двонасочен јазол, зашто Битола е град преку кој се вкрстуваат повеќе култури. Книжевна Битола живее со своите автори, некогаш збрани околу списанието "Развиток", сега без свое гласило, со отворена врата за приопштување и врзување со светската книжевност, зашто тие се сведоци на сопственото книжевно време, но и творци и пренесувачи на идеи. Оттаму во таа нивна улога и поставка, универзалноста ја зголемува нивната котизација, најпрвин во рамките на локалното, па и во националниот воопштен книжевен простор. Појдовното е оттука што овозможува искачување со сè поголемо присуство во повеќе култури преку двонасочен превод. И, кога веќе се знае дека битолскиот роднокраен автор своите идеи ги експонира преку сопственото творештво, но и активно се врзуваше и за списанието "Развиток", јасно е на кој начин се создаде Битолскиот книжевен круг - поети, раскажувачи, романиери, критичари, книжевни историчари. Особена е тука улогата на списанието од самото покренување. Во тој поглед тоа

било посредник не само меѓу автори, туку и меѓу култури. Дури и повеќе од тоа. Ова го наведуваме и заради тоа дека неговата книжевна димензија започна од локалното ниво, се извиши со грст писатели во препознавката Битолски книжевен круг, но и згасна на тоа ниво. Причината е позната. Сега во отсуство на списанието таа улога ја презема Библиотеката и нејзиниот Роднокраен оддел, многу успешно на наше општо задоволство.

И на крајот, ако се земе фактот дека секој автор е од некаде, припаѓа некаде, значи роднокраен автор, прво, и ако има точност во мислата дека секој автор го прераскажува својот живот, своето детство, доживеаното, истражуваното, второ, се поставува прашањето како тој автор својата идеја, онаа роднокрајската, во сопственото творештво ја издигнал на ниво на уметничко, а со тоа и универзалното да биде како такво, прилагодливо во секоја култура, во секоја книжевност кај другите народи? Одговорот треба да се бара во големината на темата, во големината на инвентивноста, одделно од автор до автор.

Не би биле таа идеја и тема големи, и нема да има допирање и влегување во универзалното ако писателот своето книжевно патување го заврши во просторот на локалното. Значи, локалниот простор е излетиште, но и слетиште без да се полета.

Радован П. Цветковски

UNIVERSALITY OF THE HOMELAND INSPIRED IDEA IN THE LITERARY PRODUCTION OF THE BITOLA WRITERS

Introductory fragments

The theme is set in such a way so that writers can expose themselves, their experience in the direction of inspiration, the homeland idea related to universality. What was once seen, partly forgotten, now when they go past it, they become aware of an idea coming to light. Going uphill towards universality is not determined only by the theme or the big idea, but also by the invention and the word power, by all the power of the narrative setting vertically as well as horizontally with an extraordinary scope of quality. Only then the power of the writer is bigger and more functional.

There are many ways of looking at universality. Some literary theorists take universality as something infinite, that could be everywhere, always and at any time, i.e. something in common, same, without exception. We must agree that reaching universality depends upon the writer, i.e. depends on his literary experience, his previous contacts with the universal quality of the works, the themes and ideas from other nations that influenced him and also, it depends on whether his ideas have something essential in common with their ideas. We must agree that reaching universality depends upon the writer, i.e. depends on his literary experience, his previous contacts with the universal quality of the works, the themes and ideas from other nations that influenced him and also, it depends on whether his ideas have something essentially in common with their ideas.

The theme or the idea wouldn't be so big and there wouldn't be a universal success if the writer ends his literary journey on a local level. The local achievement, on one side, should be a taking off area, but on the other side, it should be a landing place without taking off.

Петре М. Андреевски

НЕМА УНИВЕРЗАЛНА ВИСТИНА ИЛИ ИДЕЈА ШТО НЕ ГО НАДЖИВЕАЛА СВОЈОТ АВТОР

Темата: Универзалноста на роднокрајната идеја низ литературното творештво на битолските роднокрајни автори, мене, за жал, ми е малку приземан. Имено, дали литературата може да се дели на роднокрајна, бидејќи сите писатели си имаат некој свој роден крај, а сепак, да не пишуваат за него, или: колку споменатите писатели ја изразиле својата творечка посветеност врз својот инспиративен интерес. Всушност, сакам да кажам дека секој пишува за она што му е блиско и познато и кое неодминливо го преокупира, но проблемот е во неговата реализација. А, бидејќи, единствено средство за работа на писателот се зборовите, многу важно е, ако не и најважно, како својата тема сме ја обликувале преку својот автохтон и автентичен јазик. Значи, јазикот не е само средство за работа на писателот, туку и слика на неговата мисла. Зашто, да го употребуваш својот јазик, треба и да знаеш да мислиш на него. И, зашто, ако не можеш да го кажеш тоа што го мислиш, е исто како да не знаеш да мислиш.

Според тоа, нема неважен збор во јазикот. Неважни се само оние кои погрешно сме ги употребиле, односно злоупотребиле, заборавајќи дека секој од нив има свое одредено место и своја посебна задача. Се разбира, во еден организиран систем на мислење. Оти само оние зборови, кои природно, незасилено се поврзуваат во акцијата го вршат и вистинското дејство во раскажувачкиот дискурс.

Загубата на некој збор, според мене е многу потажна од загубата на еден човечки живот зашто зборот опслужувал еден цел народи тоа многу подолго од сите наши животи заедно. И зашто, во неговото значење се среќавале сите луѓе на тој народ.

Без зборовите, без сите зборови заедно, ние не ќе знаевме да се радуваме, ниту како се радувале оние што живееле пред нас. Оти, токму тие пред нас, ни ги оставиле зборовите. Но, и заветот како да се служиме со нив за да бидеме разбрани, за да ни веруваат оние на кои им ги упатуваме во книгите. Без нив би немале ни чест, ниту трага, ни спомени. Би останале без свое тло и без своја височина. Без своја вера и свое вдахновение. Така, безимени, би немале ни што да закопаеме.

Зборовите не се потрошен материјал, туку непресушена материја што ја отелотворуваат нашата мисла и што ги изразуваат нејзините можности и влијание. Чувствата што не го нашле вистинското место и дејство во нив, остануваат незапишани никаде и незапамтени од никого. Всушност, сè што не допира до нашата свест, нема ни име, ни

употреблива вредност. Но, истовремено, треба да се вардиме и од лошо употребениот збор, зашто ќе те излаже и кога имаш најголема доверба во него.

Е, сега да се навратиме на темата на роднокрајното или локалното и универзалното. Во што е, на пример, разликата меѓу Севастополските раскази на Толстој, и Мариовските раскази на Стале Попов. Начелно - ништо. И едните и другите одразуваат една состојба на човечки судбини што се случиле на два доста оддалечени региона. И во едниот и во другиот случај тие се планетарни по суштина, но различни по својата наративна сугестивност. Едните ги доживуваме како литературна супремација, другите пак, како емотивна блискост. Дали тоа значи дека едните се локални, а другите универзални?

Јас кога дојдов во Битола сè се купуваше со бонови и точки, и во редови. Исто како и во Советскиот Сојуз. Дури и на бања се одеше во редови. Чаршијата околу Градскиот саат беше разурната за да го добиеме огромниот плоштад за идеолошките митинзи. На едно огромно пано, потпрено на безистенот, беше претставена перспективата на сега мртвата река Драгор. А како изгледаше оваа река во имагинацијата на непознатиот сликар? Па, многу поширока и подлабока, речиси колку Волга, а низ неа пловеа бродови. Не знам како мислеа тие фанатизирани футуролози од поток да направат пловна река. Но, луѓето што ја гледаа сликата како да беа толку фасцинирани, речиси хипнотизирани и безмалку веруваа во таа илузија или утопија, ако

сакате. Зошто и јас да не верувам дека сето тоа не се случуваше и во сите земји од социјалистичкиот блок? Според тоа, никаде немаше роднокраен образец на "идеално" државно уредување, туку половина земјина топка беше зафатена со истата универзална глупост. Значи, постоеја два поларизирани система, и давата универзални. Според тоа, нема тема, односно приказна што сме ја измислиле само ние. Таа или се случила некаде (иако не мора секогаш да знаеме каде и кога) или допрва ќе се случи. Искуството ни кажува дека сите случки се повторуваат секаде во светот, тукуречи на идентичен начин. И јас, многупати сум помислувал: дека книгата што веќе сум ја напишал, ја напишал некој друг. како и да е, без нас, без нашата култура, јазични традиции, а уште повеќе без нашето писмо, светот би бил не само посиромашен, туку и поцелосен. Независно, што нашата литература и припаѓа на мало јазично подрачје. Иако е почесно да се верува дека нема големи и мали литератури, туку само големи и мали писатели. Инаку, што е поважно едно јужноамериканско село на Маркес од една Битола на Владимир Костов, да речеме, или од мојот роден крај. Што значат, на пример, флоскулите на некои естетичари: "тек на свеста", "магичен реализам", "постмодерна", ако во текстот отсутствува каква-годе фибула? Каква е таа фантастика, ако во реалниот живот нема никаков еквивалент?

Кога го пишував романот "Последните селани" ми се роди идејата да не го именувам селото во кое се случуваат настаните. Со тоа сакав да ја решам дилемата пред читателите дека тоа не е единственото село кај нас или во светот, кое му се случува тоа и така. И на неговата промоција, меѓу другото, кажав и зошто ја напишав оваа книга. Еве што реков:

"Ја напишав, зашто селаните се занимаваат со најстарата уметност: да произведуваат храна и радост на живеењето.

Ја напишав и поради тоа што Македонците (барем оние, непослушните) речиси пет века беа протерани од градовите и сите ние, сакале или не, сме нивни блиски или подалечни роднини. Ја напишав и поради тоа што ни една власт во историјата не го воспоставила нужниот однос кон селаните, а со тоа не ги вклучила во некој порелевантен систем на вреднување. Можеби оттука е повлечена и сета подбивност и blasfemiја што се врзува за нивното име, односно за нивната социјална позиција. Дури и социјализмот кој беше нивна нова надеж да се спасат без Божја помош, уште повеќе ќе ги оддалечи и од земјата и од Бога. Излезе како тие да се предодредени жртви на сите општествени процеси, да не речам-потреси.

Ја напишав и бидејќи бев сведок: како тие луѓе, заедно со козите, беа избркани од селата. И како нивната ветена светла иднина, многу брзо и непогрешно се претвори во горчливо минато.

Ја напишав и како благодарност дека малкумина од нив се сложиле да живеат со позајмена совест, инаку сега ќе зборувавме на некој друг јазик и ќе бевме некој друг народ. Зашто, тие неписмените, ни го зачуваа јазикот држејќи го секогаш буден и во постојана кондиција. Всушност, тие, неписмените, во него ги заложиле сите референци на нашиот духовен живот, сето колективно памтење на македонскиот ум. Но, суштината не е толку во тоа: Зошто ја напишав, туку како ја напишав, односно како ја трансмутирав во сопствениот јазик. Зашто "за писателот, според Јосип Бродски, постои само една форма на патриотизам: односот кон јазикот. Лошата литература, на пример, е еден вид предавство на сопствениот јазик", ќе рече тој.

Ете зошто и јас, во своето излагање, малку повеќе се задржав токму на јазикот. Се задржав, бидејќи тој памети многу повеќе отколку што ние можеме да заборавиме. Писателот ја има таа привилегија постојано да го обновува и постојано да ги открива неговите неочекувани вредности и содржини од нашето творечко препознавање. И токму низ тие проекции да го исполни сопствениот дел од своите универзални пораки.

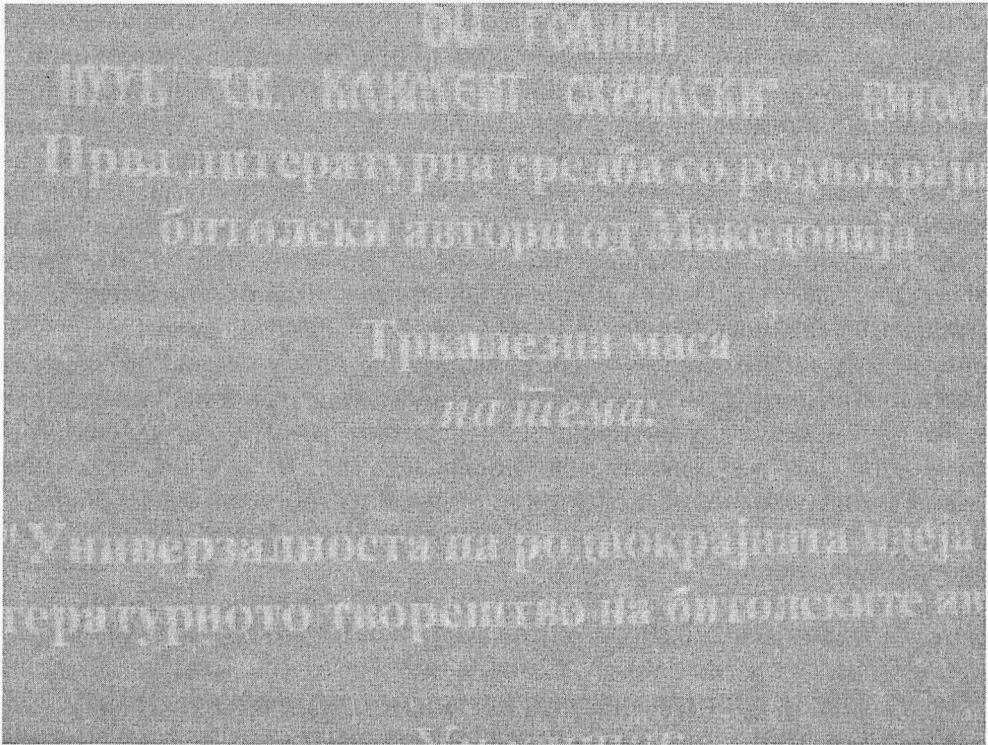
THERE IS NO UNIVERSAL TRUTH OR IDEA THAT HAD NOT OUTLIVED ITS AUTHOR

The only work instrument of the writer are the words. It means that there are no trash words in the language. The loss of every word sometimes is more important than the loss of a human life, because the word served whole nations for many generations, much longer than the length of our lives. Without these words common to our nation we would have lost our identity.

Often times it comes to my mind that the book I have already written, had been written by someone else who didn't have his culture, language traditions and even more, without his alphabet. When I was writing the novel "The Last Villagers" it came on my mind not to name the village in which the events are taking place. I wanted to solve the reader's dilemmas that this was not the only village in which such events occurred. I wrote it, because villagers are professionals in the oldest art: they produce food and joy of living. I wrote it, because the Macedonians (especially those who did not obey) were continuously persecuted from the towns and today, we are all, willy nilly, their close or distant relatives. They, the illiterate people saved saved our language keeping it always

awake and in a good shape. Authors keep the privilege of renewing of the language value in order to fulfil their own part in their universal messages.

Димитар Башевски

РОДНОТО МЕСТО КАКО УНИВЕРЗАЛЕН ТОПОС ВО ЛИТЕРАТУРАТА

Темава е многу благодарна за разговор. И не знам дали постои писател, и не само писател, туку уметник воопшто, кој не се искажал во врска со родното место и детството. Андриќ вели: "На почетокот на сите патеки и патишта, во основата на самата мисла за нив, стои остро и неизбришливо врежана патеката по која првпат слободно проодев. Тоа беше во Вишеград".. . Хесе пак, од своја страна, смета дека доживеаното од детството, дури и свеста да го прикрие, или филозофијата или религијата со заблуда да го избришат, тоа еден ден непогрешливо и повторно ќе се покаже во својата целосна свежина. Во таа смисла се искажува и Маркес: "Да избегаш од детството", вели тој, "значи да избегаш од себеси, а тоа е невозможно".

Со еден збор, сите искажувања за детството, каде и да се кажани и од кого и да се кажани, и не само од уметниците, туку и од психолозите и психијатрите, земете го еден Фројд, на пример, споделуваат само една мисла: дека е тоа најзначајниот период од нашиот живот и најврелиот извор на нашите подоцнежни потфати и

постапки. Тука, во родното место, местото на нашето детство, се засновала нашата мисла за богатството и убавината на светот. Според онаа патека, за која зборува Андриќ, сме го одмерувале подоцна својот чекор и сме го услагодувале одот. Конечно, родниот крај е брана против отуѓувањето, извор за голем број трајни вредности на наследството, иако, се разбира, не сите вредности на наследството секогаш мора да бидат трајни, зашто некои од нив, низ времето, можно е да отстапат пред други, поприфатливи и попродуктивни за тоа друго, ново време.

Никој, се разбира, не направил статистика, а тоа не е ни потребно, за тоа колку од делата на писателите се ситуирани во родното место, во неговиот пејзаж, во семејниот и колективниот живот во него. Секако, еден многу голем број од нив. Тоа е местото на кое првпат се застанало со двете нозе на земја, местото на првиот залак, горок или не, местото на остриот мраз или врелото лето, местото на другарството и љубовта и тн. Тоа место, макар и сосема мало, стиснато меѓу два брега, станува универзален топос во литературата. Тој топос во литературата е топос на љубов и омраза, на херојства и предавства, на пофалба и потсмет, на заминување и враќање, на раѓање и умирање. Не случајно, тој топос има и своја митска димензија, означен, како што вели Елијаде, "во зоната на сакралното и апсолутната реалност".

И повеќето од моите книги лежат врз пејзажот, врз глетките и вредностите, на родниот крај. Дел од нив се повразани со миграциите, тема која вклучува економски, политички, социјални, етнолошки, етички, психолошки и други моменти и заради кои е мошне комплексна. Таа тема го вклучува заминувањето, но особено враќањето. Луѓето во тие книги заминуваат, но сите тие сакаат да се вратат. Чинот на враќањето е драматичен чин и особено трагичен кога тоа враќање не може веќе вистински да се оствари. Според оној митски ракурс што го спомнавме, чиниот на враќањето претставува барање на центарот на светот во себе. Опсесијата на враќањето, како една од основните константи на психата, убедливо е елаборирана, како што пишува Ефтим Клетников по повод мојот роман "Нема смрт додека свони", и во архетипската психоанализа, која низ тој чин го следи имагинарниот и реален пат на пронаоѓањето на хармонијата на разбиеното сопство. Централните слики низ кои се отелотворува тоа, се симболите на коренот и домот. "Тие ја сублимираат во себе", вели Клетников, "психичката слика на среќниот и осмислен живот кој на еден психолошки симболичен начин ја чува врската со детството и мајката. Секое откинување од нив, е разнесувачки болно и драматично".

Во моите најрани детски години, Ѓавато беше едно од најголемите села во потпелистерскиот крај. Само Цапари, исто така беше големо, и само со него се натпреварувавме. Бевме многу горди на тоа. Во мене се задржа споменот дека во мојот крај живеат убави луѓе, високи, убаво облечени, бистри, светски. Се сеќавам на еден број од нив кои беа младичи кога јас бев дете. Меѓу нив беше и брат ми. Татко ми беше многу горд на неговата стројност и се сеќавам кога му купи модерен мантил и се сеќавам уште како го гледавме сите ние, домашните, кога тој излезе облечен во мантилот. Кога јас бев во првите одделенија, Ѓавато беше голем центар, со осмолетка со близу 400 ученици и голем интернат во куќата на Пурдевци. Во тоа време уште никој не излегуваше од земјата, прво замина семејството на Трајана Додовски во Порт Кемла, а потоа полека почнаа големите преселби. Една од моите сестри замина за момчето што го имаше засакано уште во Ѓавато во 1956 година, за време на Суетската криза. Суетскиот Канал беше затворен и таа мораше да плови околу цела Африка, преку Ртот Добра Надеж. Ние бевме многу загрижени. Ова име, Ртот Добра Надеж, со својата симболика, никогаш не ми излезе од умот. Подоцна преселбите станаа големи. Ние децата тогаш ги научивме сите земни и морски патишта и на географските карти, со прстињата набарувавме и ги покажувавме градовите во кои заминале нашите најблиски - Сиднеј, Мелбурн, Волонгонг, Порт Кемла, Бризбан.. . Ни се чинеше им ги

гледаваме лицата на своите блиски. Миграциите оставија лузни, луѓето најдоа леб, подобар живот, но никогаш не престанаа да страдаат.

Сето тоа подоцна влезе во мојата проза. Се разбира, на начин како што се случува тоа со прозата. Сè што пишуваме е всушност една наша автобиографија "во оваа или онаа мера изменета со фантазијата", како што вели Конрад. Таа "фантазија" игра клучна улога. Дури ликовите по своето потекло и да не се измислени, тие стануваат тоа со влегувањето во необичниот свет на книгата каде што добиваат својства и значења во согласност со уметничките закономерности.

Последниве години често сум во Ѓавато, заправо јас голем дел од годината живеам во моето родно место. По објавувањето на романот "Бунар" кој е пишуван таму, често ми беше поставувано прашањето: "Како е сега во Ѓавато, каков е односот на реалноста и она што е во романот, го наоѓаш ли во родното место она што го бараш?" Од аспект на она што го запаметило детето во нас, родното место не се менува, од аспект пак на возрасен човек, и особено на писател, може да се појави нов ракурс на гледање. Всушност, повторното присуство во родното место, претставува можност за повторна и повторна средба со себеси и повторна и повторна потрага во себеси, во човекот, а што е сржта на литературата. Бидејќи зборуваме за родното место, ќе кажам, дека кога се работи за романот "Бунар", главниот јунак се обидува да го потврди својот идентитет, сега на доцна возраст, во родното место, но тоа е невозможно и, тука, парадигмата "Никоја не станал пророк во родното место" на Исус, е непореклива. Потврда за ова сум нашол и во еден број други книги и стварни животи. Што се однесува пак до релацијата реалност и она што се наоѓа во романот, ќе речам само дека литературата е една "реалност" која, ако е сугестивна, треба да се препознава и да делува и во други околности, а не само во средината во која настанала, бидејќи таа, литературата, како што реков, зборува за човекот.

Кога ќе погледнам од онаа перспектива на детството, сè во Ѓавато е големо и светло - голема е реката, големи се дрвјата, планините, пеперутките, мајските бумбари. А денес, оддблиску видено, како изгледа тоа? Денес, тоа место, тој универзален топос, како што го означуваме во насловот на нашата тема, не изгледа никако. Пусто е и речиси напуштено. Хероите од Ѓавато и оние кои, условно, биле херои на моите книги, заминале или заминуваат засекогаш. Но има и пресврти во светов, можеби некогаш пак ќе се врати животот во Ѓавато и нови херои ќе влезат во нови книги и тоа пак, за тие нови книги и писатели, ќе биде тој универзален топос.. .

THE HOMELAND AS A UNIVERSAL TOPOS IN THE LITERATURE

The homeland is a barrier against alienating, a source of numerous lasting values of the heritage although not all values of the heritage were lasting, and because recently we witness that they have already given its place to the more acceptable ones and more productive ones. Most of my books are based on landscape, views and values of my homeland. The village of Gjavato, besides Capari, was one of the biggest villages in the Bitola Region. There was rivalry between these two villages. Also, immigrations take a part in my works because they include the economical, political, social, ethnic, ethical and psychological elements of our living. Because the Suez Canal was closed in 1956, in my mind remained the name of the Cape of Good Hope, the place through which immigrants had to pass on their way, of course I always have had in mind its symbolic meaning. Melbourne, Sydney, Port Kembla and Wolongong which me as a child together with the other children were tracking on the map, are the places in which today, with big sadness in their hearts, still live these immigrants together with their families.

My homeland remained a universal topos, it is the place of my first bite, it is the ground on which for the first time I stood on both legs, the place of earnest friendship and love as well. From my perspective everything in my homeland seems huge and in big light, but today, the village is almost deserted, the heroes of my books had gone, maybe forever, but who knows, the author is optimistic, maybe the life in Gjavato will return again and new heroes will enter the new books of the new writers as well, for whom my homeland will be their homeland and a universal topos, too.

Јован Боцевски

БИТОЛА - МОЈ ЗДИВ И ЛИТЕРАТУРНА ИНСПИРАЦИЈА

Универзалноста на роднокрајната идеја низ моето творештво, низ мојата литературна активност, неznam дали можам да ја наречам, е токму во овој град каде што го движам моето тело, каде што со помошта на моите очи ја гледам сета убавина што ме опкружува од сите страни, или пак овај воздух што го вдишувам сиве овие години е токму оној воздух за кој можам да речам дека е воздухот кој му припаѓа на моето роднокрајно катче, каде живеам и го продолжувам мојот живот, заедно со сите активности што ме опкружуваат при помислата дека имам право сето тоа да го наречам мој роден крај, мое огниште, мој живот...

Иако во градот под Пелистер се населив прогонуван од моето родно огниште, како прогонет и откорнат од своите корени со помош на оружјето на посланиот, кој го приграби нашиот дел од Македонија и го присвоил на својата географска карта, како дел од својата држава, а нас Македонците кои не можеле да се помират со таа судбина, и во текот на неколкуте војни што се воделе и сеуште се водат во мислите на секој Македонец дека присилно му е приграбена неговата земја, биле приморани да ја напуштат својата земја, своите корени и да се населат тука, каде воздухот и сонцето е дел од она што го имавме таму, па го побаравме тука, каде што луѓето од овај град, од оваа убава земја Македонија не прибра и ни даде уточишта за да ги вградиме нашите корени, и тука да не ја почувствуваме горчината што тие таму ни ја даваа и сакаа да го уништат нашето постоење, нашата вера, нашиот фолклор, и нашиот идентитет.

Најдувајќи се во слободниот дел од татковината, моето семејство своите корени ги пушти токму во Битола. И тука, ако некој ќе ми рече дека Битола не е твој роден крај, јас ќе го демантирам тоа затоа што, јас и не познавам друг крај, во оваа Битола моето тело го вдиши и го вдишува воздухот што е околу мене. Затоа јас како творец кои моите први чекори во литературата ги направил во училишните клупи во овај град, со право ќе речам дека Битола е мојот роден крај, Битола е мојот живот и моето постоење.

Моето творештво е создадено овде, и тука се моите први чекори во литературата. Моите први песнички кои датираат од годините на моето детство ќе останат стожер на моето литературно творештво, стожер на сè она што ме опкружува, што ме рани, што ми дава елан за моето постоење. Моите песни, моите раскази, моите романи што сум ги пишувал и сè уште ги пишувам се тесно поврзани со мојот крај, со

мојата Битола. Моите тесни сокачиња каде што живеел се врежани во моите мисли, се врежани во мојата потсвест и насекаде каде што минувам може да ми се роди мисла за песна или пак за раскази, а можеби и за некоја поголема проза.

Кога пишувам, кога творам, кога сакам нешто да ѝ подарам на мојата убава Битола, е секогаш она што јас го носам во себе, што јас го чувствувам за градот под Пелистер, за шумолењето на високите борови, за гргорењето на Драгорот и на оние убавини што ги носат со себе спуштајќи се од височините па кон долот, па движејќи се кон мојата убава Битола, сето тоа го имам насликано во овие мои книги што ги имам напишано и им ги имам подарено на децата не само од мојот град, туку на сите деца од нашата земја.

Во "Црвените чевлички" ... "не забравив да си држам по една кошничка кај мене во колибата, насмевнувајќи се рече дедо ѝ, а потоа отиде во колибата, ја однесе вечерата и се врати кај дечињата со една празна кошничка во рацете. - Еве ви ја, пополнете ја со грозје, и кога ќе си одите, ќе ја земете со вас, таа ќе биде за двете, се сложувате ли"... Се разбира дека и збирката "Чудниот крадец" претставува убавина за децата според моето мислење во расказот "Колку години има" ... "Еве вака, и вели мајка ѝ и покажува на прстите, - погледај, ти имаш три години и пол, а тоа е како овие три прстиња и половина..." Но не само тука и во збирката "Дивите рогошки", во расказот "Надежда", ... "Јас погледнав во неа. Надежда го имаше наведнато своето главче и нечујно плачеше во себе. Солзичките потекуваа по обравчињата како две малечки поточиња. Ништо не зборуваше. Не гледаше во нас, ниту во учителката, туку со малите рачиња скришум ги бришеше солзичките, а тие две планински поточиња никако да секнат, течат ли течат..."

Писателот Ѓорѓи Прчков ќе рече: "Во книгата "Дивите рогошки" писателот Јован Боцевски го обработува неговото детство, кое всушност и го нема. Сиромаштијата го има опфатено до таа мерка што низ Битола е принуден, како дете да ја крстосува Битола, да наоѓа било каква работа, всушност да растовари еден камион цепеници за две да однесе дома, и неговото семејство во лутите битолски зими колку толку да се згрее... а стомачињата да не им останат празни, Боцевски е принуден да собере компириви луспи колку во семејството гладта во стомачињата да ја заложат."

Деновиве излезе од печат мојот најнов роман "Мојата втора љубов" ... "сега му беше чудно. Знаеше дека откако ја побара втората љубов во Тила, го запостави своето семејство и беше некако туѓ во него. Навистина повторно му се врати на своето семејство, ама меѓу нив остана некаква празнина, некаква недоверба меѓу нив..." ... "ја крена на рацете и ја донесе до каучот. Ја остави на него. Ја гледаше уплашено. А

таа имаше поглед во кои беа впиени целата светлина што излегуваше од денот. Имаше очи што потсетуваа на небо. Имаше срце што криеше само еден збор која никогаш не го најде, тој збор што го криеше во себе. Љубовта. Имаше желба за една вистинска љубов. Имаше желба, а остана недоречена во рацете на Иван ..."

Писателот Јован Боцевски, романот за возрасни "Мојата втора љубов", исклучиво ѝ го посветува на Битола. Читателите носталгично ќе ги врати на реката Драгор со незаменливите места за капење како "Топла вода", "Киташ" и "Славија". Неговата втора љубов романтично разиграна, распеана се одвива токму во овие места. Мојот Јанкула од милина како што си го велам, продолжува Прчков, во детската литература има чудотворна моќ преку неговите куси раскази да ги привлечи децата. Тој од ништо прави раскази, а децата многу ги читаат неговите книги што имав можност да го видам и да се уверам кога едно време работев во библиотеката на ОУ "Тодор Ангелевски."

Секако дека овие извадоци не се единствените што протекоа преку моето перо, но и оние неспоменатите произлегоа од убавите доживувања во допир со луѓето во градот под убавиот свеж Пелистер, од реката која останува вечно да жубори со својата студена вода во мене како непресушен извор на една љубов кон мојот роден крај - Битола, од одењето по Широк Сокак, па низ шеталиштето се до Тумбе Кафе кои заедно со мојот внатрешен порив за творење се сублимираа во слатки зборови кои ги исполнуваат детските срца. Животот на творецот продолжува преку неговите дела. Битола ќе биде во толкава мера светла во колкава биле светли делата на нејзините творци низ генерациите што биле, се или треба да дојдат.

BITOLA - MY BREATH AND MY LITERARY INSPIRATION

My literary production comes from here where I made my first steps. My first little songs which date from my childhood became a hinge of my whole literary production. When I write, when I want to give a gift to my Bitola, to the children not only from this town but from the whole country, it is always something that I carry with me, I feel for the town under Pelister, the rustling of the high pine trees, the gurgling of the river Dragor and all the beauty that they carry with them flowing down to my wonderful Bitola. This river eternally gurgles with its refreshing cold waters in me as an inexhaustible source of the love for my homeland.

Јозо Т. Бошковски

БИТОЛА -МОЈОТ ПРВ ГРАД ОД БИТОЛА -ДО НА ВРВОТ "МУЗА" НА ПЕЛИСТЕР

*Биџола- Бабан Биџола
Таму се јаде ѝие
Таму се живоѝ живеe.. .*

После античкиот град Хераклеја Линкестис (Heraclea Lincestis), - на прекрасниов Пелагониски простор, под врвот Перистер или Пелистер (*περιστέρα* – *џулабица* - 2 600 метра), се издигнува Битола - на реката Драгор, (695 м. н.в.) : Христијански град од манастири - (**Света Гора во Пелаџонија**) : Тука и таков, опстојувал градот - 1 000 години, - до потпаѓањето под власта на Османлиите , во 1382 година : Против битолските бури и ветрови, - старите битолчани, се организирале, со биене на црквените литијски (процесијски) дрвени клепала ... А, против наездите = Толе, (*Како некој ѝредвремен ѝроѝуџер*), ги биел своите тапани ...Народот, му викал : "**Биј Толе - Биј**" - (Се прикажува), - заради што, и градот го добил своето име - **Битола**, (Кое не било разбирливо за освојувачите) и според манастирите што ги виделе, градот го нарекле **Манастири** : (*Град од манасѝири*) !?!

Прекрасно место !..

Тука, некогаш, постоел и се развивал античкиот град **Хераклеја Линкесѝис** (*Heraclea lincestis*), на самиот пат *Via Egnatia*, кој ги поврзувал Вечниот град **Рим**-(Град на градовите=**Коиѝја на Аѝланѝида**) и Новиот Рим = **Цариград** (Constantinopolis) или Стамбол, (Istanbul) ...

Современа Битола, ја создале Словените во XI-от век, за да стане Главен трговски и административно-културен и политички центар - **Град на конзулиѝе** во последниот период од пет и пол вековното Османлиско владеење во Македонија ...Колку премрежија поминале над земјава , - толку трауми доживеала Битола : Преселнички наезди ... Војски ... Плачкаши ... Но, малкумина, од нив, се задржале во Средиштето на Балканот : Нивни траги се присутни на овие простори и денеска, како сакрални градби и сакрална уметност ... Патишта ... Мостови : (Архитектонски објекти, - украсени со уметнички фигури и мозаици, и т.н....) Јас, уште во раното детство - во село Острилци, под Боиштето Мечкин Камен, кај Крушево, слушав за овие вредности од **Приказничарот Бошко од Острилци**, за кого објавив посебна книга под тој наслов , - кој им кажуваше приказни на луѓето, со авторски вовед на случувањата = на патот до Битола и во Битола и околината ...Луѓето, го

слушаа со отворени усти ... Селаните, со коли **чейворки**, со коњска запрега, носеа дрва за продавање на Дрвен Пазар ... Оние што имаа здравствени или други проблеми во животот, - го посетуваа видовитиот Турчин **Десоецо**, кој им кажуваше што им се случило и зошто ... И, им ја претскажуваше иднината ... (Во врска со ова има и една анегдота : Имено, луѓето, долгиот пат, виделе жаба, и некој од нив - рекол : "**Ајде да му ја однесеме на Десоецој**" ...Кога дошле пред неговата врата , видовњакот го повикал "дарежливиот" намерник и го прашал : "**Каде е жабата што сакаше да ми ја донесеш**"!?. И го истерал од дворот ...

Како **иницирано дејше** и **младич со најприродни рефлексии** , - решен за саможртва, - во 1949/50 учебна година, ја посетуваа Битолската учителска школа **Браќа Миладиновци**, - и се запознав одблизу со сите **битолски вредности** ... Неуморно, го освојував градот, - како и сите градови во светот, - кои ги посетив - подоцна : Посебно бев заинтересиран за историјата: За **Хераклеја и околината**... За Катедралата Св. Димитрија од XIV век... За Саат - кулата ... За Ајдар - Кади и Јени-и (Обете од XVI век) ... За Безистенот (XVI - XIX) век ... За Музејо ... За Битолскиот парк и фудбалот ... За битолските зандани со долапи, опеани во народните песни... За пост-барокните (сецесионистички фасади - имитирана граѓанска архитектура : (Со ковано железо и киклопски надворешни капији, градени по дослук за Римските) ... За Битолскиот театар, (во кој, кога немаше друга можност = влегувавме преку отворените прозорци од клозетите) ... За битолските улици и посебно за **Широк сокак**, каде што беше, навечер - многу популарното **Корзо**, каде што, младиот свет, ја покажуваше последната мода, дојдена преку ноќ од Европа ... Посебно се интересирав за Саат - кулата, од каде, се одгласуваше песната: "**Билјана илајно белеше**" ...

Најмногу го посетуваа **Аи - џазар** , - под опсесија на судбината на **Алексадро Турунџе** ... (Од тука , со позајмени пари од наште битолски роднини Ѓорѓи и Даница, татко ми Томе, го купи најсилниот (неучен коњ - ајгир) од овчарите - власи, од **Нижо Поле**, пред самиот почеток на војната ... Коњот, ни беше одземен за потребите на армијата на СХС, и не го видовме повеќе) ... Како ученик, - еден период во првата година, во Битола, живеев во Интернатот на Учителската школа... Идната година, со Петар Т. Бошковски (братски), најдовме стан на Дрвар Пазар - до Трансформаторот ... Другите години, ги поминавме кај нашите роднини - деленици Ѓорѓи Крушевчанецот и Даница, кои живееја кај **Црн Мост - на реката Драѓор**, каде ми се случија неколку необични ученички авантури, опишани во мојата книга раскази : "**Скојската овца**" ...

Што донесов јас во ова богато културно милје на Битола

Во овој сонуван град, од целата моја генерација, јас пристигнав приквечер, по 12 часа патување од Острилци ... Тоа беше пост романтично време: Време на револуционерен романтизам, кога, луѓето се почувствуваа рамноправни = во сè, и се здобија со право и со можности за школување, - кое стана најголем *ѝредизвик и мода и ѝоѝреба на обноваѝа и изг̀радбаѝа на земјаѝа*: Идеалот беше : *Народен учѝшел* !... Недостигаа учени кадри - учители, кон кои народот се однесуваше со големо внимание и почитување: Се сеќавам, - татковците и мајките со коњи и со магариња и со воловски дрвени коли (*Двојанки*) или со (*Чейворки*) во кои беа впрегнати коњи (Еден или два коња), - ги носеа своите деца на *учење* во градовите ... Децата, кои немаа такви можности, - одеа пешки до училиштата ...И јас ги поминав сите овие фази во мојот прогрес(1) : (Се сеќавам, кога еднаш, татко ми Томе ме носеше качен на коњ да го фатам Кичевскиот дотраан автобус со 25 седишта, во Демир Хисар : На Мостот на надојдената Црна Река, во село Сладуево, коњот згази на една скршена и откована пардија и со двете нозе пропадна - во мостот - до градите ... Потоа срипа - неколку пати и изрипа ... А јас, не паднав од самарот - во разлудената вода, од која не можев да излезам, бидејќи, како планинец, не знаев да пливам) ...Од Демирхисарските и Крушевските ридови = во урбаната цивилизација, јас донесов многу народни и свои убавини: Неповторливо познавање на природата: (Природата ми беше првиот Универзитет што го завршив со одличен успех ...(Учители ми беа природните појави(2) Професорката по ботаника Ангелина Ташкова, која во Првата година на школувањето, ни предаваше Ботаника, - ги прашуваше другарчињата: "*Дали го ѝпознаваѝе ученикоѝ Јован (Јозо) Бошковски од I - ѝ клас* "!? Децата, се разбира - ме познаваа ... Професорката, им велеше : "*Па ѝој ѝовеќе од мене знае боѝаника*" .. Од Крушевските и Демирхисарските ридови - во големата цивилизација, и јас донесов нешто: Приказните на Деда ми Божина и на татка ми Томета = еден број, објавени во познатите *зборници*, и многу, кои не се објавени ни сега, освен во мојата книга: "*Приказничароѝ Бошко од Острилци*" ... Потоа: моралните кодови од регуларниот живот на луѓето од мојот крај; Народните песни што ги пеевме при обреди и ритуали во Демир Хисар и во Крушевските села; Мојот прв поетски циклус : "*Крушевскиѝе борци, и ѝ.н....*" Патувањето - од Острилци - до Битола држеше 12 часа, со кола (четворка) од татка му на Цветко Марковски - внук на Војводата Блаже Биринчето, кој веќе ја имаше завршено I - та година од Учителската школа ...

Моето освојување на Битола

Имам забележано нешто необично : Имено, кога се најдам некаде, каде дотогаш не сум престојувал, - во мене се јавува прашањето : "**Што да сџорам !???**" Тоа прашање, со силно чувство не ме напушта и сега:

Мора да го освојам градот, езерото, морето !!!

Инаку чувствувам голема празнина ... Подоцна, тоа чувство ме прогонуваше и при совладувањето на Париз, Рим и Њујорк, кои ги освојував - пешки до колапс - подбелнување ... Напишав и песни за : Рим и за моето освојување на Америка, за Париз објавив и два есеи, за Ретроспективната изложба на Пикасо во Гран Пале (Grand -Palais) и Пети Пале (Petit- Palais), во јануари/февруари , во 1967 година ...Имам објавено и песна : "**Освојувач на градови**" ...

Но, сето тоа почна од Битола:

Од 1949 до 1954 година, Битола, ја освојував и дење и ноќе: На Пелистер, одевме на скијање со Гината, со Гого, со Томче, со Спасе, со Цане ... Два пати разговарав со **Милтон Манаки**, при посета на неговата постојана поставка на фотографии од илинденски чети и поединци - војводи и комити ... А, го користев и неговиот документарен филм од посетата на последниот **султан Решад** на Битола (1911), во мојот телевизиски документарец : "**Илинденски секавици**" .

Во **Соколанаџа**, која ја посетив два пати, сам, без никакво знаење за справата : "**Големо железно џркало**, се завртив и ужасно се исплашив, кога се сетив што можеше да ми се случи ... Садевме млади борови по голите ридови над Битола и најдовме **авионска бомба** закачена во ридот, околу која, некое дете копало со лопата - да ја извади ... Одевме на протестни митинзи - со дотраени камиони, од кои, при едно прикочување, бевме истурени како "**шуй**" на **Булеварој иред Дивизијаџа** ...

Со голема жестина се упикувавме на Околиските и Градските културно - уметнички смотри - дури низ прозорчињата од клозетите на Театарот ...Како припадник на литературата, професорите ме делегираа да рецитирам народна поезија на прославите на некои претпријатија во градот ...Подоцна, увидов дека, како некој инфантилец, опчинет од непознатото, - со желба да станам граѓанин, - сум забележувал секакви ситници на фасадите и на градските "**киклојски**" надворешни порти - оковани со големи железни бруке (**клинови -џвоздови**), кои на истите места, забележав, постоеја и по 50 години ... (Само штиците на приземните делови на крилата од вратите беа малку подјадени од влага и од времето) ...

Првата година на Учителската школа (1949/50) ја завршив со одличен успех ... (Потоа се разболео од некој вид *илевријис* и наредната 1950/51 учебна година - отсутствувао од наставата, работејќи како воспитувач во Интернатот на тогашната (мојата) прогимназија **"Никола Карев"**, во Крушево) ...

Во наредната 1951/52 учебна година, се вратив на учење: Но, наставата не можеше да ја апсорбира целата мојата животна - ментална енергија: За моите школски знаења - доволно беше она што го слушав на часовите ... Другото време го имав резервирано за воншколска работа како арбитер организатор на литературниот живот во Учителската школа и пошироко, каде ги протежирав списанието: **"Разгледу"** и весникот **"Млад борец"** ...

Држевме литературни читања во Школата и во Гимназијата ...

Бев обврзан да пеам во школскиот хор - (Прв тенор) ... и на тој начин, го посетив Скопје: на Републичките културно уметнички смотри, во 1952 година одиграв неколку улоги, како член на Драмската секција : **"Школскиот инсцениор"** од Трифковиќ , Др. Велимир во **"Др."** од Нушиќ, некоја улогичка во **"Крај"** од Змај, и тракторист во **"Виторото Пришествие"** од Петре Прличко, во Театарот, во режија на Предраг Дишленковиќ, кој беше постојан театарски педагог, кај нас ...

На Школскиот конкурс за литературна творба, на полугодието, во 1951/52 учебна година, ја освоив Третата награда за насловната песна од споменатиот циклус : **"Крушевскиите борци"**, за која добив големи комплименти од Директорот Боге Крстевски - Данте, кој, кога ни ги доделуваше наградите - рече: **"Нали, ученици и колеги, меѓу нас имаме и еден виситински поет - Јозо Т. Бошковски, кому му е доделена Третиата награда. Ќе ви ја изрецирам првата строфа од неговата џоема: "Крушеваскиите борци" :**

**"Во широка ширна џора
од високи висити буки
Од орли се џесна ори
Се весели цела џора" ...**

Илјада и двесте ученици и професори и помошниот персонал во Школата , ме поздравил со аплауз и оттогаш - сите , ме гледаа како поет(3 Оваа моја оригинална стилска фигура, на тие мои почетнички творечки денови, силно го вознемири Венко Марковски, на едно литературно читање во Домот на младината, во Центарот на Битола, на кое беа дојдени како работно претседателство : Ѓорѓи Абаџиев, Ацо Шопов , Венко и Ванчо Николески : Кога ја прочитав наградената песна пред овие (тогаш) програмски "судии", Шопов, му се обрати на Венко со зборовите: **"Венко, ова е во твоја надлежност"**. Почитуваниот и многу славен Венко, стана , како *ранет* и рече: **"Ова е безобразие"** ... Не требало да ми биде допуштено да настапам на таа

полуофицијална средба со таа песна ... Но, не објасни = зошто !?. Јас, исто така, се почувствував повреден и, на повраток на местото, си реков: "*Баѓо мајкаша, овој Венко, ништо не знаел*" ...

Но, размислував за тоа и тогаш и подоцна и сфатив дека, револтот на еден толку познат и ценет Поет беше *сревнувачки*: Тој почувствува дека некој навлегува во неговите теми и тоа : не како *стихојворец*, туку како спонтан Поет, кој туку што почнал да ја изучува теоријата на пеењето: Ни јас, ни Венко, не знаевме како се вика мојата стилска фигура, но сите беа уверени дека е оригинална и спонтана ... (Подоцна прочитав дека таквиот *израз* се вика *Палилоџија*), која, никој до тогаш , ниту некој после мене, ја употреби, на таков начин !?.. Подоцна, на анонимен конкурс на Школата, добив 500 динари награда за реферат: *За живојот и делото на Григор Прличев* . Со тие пари, му купив штофен мантил на брат ми Петар Т. Бошковски, за да не се смрзува во битолската студена зима ...

Покрај песните за Гоце Делчев и Тито, неодамна објавив и песна за Мустафа Кемал Ататурк, кој исто, како мене, учел во Битола ...

Бишкола Бабан Бишкола

Таму се јаде и ѝе

Таму се живој живее ...

Некогаш било така: А, и сега, некои, добро живееја ... Но, јас, како и многу мои другарчиња, умиравме за јадење : Мајка ми Трена и Татко ми Томе, никогаш, не ме оставија без пари ... Но, со парите, во тие кризни години, - немаше што да се купи, освен: многу ситни и жудливи јаболчиња, кои ресенчани ги носеа во торби на пазар во Битола ...

(Незнам зошто ни јаболкнициите не раѓаа подобри јаболка) !???

Некое време, бакалниците набавија сув мармелад од модри сливи и секој ден купувавме и само тоа јадевме со малку пченкарно лепче ... Резултатот беше: Расипување на стомаците заради губење на стомачната киселина !!!!!?

Но, бевме веќе младинци од најсилната генерација за учење, која, Македонија ја очекуваше со векови ...

Во 1954 година, кога се здобив со диплома на *Вистински учитељ*, отидовме на екскурзија низ Југославија. Во Осиек бевме многу добро пречекани и професорите, ми дадоа задача до го поздравам Градот, со еден пригоден текст ... (*Тоа беше мојот ѝрв самостоен настај на некој медиум*)

По отслужувањето на воениот рок во Ново Место, во Словенија и во Титовиот Логор во Сараево, каде бев произведен за *резервен офицер*, -се вработив како наставник во горните одделенија на

Основното осумгодишно училиште, во село Обршани, кај Прилеп, каде предавав *македонски јазик и музичко воспийание* 4) Инспекторот, ми дојде на час по солфеж, и на крајот, ми рече : "Немој да ги напушташ децата: Ваков учител ним им треба"...

Потоа, јас се тргнав да го освојувам светот ... Но, Битола, остана мојот прв и вистински град, каде многу оскудно ги поминав моите најубави момчешки години ... И, не е формална овација, ако кажам дека, Битола ја понесов во себе, како потпора на мојот пограѓанчен живот и како гаранција за моите идни успеси ...

Освојување на светот

Академик Поет Д-р. хон. Јозо Т. Бошковски Јѓн, е најстариот претставник од Осмата генерација од неговата семејна лоза што се памти 5) Во дворот на семејната куќа во село Острилци, кај Крушево, и денеска вегетира најстарата и најголемата лозница на светот, чие стебло има обвивка (Периметар) над 100 сантиметри - 15 см, над земјата ... "А, *џиновскиџе ореви и џиновскиџе џојоли, во селоџо, беа исечени во џрвиџе џодини на намејнаџаџа колекџивџаџа, која, џодоџна беше укинаџа како в џоѓрешен џоџеѓ на Државнаџа*" ...

* * *

Плаџон (427 - 347, кому, јас, му џо доврџив делоџо во 1998 џодина, - (По 2 345 џодини од неѓовоџо заминување, - кажува зоџџо, не сџанал џолиџичар, иако џоџекнува од најсџараџа кралска лоза во Грџија (...) од која бил и неѓовиоџи далечен роднина Хераклиџ Темниоџи од Ефес, (Кој се оџкажал од кралскиџе џочесџи) и се џосвеџил на философијаџа, како и Плаџон - џодоџна: Вроденаџа дарба, не се анимира !!!

Јас, како деџе, сакав да сџанам џриказничар, како Деда Божина и како Таџка ми Томеџа ...Но, џаа идеја, за мене, не беше лесно осџварлива: (Тие дваџца беа акџивни и ненадминливи во кажувањеџо на џриказниџе џред луѓеџо, кои џи слушаа со оџворена усџа)...Мене, џоѓаш, џоблиски ми изгледаа џодвиџиџе на џозиџивниџе јунаџи од џриказниџе, кои, секоѓаш џобедуваа во борбиџе со злоџо, џри џџо, морници ни се креваа џо снаѓаџа ... (Тоѓаш, џочнав да чувсџвувам дека џриказниџе џосџоаџи и се кажувааџи само заради Јунаџиџе, кои беа доказ дека џака џреба - човекоџи да се бори за доброџо на друѓиџе луѓе и на свеџоџи) ...

Во џодиниџе на моеџо школување, бев член во драмскиџе џруџи и џи џлумев на сцена улоѓиџе на џлавниџе јунаџи...А, коѓа дојдов во Скопје, во 1956 џодина, есениџа, настџаџував во некои еџизоди и во Големиоџи џеаџар, кај режисероџи Косџаров ...Но, наскоро, оџкрив

дека јас, не можам да глумам, - туку сакам да делувам !?. Да ги оживеам јунациите од приказните, - кои така силни, - пак ќе ги заштитиуваат луѓето и ќе го менуваат светот !?.

За да биде така, - јас, се откажав од глумење и од управење политичка кариера, како и Плафон, зашто и политиката бара непријатно извиставање на светот: "како црв" и само по себе, се си дојде на своето место: Првата идеја: Да станам приказничар ... Како што си замислив во најраното дејство ... Тоа, значеше: да се занимавам со творештво, и во моите дела - да бидам главниот јунак од народните приказни на Божина и на Томеја, и да им помагам на луѓето, жртвувајќи го и својот живот: "за добро на другите" ... Ќе загинев од искреност !!! И во трудот и во прометот !!!

Не се штедев, како и Тако ми Томе, чија копија сум, - кој настада во невремето на промашеното општество, кое и тој го создаваше, како политичар, по потреба на власта од видни луѓе ... (Силни по тело и со ум), за кого, се уште е жива легендата за "Бесмртен јунак", во нашиот крај ... И јас, како него, - искрено го градев политичкиот свет, жртвувајќи се од себе - за добро на другите !!!

Се покажа дека: на тој свет - многу нешто му недостига и затоа е потребно да се менува кон подобри состојби...И, тогаш, - се вклучив во акција: да го менувам светот, како што го правела тоа јунациите во приказните на Деда Божина и на Томеја и како што правеше Мајаковски (во висинското негово време) и дојдов во голем судир со неготивните сили ... Тој судир трае, еве, повеќе од - 40 години ...

Четириесет години (...) за Македонија и за светот - воопшто, - не е малку време !!! Нема план за висината, кога се изнесува пред виделината !??? Место неа, - се вреднуваат политички будалаштини:

(Кога, некој би ги проанализирал, - ослободен од инерцијата) !!!???

Сега, точно знам: Не сум можел да бидам глумец !!! Туку сингела на политичките личности од народните приказни, - во една личност !!!...

Тоа - сум

И, тоа го правам ...

Се што создавам е искрено, како во народните приказни.

Секое мое дело е засновање на Убавицаја од лошото Змеј или од канците и забите на Ламјаја, која ја убива СВЕТИ ГОРГИЈА ...

Помогнете му на Болен Дојчин !!!

BITOLA - MY FIRST CITY FROM BITOLA - TO THE PEAK "MUSE" ON PELISTER

From my village Ostrilci, Krushevo, I went to Bitola and started "conquering" it. I was interested in the Clock-Tower (with its music of the song "Biljana was whitening the clothes"), the old Public Theater and the Shirok Sokak with the popular Korzo on which the European fashion was coming very fast. Also, the At-Marketplace where villagers were selling their horses remained in the author's mind.

Wonderful place! Here, sometime in the past, was situated the antique town Heraclea Lincestis. Modern Bitola dates from the Slavs in the XI century. Bitola became administrative, cultural and political centre - town of consuls. It has passed many tribulations, armies... robbers. Their tracks we see in the sacral buildings and the sacral art... Roads ... Bridges... Carts on four wheels with hitched horses carried woods to sell at the so called Wood Marketplace. .. Those with the health and other problems in life were visiting the clairvoyant Desoeco.

People's ideal was the public teacher. They needed educated teachers. Parents were bringing their children to schools on bull carts in which doubles and fours (horses) were hitched. Those who didn't have this opportunities were coming to school on foot. I passed all those phases. From Ostrilci to Bitola it usually took 12 hours by cart. My adventures started from Bitola. I continued my conquering United States, Paris and Rome.

Now I know exactly that to be an actor was not my destiny. My destiny is a synthesis of the positive personalities in the folk stories into one person!... This is me, and I do this, I have been creating earnestly exactly in the same way as it had been done in the folk stories.

Љубомир Груевски

РОДНОКРАЈНОТО ВО ДОПИР СО УНИВЕРЗАЛНОТО

1. Исказ на поетот за поезијата - ѝ треба, искушение или авантюра

Вечна е дилемата содржана во прашањето дали поетот, авторот, творецот - треба да го толкува својот светоглед, надвор од она што го кажал во својата поезија, проза.. . Ако скрипторот се одлучи на толкување, разложување(???) - не е ли тоа надополнување, допишување, не е ли тоа намалување на вредностите на автохтоната литературна градба, конечно не е ли тоа и нејзино разградување. По природните закони на создателството авторот, создателот - творецот ги има правата на последниот збор - кој може да биде благослов и збогување со делото, пред конечното негово патување дотаму до каде авторот не ќе стигне, до бесмртноста. Па тогаш...

Иако, се чини, во македонската високовредна и антологизирана поетска карта (на ареалот на метрополата ни) постои "адет" кој допира дури од нејзините зачетоци и зачетници (некаде со 2 генерација мк.п.*) да се себеанализира, академизира, фразира, идеализира, себеанализира, фетишизира - но пред се да се афирмира, акламира - не секогаш *доснесено* свое и особено на "ближниот свој" поетско произведение,

кој за "вратка" убавите зборови ќе ги "поврати" со уште поголема штедрост, зборовна или материјална, фоклорна или златоносна.

Може, појавата на врвни поети-есеистичари, поети-критичари, толкувачи и особено вреднувачи или апотеозотичари на туѓото (а ближно), по правило секогаш: **врвно ѿворешѿво** е автономна македонска творба на некој интронационален договор без /омеѓувања/ меѓи, односно договор без рамки. Но за среќа светот поетски незапочнува и не завршува со поетските наследници на Тетоецот Кирил Пејчиновиќ, иако "Огледало" со рамки или без, нам на господарите на вечниот збор македонско - поетски ,беспоговорно ни треба многу повеќе отколку што им требал, на пример на Хораѿиј, Данте, Пушкин, Бодлер, Елиот - бидејќи тие: најголемите од големите, нетолку "самобендисано" и без многу пред-договори, договори и по-говори, проговориле за создавањето на светот во/на поезијата, проговориле за себе и за поетскиот чин.

Така бесмртниот *Хораѿиј*, ќе рече:

"Прашање е" - наѓласува ѿој - дали ѿеснаѿа вредна за ѿофалба ја создава ѿприродаѿа или веѿѿинаѿа: не ѿледам ѿѿо би можел ѿрудоѿи без боѓаѿа ѿоеѿска нишка, ни суровиоѿи ѿалениѿи; ѿака едно неѿѿо од друѓоѿо бара ѿомош и со неѓо ѿпријаѿелски се сложува" (*natura fieret laudabile carmen an arte quaesitum est: ego nec studium sine divite vena, nec rude, quid possit, video ingenium; alterius sic altera poscit opem res, et conjurat amice*).

Даниѿе во врска со една своја песна вели: "Тоѓаш да кажам дека мојоѿи јазик ѿвореше како сам од себе да се движи ("*allora dico che la mia lingua parlò quasi come per se stessa mosса..* ."). Внатрешното возбудување го пронаоѓа својот израз, така - тврди Данте, настанува поезијата.

Во науката за литература веќе е докажано дека мислите и забелешките на самите поети за самото поетско творештво се драгоцени за неа. Тие најчесто ги надополнуваат, па дури ги исправаат заклучоците коишто преку научните методи и живата книжевна (литературна) практика ги донесуваат (предаваат) литературните критичари и теоретичари. За предностите на самите поети тука не треба особено да се говори.

Искуството на безбројните поетски генерации досега има докажано дека поетското дело во никој случај не е плод на мигновено вдахновение, туку резултат на интензивно дејствување на мислата споена со дарбата за уметничко обликување. Затоа најголема вистина е дека големата уметност ја следи длабока мисла. Па да размислуваме малку подлабоко и малку повеќе, за поезијата.

Пушкин е еден од големите, кој има изречено длабокн мисли за литературните прашања. Тој тоа го направил не патемно, како

многумина негови сонародници или како што тоа, од друга страна, го правел Толстој со сеопфатни и мошне долги трактати, туку доволно и соодветно квалификувано. Во 1825 година одговарајќи му на Жуковски Пушкин ќе подвикне: "Ете ти сега! Па цел на поезијата е поезијата..", а во песната *Поешој и шолјајџа* ќе рече:

"Ние не сме родени за живојни кавџи,
За инјереси, за бијки
Ние сме родени заради вдохновение
За звуци слајки и молијви."

(Не длја житеиского волненија/ Не длја користи, не длја битв,
/Ми рождени; длја вдохновенија, /Длја звуков сладких и молитв.)

И *Бодлер* не беше теоретичар. Но *Бодлер* е тој, којшто има речено дека критичарот може да биде без способност за создавање на дела од поезијата и прозата, но дека секој творец од овие области е веќе потенцијален литературен критичар, бидејќи со себе го носи она што на првиот му недостасува: интимното познавање на творечкиот чин. Зашто размислувајќи за природата на својот дар, тој сакал или не размислува и за другите нешта т.е. за самата природа на нештата.

Случајот на *Томас Сџерн Елиот* е нешто друго. Тој е најистакнатиот поет на Англија на 20 век, односно прв повоен модернист, а е уште попознат и повлијателен како литературен критичар, а меѓу неговите теориски дела за поетското создавање е и маркантниот есеј "Традицијата и индивидуалниот талент".

Се прашувам: дали сите тие сепак, помислувале на универзалното во мигот на творечкиот чин?

Па, по сите овие знаенки, мисли и размисли на најголемите, дали смеам, дали да се осмелам, да проговорам за своето?... Морам ли?! Та нели "*јоешој Љ.Г. е јоеј-риџар*" (Ј. Павловиќ "Битолски весник", anno Dōmini...). Но сепак, храброста да се говори за другите од битолскиот книжевен круг, ја немам храброста - тоа е за покомпетентните, зашто и не е упатно да се говори за она што не се познава доволно добро.

2..Досејој на роднојо (корен, ркулеџ, јанса, црвеџ)

До каде допира, до каде се протега, како да се димензионира или како да се дефинира или како да се протолкува синтагмата *роден крај*? Дали најопеаниот град на светот (а сигурно е дека е тоа) Битола, може да биде роден крај на човек, поет пред се, кој првиот плачовен крик како поздрав на древната Македонија - *catena mundi*, на земјата планета

и го упатил пред педесеттина години, од друго место поблиско до Белото Море. Е ли тогаш, роднокраен предел Битола, на дете што сето детство и младост ги минува под белите врвови на Пелистер, по прадедовските угари на животот пелагонски, копајќи до денешен ден по тумбите на праисторијата (но и по својата животна историја) и чепкајќи по градиштата, црквиштата, гробиштата на вековите и на македонското прапостоење. Што е тоа во мене што се именува поезија, порив, експлозија?

Што е поголемо: досегот на небото македонско обградено со облачни меѓи и црни чуми или досегот на мислата на поетот, необградена со опкопите на виорните времиња и расчерчувања на живото земно тело на Македонија. Не е ли, неможноста да се запре прелетот на духот по бесконечните простори небесни и временски, можноста да не запре мислата на никаква граница, бележана од недобронамерна човечка рака.

Коренот е тој - длабоко во мене, 'ркулецот - високо или длабоко пред него, јансата е катадневна, силна, напливна - неодамнешна, постреферендумска, а црвецот е аждерот наш во средето на јансата, што си го носиме од прапостоината, од предисторијата, од предалександријата, од предилинденијата, од претпартизанијата, од предпарламентаријата.

3. Средба со времето и својот, космосот - СРЕДБА СО СЕБЕ

И повторно:

Кусото големо прашање: Кој сум, кај сум, што сум?

Дали ја остварив или ќе ја остварам ли средбата?! Ќе ја допрам ли вселената?! Успеав да ги пратам моите мали импулси во Универзумот? Учествував ли, или бев ли отсутен од универзалната прераспределба на духот на совршенството во совремието?!

Заклучок:

Сета поетика стреми и е упатена кон универзалното, во спротивно каква би била нејзината вредност - ако не локална, сиреч безвредна. Прашањето е кога и која литературна творба го достигнува, го допира универзалното. По правило тоа го достигнуваат ретки и среќни нешта - околности и среќни поетски мигови, луцидно-емотивни проблесоци - **комети** што го допираат просторот на трајното, вечното **сонце** - и се запишуваат во поетовата **космогонија**.

Дојирот на роднокрајното или локалното, со универзалното е остварен преку: а) семантичко-етимолошки, б) мотивско-симболски и топонимско-тематски врски и одредници;

- **Семантичко-етимолошки врски и одредници** (случајни или целни)(постојат во песните: *Гемии*, *Нок на ојворено море*, *Песна до вејровиите*, *Крајбрежна* (од стихозбирката "**Гемии**"); потоа тука се песните *Тојне сребро*, *На заминување*, *Свездена прага*, *Кула* (од "**Ојсаден град**") или *Човек крај брегот*, *Кайки*, *Цвети*, *Билје* и особено "**Груйка**" (од "**Осировот и другите леџенди**")

- **мотивско-симболски** (неизбежни и судбински) (како што е тоа случај, меѓу другите и со љубовните песни: *Клејва*, *Крајбрежна*, *Сон*, (во "**Гемии**") љубовно-рефлексивните: *Пожар*, *Лага*, *Слика*, *Пошера*, *Змија*, *Симнување од крстот* и др. (во "**Огнена земја**") рефлексивните: *Уграм ли*, *Прејсмртна*, *Предејтиаф* (од "**Гемии**"); *Човек крај брегот*, *Пресоздавање*, *Срна* (од "**Осировот и другите леџенди**"), *Иајковински*: *Ми го одрекоа морето*, *Леџенда*, *Молија* (во "**Гемии**") како и сите минијатури од "**Огнена земја**" и наградените песни на "Гоцеви денови" што преку проектот *Magna cartha*, се ставени на CD преку говорот на авторот;

в) топонимско-тематски: *Црна река*, *Соној на Драгор*, *Соној под Пелистер*, *Соној на Кркардаш*, *Недовикана прага* (од "**Гемии**") од кои последната од Христо Петрески е застапена во *Десетте најубави песни* (на помладата мак. поезија) и секако тука спаѓа и песната за Битола "**Манасир во Манасир**".

И на крајот заради објективизација на оваа и ваква поетска субјективизација, **искажувањата** на: **Доне Пановски**, кон "**Гемии**"

".. кај Груевски нема нејасна метафоричност од каква најмногу страдаат младите поети, туку кај него поетската мисла се провлекува низ песната како една добро водена идеја која, сепак, добро е сокриена во поетското руво. За Груевски е добро што важи она илустративно откривање на Пол Валери дека поетската мисла треба да биде сокриена како што е сокриено хранливото својство на плодот".

Јован Коџески кон "**Ојсаден град**": "... На прв поглед поетот низ мноштво метафори ни доловува една опсада што временски и просторно не е лоцирана- каде и кога, но низ поетскиот ракопис таа опсада постои, тој град со сите нијанси комуникативна средина постои, низ тој град се протегаат улици и градби, ги сретнуваме неговите жители, а сето тоа се случува низ сјаен раскош на стиховите што не се само сложени во структурата од песни, туку можни уметнички дострели што исцело го оправдуваат појавувањето на овој ракопис. "Опсаден град" всушност е опсада на еден човек, на една личност, на една индивидуа... Во оваа збирка има песни со антологиска вредност, како на пример "Топење сребро", "На заминување" или на пример, "Свездена трага" па и други..

.. и **Михаил Ренцов**: "Овој поет со забавен од, но со стамен и сигурен чекор, со понудениот ракопис прави нов обид за зацврстување на своето име во веќе дрочно населената македонска поетска мапа; што е всушност "Опсаден град". Таа вечна поетска тема, начната од Кавафис и предизвик за многу поетски имиња во повеќе светски литератури? Би рекол дека оваа книга е поетски запис со епска интонација (во првите две книги Груевски е лапидарен, дури и "скржав" во поетското кажување) сказна за опседнатиот (таговен, самотен, изгубен, луд) човек во опсадениот град; при прочитот на поетскиот текст читателот го облазува чувство на страв, немир, на безизлез: таа потрага по отворот или пукнатината на сидот или на сопствената кожа од која можат да се излеат или испарат чувствата збити во експлозија. "

И како прастар емпирист почитувајќи ја вечната латинска **Verba volant, scripta manent**, Скрипторот, којшто со помош на Судбината седеше (што ретко го прави) и го запишуваше сето ова шест божји дена, одлучи писанието да го заврши повтор со Пушкиновите за него профетско/програмски стихови:

**"Ние не сме родени за живојни кавџи,
За инџереси, за биџики
Ние сме родени заради вдахновение
За звуци слајки и молиџви."**

(**МК Ы.** - македонски поети)

MY HOMELAND INSPIRED LITERARY PRODUCTION IN CONTACT WITH THE UNIVERSALITY

Under the natural laws of literary creation, the author has the right of the final word that has to be a blessing or farewell to his work before traveling to its final destination where the physical body of the author never reaches - the immortality. I question myself: whether all these famous poets even once thought on the universal value of their work in the moment of its creation? What is it in me that I call poetry, urge or explosion? What's greater? To reach the Macedonian sky filled with cloudy borders and black plagues or to reach the depth of the poet's thought, not fenced by the trenches of the whirling times and the cutting up of the live earthly body of Macedonia? And again I repeat the short great question: Who am I, Where am I, What am I? Will I realize my merging!?! Will I become one with the macro cosmos?! Have I participated, have I been absent during the God's great distribution of the spirit of perfection fitting today's contemporariness?

Петре Димовски

МИСЛАТА НЕ ПОВРЗУВА ВО УНИВЕРЗАЛНОСТА

Роднокрајната идеја се раѓа од универзалната семенка, а нејзиниот развој е условен од низа предуслови. За да стане универзална, роднокрајната идеја треба да е исполнета со универзална енергија.

Универзалноста на роднокрајната идеја е содржана во мислата, која сама по себе е универзална, кодирана од прапочетокот на настанувањето, а кодот е тајна што скржаво го открива времето и ни треба мудрост, упорност и знаење да стигнеме до разгатката.

Универзалноста е содржана во двете спротивставени алки на вечноста, поврзани во целина, животот и смртта. Едното настанало од другото, а се чини дека најпрво постоела смртта, претставена во ништото, и од неа се родил животот, и така започнал тој бескраен процес на обновување. Доаѓа смртта да го земе животот, пред која е создаден нов итн. А мислата секогаш е единка, локална, роднокрајна, и низ процесот на својот развој достигнува до универзалноста, ако секако пред тоа ги исполни потребните предуслови.

Човекот од почетокот до сега ги фатил енергијата, звукот, сликата низ просторот, низ кој тие се движат по своите законитости. Ќе му претстои големото откритие кога ќе го пронајде кодот на мислата, кога во својата акумулација ќе ја донесе од времето и просторот, кога ќе го обедини тој акумулат на разумот, што ќе ги решава денес незамисливите идеи и проблеми во универзумот. Населувањето на вселената ќе се случи молскавично, во космичка мерка, како што во овој сегашен миг е, на пример, брзината на компјутеризацијата на Планетата, во земјина мерка. Локалната мисла мора да го изоди патот до универзалноста, да го дочека мигот кога ќе стане универзална.

Човекот е создаден од два дела, од кои едниот се разградува со промена на материјата, секој атом му се враќа на својот елемент на кој му припаѓа, додека другиот дел останува во вечноста. Тоа е мислата, ослободена и залутана, чекајќи го откритието на законитоста на нејзиното "припитомување". Најзначајната мисија на човекот во вселената е да раѓа мисла, како составен дел на универзалниот разум, кој еднаш обединет по откритието на човекот кое следи во иднината, ќе ги овладее тајните на универзумот.

Од силата на енергијата на мислата зависи колку роднокрајната идеја ќе ја доближи и внесе во универзалноста.

А универзалноста на секое дело, на секоја идеја не мора да се покаже веднаш. Таа може да остане закопана во времето и стотици големи мерни единици потама да биде откопана.

Како археоастрономската опсерваторија Кокино, која ја изградиле нашите предци, сега ја добива универзалноста што отсекогаш ѝ припаѓала.

Универзалноста на идејата ја одредува времето.

Една трага, што длабоко се всадила во мене, и добила книжевна реализација е раселувањето, заминувањето од Брод, напуштањето на родното огниште, оставено да згаснува. Темата од печалбарството ја обработувам во мојата прва книга *Преломи*, тема различно пројавена кај многу народи и култури низ вековите, зашто генот на преселбите кај човекот е вграден со неговото настанување и во него е постојана желбата за менување на просторот, барајќи ја егзистенцијата и иднината. Човекот незапирно шета по Планетата и низ универзумот. Кајшто не достигнал тоа да го стори физички, го прави со својата мисла. А него низ времето и просторот најпрво го води мислата и кајшто допрела таа тој таму, ми останува верувањето, неизоставно некогаш и физички ќе стигне.

Во голем број од расказите во *Преломи* на прв план излегува судирот на единката со новото, зашто споменот на напуштеното, оставеното ја носи носталгијата, а отворањето на новото, непознатото неизвесноста. Човекот е внатре во судирот меѓу тие две спротивставувања кои истовремено го следат. Расказот *Демонојѝ на ѝарииѝ* ја загатнува онаа фаволска сила на парите, што човекот им ја дал, а немоќен е да ја контролира, па го опојуваат и го доведуваат до страдања: "*И сега нишиѝо нема. Само ѝари... Парииѝ се нишиѝо, вейѝер. Најголемаѝа бесмислица на човекоѝ. Со ѝари не се живее. Кај ми е смевоѝ?! Кај ми е среќаѝа?! Кај ми е љубовѝа?! Женаѝа, децаѝа! Кај ми е живоѝоѝ?!*" Печалбарската идеја во моето творештво е родена како роднокрајна, и силата на зборот со кој е создадена ќе ја степенува во нејзината универзалност. Во расказот *Преломи* се случува судирот меѓу непознатото и стравот од него, секаде својствено за човечкото битие.

За раселувањата, откорнувањата, преломите го напишав тоа што го почувствував, што го видов, што го доживеав како лично искуство од моето младешко печалбарење по Австралија. Морам да речам и дека силно ме болеше сознанието што моето Брод се празни, мојата земја се иселува. Тогаш тоа беше далечно патување, голема неизвесност, глас кон двете насоки беше само пишаниот збор. Книгата *Преломи* доживеа невиден интерес, големите македонски пера имаа искажување за неа,

интервјуа, критички осврти. Беше номинирана за сојузната награда "Младост" и најсериозно ѝ го сврти вниманието на наградата.

За книгата расправаше и ЦЕ-КА, дали белото е бело, црното е црно. Сега ќе бев среќен да беше верна констатацијата на ЦЕ-КА, па во секое мое навраќање Брод ќе ме пречекуваше со полн живот и немаше да го носам кошмарот по секоја негова средба - празен, испустен, разурнат, каде животот полека, но незапирно се доцедува во агонија. Луѓето заминаа да го бараат животот. А другата алтернатива беше, онаа што ја практикувал светот, власта преку своите механизми животот да го донесе во Брод.

Детството апсорбира сè што дофаќаат неговите чувства и ги акумулира во меморијата да траат, според нашите познавања, до физичката смрт. Во мене сè уште присутни и со истиот интензитет се настаните што ги создаваше питомата, разлеана Црна Река, како следна трага, што секогаш значеше живот. Во време роморна. А начесто со јачење и татнежи. Во зимите премрзнатата со исполнето корито, носејќи санти мраз, што пловат како бродови, и смрзнати птици како осамени патници. По поројни дождови, потајно во ноќни затишени часови надојдуваше одеднаш бучна и одеднаш тревожна, лакомо јурејќи во за неа непатот, голтајќи го зрелото жито, целата мака на човекот. Тоа и денес многу често ми навраќа инспиративно, навлегува во мојата мисла, излегува од меморијата како поплава вселувајќи се во компјутерот. Еве го тој рекин излив во романот *Пламенка*, надојден како во моето детство: *"Пламенка ја обзема чувствиво на блискост со тџаа река. Додека распрчувала низ Премин, додека сџиела и сонувала, тџие бранови удирале низ нејзинојџо тџело, се сџојувале со нејзинојџо тџек на живојџојџо и заедно јуреле низ времејџо и невремејџо кон својајџа цел. Црџела од неа свежина во жешките лејџа. Блаџ џовев во лујџиите зими. И мечџи за среќа. Средба и радосџи. И додека расејџувала низ џланинајџа, во очиие ја имала рекајџа: долџа, кривулесџа, џосџојана. И нејзинајџа дивосџи џ носела тџиџомина. И бунџојџо во душајџа тџиџо начесџо џ надоаџа е како револџи на надојденајџа река. Не се одвоила од неа ни на јаве ни во соновиие. И додека џо слуша нејзинојџо шум, џо чувствивува биењеејџо на своеејџо срце. И сиџурносџа на својојџо живојџо."*

Во расказот *Гаволскиојџо вир* од збирката *Жед и жешџини* реката е присутна со својот незаситен голтеж. А оној бес, оној рик, оној гнев на водата, што го споредував со претпотопски змејови, се всадуваше длабоко во сонот, во душата, во свеста. Луѓето спиеја на штрек, со отворено око, "како зајак", не се знаеше кога таа ќе рикне, што мака ќе донесе. Детството останува најиспишаната книга со трајна меморија. Во него реката умееше да биде и мирна, питома, спокојна, да ги исполнува сите наши детски соништа, од утро до мрак да ги играме низ неа нашите

и до зимата. Кој жеднувал ја знае таа цена. А тука не беше само Гело од нив. Беа сите по ред. Така се остава синоменот, се заслужува починот и се исполнува големата празнина на живоот. Секое добро дело влегува во прераскажувањата, помнењата и ја наследува благодарноста од поколенијата."

Во Жед и жештини темите се роднокрајни, но неограничени по време и простор. Жедта, која е проследена со жештини во просторот и во душата е роднокрајна тема, земена од моето родно место, се случува во него, во моето време, но во нејзината широчина не може да се ограничува, зашто жедта е составен елемент на животот насекаде, хемиски врзана со водата која е составен дел на сè живо, односно без која не постои животот. Во Длабоко во душата како роднокрајна тема ја земам лутината на човекот предизвикана од навредата, толку силно приграбена што незапирно води во страдања, каде за да се промени состојбата треба можеби само еден збор на прошка, на топлина, на реалност, но тој збор не се изговара. А на проштевањето Бог му ја дал универзалноста.

Во Чебрнска љубов од Црна мачка обработувам, исто така, роднокрајна идеја, но која може да има универзални димензии, зашто сама по себе љубовта е универзално чувство. Но кога го пишувам расказот воопшто не ми беше предвид универзалноста, но роднокрајната случка, проследена со опојната моќ на љубовта: *"Мико Славин од црквата излезе исполнет со благородна верба и зачекори по заревената патека, цврсто и одлучно. Окоито му беше понесено од таинствената убавина што му ја одредуваше насоката на движењето. Забрза дури појрча и виде кога се оформи ликоот на свештената што излезе пред него. Му се чини лезеше по небоито како блесок и слезе на земјата како прекрасна девојка со смирена убавина што подига бура и ги отвора морињата кон нивните најдлабоки тајни."*

Во Црна мачка има уште многу теми родени во роднокрајна идеја, како што се Змиско око, Смртоносен бакнеж, Превид, Средба, Живоот, каде се обработува средбата на човекот со змијата по крстопатите низ животот, која средба за едниот или за другиот носи зло, зашто тие меѓусебно се плашат еден од друг и на преден план избива инстинктот за преживување, опстанок, заштита на животот. Ако кај нив не постои тој страв од другиот, би се одминале со блиско разминување, но инстинктот, роден од стравот целосно настапува на сцена. За овие раскази инспиративно делува трагата од детството по која остануваат еднотудо змии. Кога ние децата се обидувавме да фатиме риби од поткамењето во Реката, извлекувавме змии.

Кога жетварите ги подигаа положите, под нив склопчени се таеја змии. Кога босоноги претрчувавме по прслиците на ридјето, прескокнувавме преку издолжени змии на припекот, а само за најхрабрите беше дадено да се обидат да минат низ змијарникот на Чепен, извишениот рид над Брод, зашто тука секогаш ги имаше склопчени, залазени, затегнати за скок, лути отровници. Низ горниците ги наоѓавме спрострени нивните кошули. Многупати со нив сум бил во блиска средба. Ми доаѓале и во соновите. Но животот со нив се научува, уште од мал, умеевме и да се судриме, и да се одминеме и да се помириме.

Уште една роднокрајна трага, мината дамна пред моето раѓање, вратена во моето детство со сите ужаси што ги донела, беше Првата светска војна, битките, кланицата, страдањата на Завојот на Црна. Војски од светските сили, војски од многуте спротивставени земји, двата фронта во кои се моите броджани, со вперени истрели еден кон друг, каде да пукнат пукаат во себеси, зашто војната не е нивна, и зашто интересите се туѓи, а тие се во таа војска која прва стигнала да ги мобилизира. Дедо ми Димо, оставајќи бремена жена, со другарите бега кон безбедните територии, за сето време во дилема, за да се врати од полпат, зашто жена си ја остава сама, немоќна, незаштитена. И штотуку стигнал дома, го мобилизирала едната војска, за да загина кон Дебар од другата, не дочекувајќи го раѓањето на синот, за вечно да почива незнајно каде, под туѓо име. Таа војна влезе во моето детство од спомените на броджани, надојдени како буица. Тогаш, земјата, разурната од Втората светска војна, чувствуваше голем глад за преработка на метал и секоја педа се пребаруваше, се прекопуваше за да се извлече шрапнелот, куршумот, билијата. Минатите триесетина години зараснало тлото, ги закрило трагите на Првата војна, и сега директните учесници од неа, очевидците на настаните, тие што го зарамнуваа земјиштето за орање, мислеа, се присетуваа, ги пронаоѓаа знаците, окопите, магацините, губралниците, бункерите, митролеските гнезда, отпадите, и бротското поле повторно беше отворено, во нема тишина, како што го оставила непосредно по завршувањето војната. Траншеите се протегаа, во цик-цак линии низ плодното поле, низ ораниците, по изместеното корито на Црна, низ куќите, под темелите, низ спалните соби, во километриц.. . Плитките ровови, ископани на брзина, во средината и понапред десетарскиот, и со најмногу испукана муниција. Се отпретуваа дупките во кои експлодирале гранатите, куп олово, околу распичени шрапнели, а понапред колку нејзината должина, предводник, главата на гранатата, во прстени од месинг, железо и цинк. Таа војна се отвори - со сите свои рани, со сите болки, незапирно, и дење и ноќе, раскажувана од учесниците на откопувањето,

страдалниците од војната. Ние децата подеднакво со нив јуришавме на откопувањето. Од исповедта на Наказот во расказот *Време и време* од збирката *Жед и жешиџини* уште на почетокот среќаваме: "Мене ми љадна два љаџи да џи заџруџувам окоџиџе. Еднаџи љаџу љо војнаџа, онаџа Прваџа светџска од боџиџеџо на оној љознаџ Македонски фронтџ. Коџа еден љо еден се враќаа средоречани во изџорениџе оџниџиџа. Коџа мноџу долџо се чекаше за некои да се враџиџаџ. Се чекаше долџо со надеж, без надеж, не се враџиџаџ. Војнаџа не беше нивна, не беше во нив, не беше за нив, но џи џољџна. Ги изеде љо љределџиџе на роднаџа земја." Или, во *Коџачи во ноќџа*, од истата збирка, ликот се сеќава: ". . . Војнаџа е масовно лудило, каде единаџа е немоќна да се сџроџивсџаџи. Кире надничари на новоџо џаде љо кое ќе минаџ војскиџе. Но војнаџа не оди љаџем, љаџа сџрмоќлаџи низ карџиџе, љонесува сџ љред себе во надојдениџе води, се ориџачи со рекаџа во униџиџувањето. Лелеџи, љисок. Горатџ карџиџе, љиџиџаџ џранаџи, шраџнели разнесуваџи љела, делови од љела шџо љулсираџи во љоследен џрч. Клисуратџа љаџни. Кире беџа од камен до камен, од карџа до карџа, од рид до рид.. . Тој е деџе, а војнаџа љрча и љо деџаџа." Првата светска војна е присутна и во романот *Пламенка*: "Прво џољџала војнаџа, се дуела и јачела од љроџољџаноџо, љоа ја љравело љоџолема, љолакома, љокрволочна. Оџкако замина и џи остџаџи љарџалиџе љо љадиниџе, низ љолеџо, во рекаџа, настџиџнаа болесџиџе кои со исџа лакомосџ се нафрлиле на живџиџе, шџо како-џака се љровнале низ љеколоџ на војнаџа. Сеџа бессилни, слаби и исџиџени, умираџи без џлас и без оџиџор."

Во романот *Пламенка*, исто така дело на роднокрајна идеја, проследувам цел еден живот на лик жена, оставена сама по раѓањето, препуштена на борбата меѓу доброто и злото. Доброто во луѓето што ја пронаоѓаат, ја прибираат и ја одгледуваат.. . Доброто изразено во победата над злото, во триумфот на силата на правдата, чесноста, љубовта, злото кое постојано надвиснува, се заканува, урива. Доброто постојано во беспоштедната борба за своите доблести. Речиси од првиот миг на раѓањето, кога со првиот плач пробива во животот: "*Во шџалатџа Сџареџоџ љронајде коза со збуфнаџо виме. Ја зеде и се враџи во куќаџа. Диџеше љлиџико и суво и осилки му се бодае во џрадиџе. Го навали оџноџ за да си дојде љри себе.*"

Девојчеџо веќе нема мајка. А има коза. Тука е и џој. Три живоџи и судбинаџа. Ако било некоџаш љодобро, ќе џо заџлаџеше неизвесносџа, но љодобро не видел и не заџаџеџил.", до последниот миг на животот, кога гасне гласот во жеден повик за вода на деведесетгодишната старица, присутна е незапирната борба: "Камен љо камен џи обновува сидовџиџе. Тоа е најорно, исџрџувачко, љрае долџо. Од љелоџо

исцедиле соковиџе, избежала силаџа, младосџа која шџоџуку џочнала, немокна е како и сџаросџа." Злото е изразено преку гладот, болестите, војните, кои постојано џ се закануваат, кои џ одземаат дел по дел од најмилото, кои сурово ја шџбаат низ животот: "Пламенка е гневна во мислаџа. Само гџоџааш лешевџ, ненасџџна земјо, и земја гџи џравџи! И шџо осџана за живџџе: дали да обновуваџџ живеалишџџа или да коџаџџ гџробовџ? А веќе ни за едноџо ни за другоџо немаџџ сили. Каде да се најде каџка вода шџо ке исцели и ке освежи: извориџџе исцедуваџџ живџ болки, во шџелоџо внесуваџџ џламје шџо гџо расџоџуваџџ и гџо доџиваџџ живџоџоџ. Умираџџ, гневџџџџи во усџџџџе земја да гџо засџџџџџ гџладџи или да гџо заџворџџџ гџрлоџо на болкиџџе. Од сеџџџо може да се умре. А не може да се живее од нишџџо: ни од надежџа."

Во романот Резервна џајна дејствието се случува во Битола, роднокрајната идеја е претставена во актуелната современа тема на транзициониот период како да се остане и стане моќен во беспросторот кога еден систем се урива а друг треба да се роди: "Дирекџоре.. Ребро гџо чџџа времето! Видџи, инфлацијаџа ке гџи изеде динариџџе, ке гџи џреџџворџи во џразна харџџџџа, во слама од која се најравени .. Динари-марки, марки-динари, секој ден, дваџџџџи дневно, инфлацијаџа сега е единсџџивенаџа џродуџџџивна рабоџа." Главните ликови - директор, секретарка и курир - ги создаваат интригите и го сонуваат сонот како да го надмудрат другиот и да ги приграбат парите на претпријатието. Овде во преден план излегуваат алчноста, уривањето на моралот, издигнувањето и падот, кое издигнување е засновано на измами и изневера и кој пад е неминовен.

OUR THOUGHT CONNECTS US WITH THE UNIVERSALITY

The homeland idea is born from the universal seed. In order to become universal it has to be filled up with universal energy. The local thought must walk up the path towards universality and to wait for the moment of its becoming universal. Universality of a certain work might not be reached at once. It might remain buried somewhere in the time. I wrote on immigration, breaking off ones roots, fractures, I wrote on what I have seen and what I have experienced during my youthly earning money in Australia. At the same time I suffered strongly for my Brod that gradually emptied its people and the people from my whole country scattered to many parts of the world. Also, as a homeland theme I take anger caused by insults, that leads to suffering, especially when the word of forgiveness is not mentioned. To the blessed forgiveness God has given universality.

The symbolism of the snakes is present as well as my experience with them in my childhood while we were catching fish barehanded, in the river, we used to

pull out snakes. Many times I was meeting them, in my dreams, too. The period of transition when one system has to die on account of another newly born are also the themes of these modern times in my works. In the first place I deal with man's vices: greediness, immorality and our human fall.

Цане Здравковски

РОДНОКРАЈНОСТА - БИТЕН БЕЛЕГ НА МОЕТО ПРОЗНО ТВОРЕШТВО

Во прозното литературно творештво мошне битно е авторот да поаѓа пред сè од она што му е најблиско, најпознато и искрено почувствувано. Затоа, не случајно, тој најчесто тргнува од себеси, поради што првите негови литературни обиди, всушност се своевидно себеоткривање. Така, во мојот прв расказ "Недоизреченост", објавен во далечната 1956 година во Скопје, јас ги откривам сопствените љубовни трепети во младоста, во студентските години. Подоцна, спонтано но ненаметливо се создаде цел циклус од дванаесет раскази, објавен под заеднички наслов "Орото на Андреја" во мојата прва збирка раскази "Откорнување". Меѓу овие дванаесет раскази чинам највпечатлив е расказот "Орото на Андреја", зашто ја открива мошне карактеристичната затрчаност на момчињата по девојките, сакајќи на тој начин да заграбат што поголем од недоисцрпливиот избор на женската убавина: "Чуден ветер Андреја по поседалките го растрчуваше и по сите, убавките истото им го повторуваше. Девојчињата од Пелагон тоа добро го знаеја, но и тие беа негови и само скришум му се лутеа, оти не му ја сакаа таа луда ненаситност. Но, на панаѓурите пак на неговото оро се фаќаа, зашто Андреја беше најличен ерген ороводец. Надоаѓаше оној топол шум на крвта во него и тој бесно го развртуваше орото. Топли раце се подаваа кон него и тој сите ги прифаќаше.

Не ги прифаќаше Андреја. Не беше ненаситен Андреја. Не беше неверен Андреја. Тоа беше луда игра на крвта пелагонска. Шумеше ветрот во неа и Андреја страшно ги развртуваше девојчињата околу себе. Тоа оро ергенско Андреја никогаш не го заборави. А уште како дете го зачу. Тогаш беше малендав, но јадер во раменцата и момичките ги залудуваше. Ги собираше околу себе и во ливатките ги водеше. Береа таму киселец и млечки што се јадеа, а потоа собираа капинки и рачињата си ги драскаа, па крв им потечуваше. Андреја им ја бришеше крвцата од рачињата, им ги кршеше прстињата, а тие се кикотеа и си ги поткреваа фустанчињата за да си ги стават во нив капините. Сиркаше скришум Андреја и почна чекор по чекор момчето орото да го заучува."

Но, младоста е само дел од човековиот живот. Потоа доаѓа зрелото време, а со тоа и поинаквото чувствување на непорекливиот извор на убавината. На тој начин неизбежен е периодот кога рамнодушноста, апатичноста, па и немоќта стануваат придружни

чувства на зрелоста, но и на староста. Така, некогашниот млад Андреја, подоцна, во втората збирка раскази, односно, во расказот "Уморениот ороводец" го гледаме во нова светлина: "Веќе не загледуваше во девојчињата. Девојчињата сега беа нешто сосема далечно и недостижно за неговиот треперлив допир. И, при помислата на сите реални недофатности, тој уште повеќе се нуркаше во себеси онаков како што уште не се познаваше: сосема инфериорен пред налетот на младешката женска убавина."

Но, афтобиографското може да биде засебна тема на некое наше слично среќавање. Сега вниманието ни е свртено кон роднокрајноста во нашето литературно творештво ...

Уште во насловот на ова мое себеоскрување тврдам дека роднокрајноста е битен белег во моето прозно кажување. ќе се обидам тоа и поконкретно да го илустрирам. Името на моето родно село Врањевци јас го заменувам со името Пелагон за да му дадам пошироко значење на местото каде што се случуваа настаните, опфатени во мојата проза. Всушност, Пелагон е некое село во Пелагонија, односно во тоа име, освен Врањевци, можат да се препознаат и други села од Битолско. Но, јас во ниеден миг не се воздржувам од спомнувањето на постоечките локалитети: Чукарите Параловски, Кулата Мегленска,

Думковец, Мана Чешма, Рамнеж, Поројницата, Коријата, Суводолицата, Шарен Камен, Црни Камења, Ливатките, Лозјата, Крушите.

Главна тема во моите прозни роднокрајни навраќања е миграцијата на селаните од селото кон градот. Централен, носечки лик во нив е старецот Толе Џумковски, кој е страшно сврзан за родниот крај, а го напушта под притисок од своите синови. Поради тоа неговата тага е неизмерна, што е видливо од циклусот раскази "Меѓу два огна" во првата збирка, а посебно во расказот "Откорнување". Еве како тој се одделува од родната куќа: "Очите му останаа закопани во куќата":

- Еве, и тебе, убавице, те разголив; косите ти ги искубав; вилиците ти ги искршив; утробата ти ја испразнив; само коските ти ги оставив. Нека дуваат сега ветровите, а мене ластарчињата ќе ми најдат други сидишта." Старецот никако не може да се оддели од родниот крај:

"Откорнување е тоа, синковци мои! Откорнување е, не шега. А вие сте ластарчиња. Вие знаете само да ме расплачете; да ме откорнете од дојката на мојата голема мајка; да ми ги исуште изворите на нејзиното миризливо млеко. .. А во мене полињата се раззеленувале, мирисите ме опивале, постелата лисје ми ја омекнувале, шумови од гранки ме успивале, дувања од ветрови ме разбудувале, надоаѓање од дождови ме измивале. .. Шеесет години цицам од мајката земја.. .. Ајде, не чекајте! Откорнете ме! Само, ве молам, оставете ме да го собирам целото цутје од багремите, до ливадите и да го понесам во пазувите зашто без мириси брзо ќе ви умрам, ластарчиња мои!"

Старецот Толе Џумковски е наратор на мојот прв роман "Дамка". Во овој роман доаѓа до мошне силен израз роднокрајната љубов на старецот Толе Џумковски, со што, всушност, се потврдува непорекливата вистина дека старите луѓе мачно се одделуваат од родните огништа: "Нешто ме држи синко, назад ме влече и не можам. Не велама дека не сакам, Андреја, туку не можам.

Земјата, синко, земјата ме држи. Врзан сум за неа. Има таа корења пуштено во мене. Ете, тоа е, синко, тоа е и остави ме, не ме задевај на стари години!" Сепак, старецот попушта пред настојувањата на синот, со што и си го досудува фаталниот крај.

Централно дело во моите прозни книги за Пелагон романот "Синцир". Во него има нагласен третман миграцијата на селското население кон градовите, со што тематски се надоврзува врз романот "Дамка" и дветезбирки раскази. Во овие прозни книги ненаметливо се сугерира масовната приврзаност на селаните кон родниот крај, но и инертното поведување на фаталниот чекор на оние што тргнуваат да бараат егзистенцијален излез надвор од него, односно во градот. Првиот чекор, односно првата алка на тој истреблив синцир е најзаслужниот за

промените во Пелагон, првоборецот Марко Шаторковски. Оттука и неговото неминовно себеобвинување: "Тој стоеше на сретселото расчекорен и стаписан. Ни чекор не пречекори кон чергарите. Ни збор не им проговори. "Каде тргнало ова вака наопаку?" - гневно помисли Марко Шаторковски и се заврте на другата страна. Со брзи чекори зачекори надолу до патот кон градот протегнат.

Долго, долго збивташе од лутина. Селото се испразнило, се испустило, истекло кон светлинките во Полето. Марко Шаторковски и денес не може да се ослободи од тегобното себеобвинување, зашто беше првата алка на тој долг, недогледен и опасен синџир."

Овој циклус од две збирки раскази и четири романи, посветени на темата: миграција село - град, продолжува со мошне обемниот роман "Дојденци на Хера", во кој ја истражувам немоќта на штотуку дојдените селани в град да си обезбедат сопствена егзистенција во него, поради што се судираат и со социјални, и со телесни, и со семејни проблеми, кои во романот се решаваат, главно, преку Центарот за социјална работа и преку Домот за старци. Поради тоа во летото кога ги вршев обемните подготовки за романот "Дојденците на Хера" престојував во овие две установи и дојдов до изворни вистини за социјалното дно на нашето современо урбано живеење. Во склопот на тие подготовки, го посетив местото на убиството на младата свршеница на Тумбе Кафе од страна на нејзиниот свршеник поради користољубие, а слегов и во визбата на малото дуќанче во Старата Чаршија, каде и се случило дејството од еден фрагмент на романот "Дојденци на Хера". Незаборавна ми е и средбата со гневниот старец, кој во Домот за старци седеше на осамена клупа и штом ме виде, уште оддалеку ми се обрна: "Те молам, не ме гибаж!"

Во романот "Дојденците на Хера" препознатливи се мноштво битолски локалитети: Саат Кулата, Галеријата, Скршената Џамија, Боримечка, Руската Црква, Дулијата, Јени Маале, Гимназијата, Банката, Големиот Плоштад, Безистенот, црквата Свети Димитрија, Театарот, Булеварот на липите, Алејата на хероите. Во овој роман се споменуваат и мноштво битолски села: Новаци, Брод, Живојно, Сливница, Црнец, Стрежево, Лопатица, Метимир, Лисолај, Ѓавато, Ивањевци. Во романот "Дојденци на Хера" се споменуваат имињата на мноштво загинати борици од Битола: Стив Наумов, Кочо Десано, Славчо Лумбарковски, Стевче Патако, Томаќи Димитровски, Мордо Нахмијас, Димче Хаџи Поповски, Сотир Брбевски. Прелистувајќи ги страниците на "Дојденци на Хера", читателот, всушност, прави своевидна прошетка на сегашните улици на Градов, при што се соочува со мноштво грди нешта, кои му ги донесуваат, главно, неговите нови жители, придојдени од селата.

Темата за миграциите на нашите луѓе од селата јас ја заокружувам со романот "Црно злато", во кој на свој начин се експонирани мноштво судбини на наши современици, кои својот излез од градскиот безизлез го наоѓаат во Рударско-енергетскиот комбинат, кој е лоциран токму на локалитетите по кои се движеа и се движат моите Пелагонци. И не случајно во него се споменуваат селата: Пелагон, Паралово, Суводол, Билјаник, Живојно, Ореово, Мегленци, Тепавци, Добромири, Агларци, Радобор.. .. Романот "Црно злато" ја содржи богатата топономија на селата: Пелагон, Паралово и Суводол. Еве ги често спомнуваните места на Пелагон: Горна Црква, Долна Црква, Рамнеш, Голи Рид, Нерези, Утури, Куцула, Велјаноец, Вантале, Паштеец, Кочов Слан, Чалијата, Друмот, Бело Поле, Долга Нива,

Шевкојца, Тумбите, Шарен Камен, Црни камења, Мала Чешма, Цепеница, Думковец, Поројницата, Ливатките...Од бројните параловски места, овде се споменуваат: Сркаќ, Средобрег, Диви Тополи, Мавер, Сива Вода, Гробот, Белутраците, Калинец, Крива Бртва, Магарица, Пладниште, Ивенското Патче, Дупен Камен, Чешмурето, Средно Ритче, Цуцунец, Крстот, Линго Аргач, Јеребичкини Пештери, Страиште, Градишта, Чуката, Слатина, Кутлишта, Аџица, Дирличка, Чорев Рид, Браненица, Водици, Камена Страга, Плочите, Папрата, Дупките, Дапчето, Осојниците, Вртоќеле, Сенките, Сретселото.. .. Еве

некои и од суводолските места: Оровско патче, Шуплеец, Дапско, Мрши, Бросје, Бела Чука, Бела Страга, Бубаќерка, Долги Рид, Вироите, Друмоите, Аноите, Прди камен, Колев Дол, Змиина Глава, Музгите, Сланец, Сињи Вир. ..

Второто тематско подрачје за кое се интересира моето прозно творештво е историјата на Битола и Битолско. Ова тематско подрачје најзадлабочен третман има во романот "Конзулски град". Тоа е роман, во кој на романескен начин е прикажана историјата на нашиот град и на неговото пошироко опкружување во предилинденскиот, илинденскиот и поилинденскиот период. Во обемен текст од 600 страници прикажани се главните главните настани и личности од споменатиот историски период. Притоа, низ романот мошне препознатливи се роднокрајните локалитети: Пелагонската Рамнина, Црна Река, Широк Сокак, Тумбе Кафе, Безистенот, Драгор, Курдерес, Саат Кулата, црквата Свети Димитрија, црквата Света Недела, Буковските Ливаѓе.. .. Во овој роман се споменуваат и неколку познати битолски села: Цапари, Маловиште, Стрежево, Смилево, Метимир, Ѓавато, Карамани .. .. Овде се именуваат и неколку познати битолски семејства: Каринте, Икономо, Кукулим, Бомбол, Данабет, Манаки.. ..

Иако секој роман во моето романескно кажување претставува засебна романескна целина, која заокружува одредена содржина, сепак тие на свој начин се вклучуваат во соодветен тематски циклус и на тој начин ја доградуваат целината. Така, романот "Тројниот меч" е своевидно надоврзување на романот "Конзулски град". Всушност, таму каде што завршува романот "Конзулски град", продолжува романот "Тројниот меч", односно тој ги опфаќа содржините од Балканските војни и Првата светска војна. Овој роман е комплетно романескно остварување за споменатиот период, а наратор на неговата романескна содржина е Милтон Манаки и неговата филмска камера. Во почетокот на романот ненаметливо е проговорено за историјата и најбитните одлики на античкиот град Хераклеја Линкестис, а потоа целото свое внимание го свртува кон Балканските војни и кон Првата светска војна, при што се споменуваат мноштво елитни битолски семејства: Каринте, Кукулим, Киријас, Данабаш, Робе, Икономо, Шијачки, Сонти, Дума, Риза, Каџујани, Беака, Бакалина, Пешка, Папас, Кеќкар, Патче, Лозанче, Каневче, Мано, Вилос, Влашки, Ружин, Џокин, Колемише, Караколе, Фердо, Русамара, Црнамара, Карангел, Куситесе, Апче, Бакре, Бодле, Бошале, Петличко, Калешко, Домазето, Црвенко, Белакоза, Белакапа, Тамбура, Маслинко, Ошавко, Трамбата, Цингара, Кривашија, Дунимагла, Палигора, Ботозано, Туџаро, Точија, Костурски, Орманко, Лавчано, Грамосли, Папакоч, Папкоч, Киријаку, Лијаку, Јуруко, Камбер, Чукале, Дамјано, Шплентата, Чупона, Саранди,

Севини, Дранго, Мишајко, Битолјану, Нашоку, Пашанку, Каранцуло, Цибале...

Споменатиот тематски континуитет, манифестиран низ романите "Конзулски град" и "Тројниот меч", своето суштинско продолжение го наоѓа во романот "Аманет", со свртеноста кон Втората светска војна, се разбира, во локални, прилепско-битолски размери. Романескното дејство на овој роман е страшно сврзано со двата града: Прилеп и Битола и нивните непосредни околин, а во еден дел на романот романескното дејство на "Аманет" се лоцира во југозападниот дел на нашата татковина. И во овој роман присутни се повеќе битолски локалитети: Боримечка, Јени Маале, Тумбе Кафе, Руска Црква, Дулијата, Гимназијата, Театарот, Паркот, Бимбил Камен, црквата Света Богородица. Во романот се споменуваат и мноштво прилепски локалитети: Варош, Ѓордере, Ѓупска Маала, Плетвар, Лениште, Гладно Поле, Во овој роман се спомнуваат и битолските села: Новаци, Канино, Бистрица, Ѓавато, Ротино, Лера, Диово, Братиндол, Лавци, Ротино, Лавци, Брусник, Породин, Велушина, Канино, Доленци, Рамна, Стрежево, Лопатица, Црнеец.

Со романот "Аманет" се заокружува циклусот романи за историското минато на Битола и Битолско. Меѓутоа, јас објавив уште три романи на таа тема: "Огнено вишнеење", "Ататурк пророк" и "Црн Мост". Романот "Огнено вишнеење" му го посветив на народниот херој "Стив Наумов", кој загина на херојски начин: "Веќе ги врши последните подготовки. Посегнува кон бомбата и ја откачува од појасот. Сè уште се воздржува. Не сака да ја чукне од каменот сè додека не го види убаво изгревот. Најпосле, еве го! Неговото руменило ги облева планинските врвови... Ништо веќе не чека. Ја удира бомбата од највисоката карпа и гледајќи втренчено во вивнатата таковина, мирно легнува врз неа."

И романот "Црн Мост" тематски се доближува до романите посветени на минатото од овој град. Во него говорам за напорите на политичките затвореници за излегување, односно бегање од злогласниот битолски затвор Црн Мост.

Меѓу моите романи, посветени на историското минато на Битола и Битолско, односно на мојот роден крај, е и романот "Ататурк пророк". Главниот лик во него, кој е и наратор на романескното дејство, Мустафа Кемал, важен дел од животот поминал во Битола, што е и главната причина да се зафати со откривање на неговата животна историја. На тој начин Ататурк и Битола имаа вистинска судбинска поврзаност. Еве половина страничка од овој роман, во кој е изразена одушевеноста на татко му на Мустафа Кемал Ататурк од некогашна Битола:

"Она што посебно го врзало Алија за овој град, било сознанието во него живеел стариот патријархален свет, со своите закони и обичаи. Природните убавини што го опкружувале, бујната и богата околина, ненаметливата слеаност меѓу источното и западното, неповторливата измешаност на верите и нациите и сето тоа проткаено со тивките води на обичното народно живеење, биле вредности што тој ги примал во себе како нешто најдрагоцено на Балканот.

Сфатил младиот Алија дека Битола бил град што секој штом еднаш го видел, копнеел за секогаш да остане вон него. Доволно било само да зачекори по неговите чисти сокаци и да посака постојано да шета под тоа питомо поднебје, под кое природата била штедро даржлива со раскошноста и убавината."

Најпосле, уште ова би го додал: Тогаш кога ја напуштив Битола, ниту претчувствував дека мојата главна скопска литературна рожба ќе ми биде романот "Конзулски град". А дека љубовта кон овој град нема никогаш да исчезне од мене докажува и штотуку завршениот мој роман "Широк Сокак".

THE HOMELAND INSPIRED THOUGHT - SIGNIFICANTLY MARKS MY PROSE PRODUCTION

Every author creating his work starts from himself. In my works, my birth place, the village of Vranjevci, I substitute with Pelagon in order to give it broader meaning at the same time taking into consideration the place where the events and my heroes come from. One of my main themes are the migrations from the villages to the towns. "My land, son, my land keeps me alive. I am tied to my land. It has spread its roots in me." Pelagon, Paralovo, Suvodol, Biljanik, Zivojno, Oreovo, Meglenci, Aglarci, Radobor etc. are some of the villages in which the events in my novels take place. The history of Bitola in the period before and after Ilinden is shown through the authentic events and the names in my novel "Consul's town". Ataturk and Bitola have faithful connection.

He saw in Bitola patriarchal people obeying its rules and customs. Mixture of faiths and nations. The still waters of people's life were the values he had taken in himself as something of everlasting value. Bitola has a kind of strong magnetism for all those who once lived in it. The moment I left Bitola, my first literary production was "The Consul's Town". The prove that my love for Bitola has never ceased is my already finished novel "Shirok Sokak".

УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЕШТВО НА БИТОЛСКИТЕ АВТОРИ

Македонските автори по потекло од битолскиот крај ја имаат таа привилегија нивниот говор, како еден од централните македонски говори, да е во основата на македонскиот литературен јазик. Тоа не значи дека писателите по потекло од другите географски подрачја на етничка Македонија во тој поглед се хендикепирани зашто еден од принципите при кодификацијата на македонскиот литературен јазик, зацртан уште во заветната книга на Крсте Мисирков "За македонските работи", посебно истакнат во последното нејзино поглавје "Неколку зборои за македонскиот литературен јазик", упатуваше на тоа македонскиот литературен јазик во сите свои сегменти, а најмногу во областа на лексиката да произлезе од битот на македонските народни говори земени во целост, што ќе рече од јазикот на Македонците како посебен јазик во групата на словенските јазици. Тој принцип низ литературната практика на македонската литература спроведен во дело, даде вонредни резултати засведочени во огромната продукција на дела од македонски писатели во сите жанрови на литературното творештво. А даде и можност за негова иновација, односно за збогатување на неговиот лексички фонд со неологизми и фразеологизми сковани во духот на народниот јазик и по пат на калкирање изведено пак во тој дух.

Така погледнато на македонското литературно творештво, како и на јазичното, комплементарно во однос на него, (што е, впрочем, во практиката на секоја национална литература), привилегија на авторите од централното македонско подрачје, со одлики на пиедмонт, стана и нивна обврска - да се борат со чистотата на македонската литературна реч. Македонските писатели по потекло од битолскиот крај привилегирани се (пак со комплемент на обврска) и при изборот на своите теми зашто во битолскиот крај се одиграле настани директно поврзани со македонската историја: Илинденското востание, Балканските војни, Првата светска војна. Со оглед на фактот, пак, што во овие историски настани инволвирани се и европските земји, особено во Првата светска војна со Битола како главен пункт на македонскиот фронт, одразувајќи ги во своите дела тие настани, авторите по потекло од овој крај излегуваат од рамките на локалното и се европеизираат. Европеизацијата на Битола, како центар на вилает во Отоманската империја и како транзитен град меѓу Истокот и Западот, тесно е

поврзана и со нејзиниот економски подем, овозможен со трговските врски на овој град со западноевропските земји што од своја страна овозможи и продор на европската култура во него, а самиот тој како профитски град да го даде главниот влог во поставувањето на економската подлога на македонската преродба. Тој економско-културен развој на градот својот врв го достигнува во XIX век во кој на политички и културен план во Европа се случуваат настани кои долгорочно ги определуваат светските цивилизациски текови. Иако не се јавува како активен учесник во тие настани, но не без нивни одраз во нејзиниот историски опстој, а во одредени историски моменти и во нивното средиште како плацдарм, (како што беше случајот во Првата светска војна), тие настани за Македонија (чиј израз е писателовата свест и совест), се трагизам рамен на настанот со 14-те илјади ослепени Самоилови војници по битката на Беласица, со егзодусот на Македонците од Беломорска Македонија и со холокаустот на македонските Евреи од кои најголемиот број беа наши сограѓани.

Како теми од првостепено национално значење (покрај петвековното турско ропство, кое одеше со исламизација на дел од населението, потоа духовни и политички денационализации и асимилации со цел нашиот народ да се елинизира, да се бугаризира и србизира), овие теми во делата на македонските писатели, во тој ред и

на македонските писатели од битолскиот крај, истовремено и се интернационализираат.

Со христијанската православна традиција, пак, надвор од овој историски контекст, а поврзана со други историски околности, универзалноста на роднокрајната идеја со екуменизмот во нејзината основа, во литературата на писателите од овој град се вградува во нејзините темели. Израз на народните стремежи, во неа свој одраз ќе најдат и богомилските идеи преку кои тематски и идејно директно ќе се поврзе со литературата на некои европски народи среде кои богомилите - познати како катарени и патарени - ќе организираат свои општини. Тоа во толку повеќе што еден од интернационалните центри во ова верско и социјално движење, т.н. Драговитска општина, своето седиште го има во Битола.

Бурните историски настани низ кои минувала Македонија, посебно демонстрирани во нашиов крај, особено оние од XIX и почетокот на XX век, - трагични по националниот интегритет на нашиот народ и катастрофални по националната економија - предизвикаа миграциски движења на населението прво насочени кон балканските земји, подоцна и во прекуокеанските: Америка, Канада и Австралија, па сè до Нов Зеланд, а во поново време и во

западноевропските земји. Со актуелната глобализација која заговара нов светски поредок, во духовниот живот со пенетрација на англискиот јазик и американската субкултура, најмногу преку мас-медиумите и естрадата, тој тренд е актуелен и денеска. Прво почна со битолскиот крај, за таа појава како зараза, како чума да ја зафати цела Македонија со свој трагичен одглас на зурлите и тапаните со кои на Битолската железничка станица се испраќаа новите печалбари, сега наречени гастербајтери или збирум дијаспора, распространета низ светот - со свој трагичен одглас, велама, во делата на македонските писатели, најмногу кај оној дел од нив што потекнува од битолскиот крај кој традиционално, а денес носталгично, амбиентално и тематски папочно се поврзани со својот роден крај. На тој начин роднокрајната тематика во делата на македонските писатели уште со "Мојот американски ацилак" на Стојан Христов влезе во светот, но и светот влезе во неа.

"Ubi bene ubi patria" вели познатиот латинизам или "Не е важно огништето", важен е огнот кој стоплува", како што љубат да речат некои наши номадисти и помодни застапници на идејата на номадизмот небаре придобивка за малите и неразвиени средини во современиот свет - идеја која кореспондира со политичката идеја за глобализација на светот и која како таква неспоива е со природата на македонскиот човек, (и со човекот од било која националност), посебно со македонските писатели кои Антејски се врзани со својата почва. И кога физички се одделени од неа, емотивно тие пак се со неа, нив ги грее творечкиот оган кој, како и олимпискиот, се пали од сонцето за кое, потврдувајќи ја универзалноста на литературното творештво, но (на пат за Рим за да предочи таму еден аксиом) влегувајќи во dispute со тријазичниците во Венеција за роднокрајната посебност на секое творештво, - со "тријазичниците" денес од соседството исто толку вревливи како оние од Венеција пред илјада и повеќе години - творецот на словенската азбука Константин Филозоф, во монаштвото наречен Кирил - заедно со брат му Методиј, словенски светители и рамноапостоли - ќе им постави реторично прашање: "Не грее ли сонцето за сите?" поради што - како е речено во "Кириловото житие" - на него ќе се нафрлат како "врани на сокол".

UNIVERSALITY OF THE HOMELAND INSPIRED IDEA IN THE LITERARY PRODUCTION OF THE BITOLA AUTHORS

It began in the Bitola Region, than the phenomenon of going abroad to seek employment started spreading like a plague all over Macedonia. Zurlles and drums echoed from the Bitola railway station where parents and relatives were seeing off their dearest. Today we have these people with their families scattered to all parts of the world. Their nostalgic hearts entered in large part the Macedonian literary production.

"Ubi bene ubi patria" says the known Latinism or "It is not important the fire place but the fire that warms us", love to say some of our nomads who support the idea of the nomadism. On one side, we have this idea that corresponds to the political idea of globalization of the world. on the other side, such idea does not correspond to the nature of the Macedonian man, especially the Macedonian writers who in an Antey's way are attached to their soil. Even if they are physically separated from their land they are emotionally tied to it. Even if they are warmed up by the sun that gives life to everyone on this earth, the Macedonian writers are in love with their own Macedonian sun.

ОД СВОЈ АГОЛ ЗА ДОПИРИТЕ

Обично секоја вистински значајна литературна творба поаѓа од локалното искуство за да стигне до општоважечки согледување и вистини за човековото живеење.

Ние сме во Битола и сме Македонија, но сме и дел од светот. Она што се случува во светот и нас не засега. И светот никогаш не бил незаинтересиран за случувањата во Македонија. Тоа го покажа, на пример, 1963 година со земјотресот во Скопје, кога срцата во градите на недобројни луѓе и од блиски и од далечни меридијани не останаа рамнодушни за премрежето на ова парче земја, тоа го почувствувавме и во 2001 година кога светот исто така не беше рамнодушен за лудостите зовриени овде и кога се ангажира пак со свој придонес да донира разум и цивилизиран дух.

Не можело да не биде така и со нас, писателите. Човек пишува за тукашни нешта, а мисли и на нашите читатели и на читателите од градовите и селата со жолто население, на островјани, на сибирци и на сите можни други. Кој е тој што пишува само за едните? Ние сме глас на судбината и на дејствителноста на Македонија, кои сакаме да ги

направиме разбирливи и интересни и со тоа достатно значајни и за сите други. Сакаме да им понудиме да ги дознаат имињата на нашите, македонски луѓе, да си ги изговараат, иако без глас, во свеста додека читаат, како што и со нас се случува кога читаме за луѓето од краишта на светот кои се за нас со толку многу различности, а истовремено и толку блиски, со она што ни е заедничко, општочовечко. Радост, тага, среќа или премрежиња, борба за подобар утрешен ден.

Впрочем и физички, преку можностите на техниката за сè поблиски контактирања но и за влијанија, ние сите на планетава со секој нов ден стануваме сè поблиски, сè попотребни, дури неизбежни едни за други. Зашто животот денес се одликува, пред сè, со глобализам.

Со желба за некои конкретни посочувања за литературава од која сме дел - зашто оваа тема навистина може да одвлече многу широко, - се враќам, во приспомнувањето, на "Бреме", мојот втор објавен роман. Уште во почетокот читателот ќе се сретне со двајца граѓани, татко и ќеркичка, кои во зимно време се искачиле од градот до висините на Пелистер и таму, шетајќи по снежните простори, ги дишат планинските убавини и чистиот воздух. Да се прави ова е регионална составка на живеењето на граѓаните од Битола, но истовремено, да се ужива во планинскиот мир и самост по наталожените горчини во душата причинети од градската населба, е нешто и разбирливо, и логично и дури посакувано за многумина и од далечни поднебја. Таткото и ќеркичката (се викаат Бранко и Марице) наидуваат на чудни неприродни нерамнини на земјиштето. И од љубопитството на девојчето започнува разговор за потеклото на тие нерамнини, за веќе далечната Прва светска војна, за рововите, траншеите по ридиштата и планините, во кои и со години останувале човечки суштества, доведени од многу краеве и земји и во кои во голем број останувале засекогаш, да им ги порамнуваат природните сили и тревата нивните незнаени гробови. Колку е ова прашање битолско, а колку е интернационално? Битола беше една македонска населба од дрвен вид, но и значителна точка во веригата на светските историски случувања.

Се задржувам сè уште на овој роман. Не мал дел од сижејната нишка се испреплетува со малограѓански пакосни сплетки и омрази на колегите на Бранко во училиштето, каде што заедно работат, затоа што тој се "дрзнал" да ја вработи тука својата сакана а доста онеспособена жена, одземајќи го со тоа местото ветено на друга личност, со помош на самоуправната машинерија. Вистина еден ваков проблем може да се смета временски и просторно детерминиран и да биде лесно вклоплив во градот под Пелистер, но кога ќе се погледне од суштинската страна, на односите меѓу единката и тие околку него - побуден од своето, и тие исто така од своето, поинакво, - не станува ли очигледен допирот со

оние општопознати, општопризнати и нашироко присутни тематски сфери и кај толку бројни писатели во светот, каде што се трага по доброто, душевно убавото, идеално праведното, и каде што отпорот против овие категории се движи во низини, пакосни човечки низини, присутни во разни земјини краеве, а само манифестирани во свој, регионален изглед. Зашто светот е богат и во позитивното, но многу, многу и во негативното. И тука, горе-долу, би бил тој придонес што писателската дејност, во зависност од поединечните можности, се обидува да го даде во борбата што со илјадалетија се води меѓу едното и другото.

Во "Без свое јато", каде се испреплетени неколку теми, проблеми во кои помалку или повеќе се дават личностите, на наша, тукашна почва, тешка и со безработица и како мајка родина на речиси половина од населението што се иселило, - се случува и грижа на совеста на највозрасниот протагонист Адам, поради братот заскитан уште од сирачки години, така што поради него подоцна ќе си заработи и затвор, но паралелно со тоа ја притиска душата и постојан страв од смртта и осаменост со која не знае како да се справи, оддавајќи се кон привремени илузии како кон избав... Потоа, тука е проблемот на неговиот помлад брат Растем, кој обидувајќи се да се избави од бесперспективната залиданост, пребегува на најдалечниот континент кајшто има луѓе, меѓутоа, при доаѓањето за кратко на гости кај братот, се открива вистината за печалбата како голема изопштеност на човекот, така што во неговото младо а неизрадувано битие ќе вивне чиста и многу тешко совладлива љубов кон девојката Јагна, ќерката во бракот на брат му Адам и Лида, всушност само на Лида ќерка во крвна смисла, во кое и самиот Адам со приличен сомнеж верува. И една вистинска, една жеднувана взаемна љубов ќе биде спречена, мајката оптоварена интимно од сопствената совест, се плаши да не биде достасана ќерка и од злото, додека трагичниот Растем, неразбран ни од некои од критичарите на овој роман, ќе биде сфатен како натрапен инцесточинител. Ете се впуштив во оваа испреплетена материја, за да дојдам до прашањето: Може ли да има сомнеж дека ова се резултати на нашата дејствителност? Но во исто време: од човечки, психолошко-етички аспект, може ли да се одрече дека овие проблеми со нешто присушто на човекот каде и да се наоѓа? Пишувајќи ја оваа книга, се надевав дека за секого и секаде би било сфатливо дека е во прашање вид судбина или стек на случувањата на луѓето што лидаат по светот - кога од другата страна постои и патријархалноста.

Во помалиот роман "Исконскиот дар" и со самиот наслов сум сакал да го загатнам фактот за бескрајната, жилава родителска љубов, на мајката, која се домогнува да го заштити чедото дури и кога тоа

многу ѝ се огрешило, така што таа, во потсвеста, под големиот диктат на искомското во себе, ќе изнајде замена на кого да му се одмазди за загубата на можностите за среќа во својот живот. Таа е наша, македонска бедничка која се решила да негува парализиран старец како втор свој сопруг, за да го обезбеди синот, а неблагодарниот син, заскитаник по лоши патишта, е уште повеќе наш, македонски. Меѓутоа она искомското во неа, мајчинското чувство, причина и за лишувања и за жртви - е нешто општо светско.

Љубовта меѓу млади припадници на две занејќени, заемно неподносливи страни и Шекспир творечки ја разработувал, и денес е тема на не мал број сапуничави ТВ серии. Меѓутоа јас напишав роман за рожба на мешан брак, на Македонка и Албанец. Тоа е дејствителност македонска, но секако слична и со многу други услови во земји со повеќенационален состав. И затоа, верувам, овој роман, "Раско", е актуелен и за кај нас, и пошироко. И не е, сигурно, важно што иако има и тука љубов, не е таа толку попречувана, како во некои класични случаи, туку акцентот паѓа на многувидниот бојкот што го доживува од околината младиот Раско, од раното детство па сè до мачните свои возрасни години.

Во уште необјавениот роман "Деца на мајката земја", покрај стожерната тематска нишка - жртвуваната млада генерација во денешната тешка македонска реалност, чувствително присутен е и проблемот на злото што доаѓа од безработноста, со пиењето,

безделничењето, дрогата кај младите во денешниот ден. И една апатичност, осаменост, изгубеност. Проблем ни малку само регионално ограничен. Овде веќе има рефлексии и размисли, искажувања, и непромислени и тешко зрели, за последните воени случувања кај нас од 2001 г., што беше одек од трендот на најновите национални и националистички светски пламтежи.

Ми се надоврзува пак случај, по малку близок на оној од "Бреме", - пресекавање на романот "Дилко Мијалов" - роман за прокоцканоста на себеси и на својата Македонија по стапувањето на туѓото, прекуокеанско тло, во кој што пак еден возрасен и едно машко дете, сведоци на гетоизирањето на Евреите уште тука, во нашиот град, талкаат во времето на фашистичката окупација по ридовите и собираат железо и туч по недозасипаните траншеи уште од претходната, Прва војна. Имало кај нас толку нешта што не вклучуваат во глобалните светски случувања.

Ова, пак, асоцијативно, ме враќа на расказите "Луѓе сме" и "Кон засолниште", и двата со воена тематика, од кои во едниот заникнува и до процут се развива еден прекрасен братски соживот меѓу македонски воин и албанско семејство во кое ранет допаднал (во време на фашистичката наезда), и вториот расказ од босанските случувања - нека не се заборава: можеле да бидат актуелни и кај нас - грозна приказна за насилство врз жени од отчовечени вооружени суштества. А можеме да се потсетиме што се случува и во овие мигови во некои делови на Азија. Светот, за жал, преобилува со примери во кои човекот треба да го изнајде човечкото во себе, и да стави крај на сето друго. Се обидов само врз основа на неколку мои текста, главно поголемите, да укажам на тоа што значи сплет од неминовни допири во нашето, моето пишување, меѓу роднокрајното, регионалното, и универзалното. Иако тоа го има, бездруго, и во другите, поситни наслови. Секако во сите.

Намерно не се запрев уште на два мои романи, кои би барале многу поголемо впуштање во нив. Но секако кажуваат многу и за едното и за другото. Како одсив и за поблиското и за она што ни е географски многу подалечно.

Пред многуте прашања што притискаат, збунет, стои и денес писателот и би сакал нешто да направи. Такви сме и ние, пред сето тоа, веќе загрижувачки многувидно и се помалку контролирачко. И секако, не е нашиот труд само повторување на она што е веќе кажано. Туку мислиме и на свој придонес во општото.

MY POINT OF VIEW ABOUT THE CONTACTS WITH THE UNIVERSALITY

While describing events from our daily lives writers are thinking on their readers in the cities and villages who are people of the yellow race, islanders, Siberians and others. Why not, we would like them to learn our names and know what we feel about them. We would like to offer them our own way of looking at things so that it might be of help to them. In fact, through the possibilities that the technology today offers us, with every single new day we become closer to each other, they need us more and more, even we become inevitable to each other, because the life has one common characteristic named globalism. In my recent, not yet published novel "Children of the Mother Earth" besides the theme on the sacrificed young generations in this heavy Macedonian reality, I treat the problem with the ruined young lives by drinking alcohol and taking strong drugs. Of course, our work is not only repetition of the already previously stated but we permanently think on our contribution to the betterment of humanity.

Панде Манојлов

УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ДЕЛ ОД МОЕТО ЛИТЕРАТУРНО ТВОРЕШТВО

ЦРВЕНИОТ НЕМИР НА ТЕМНИОТ

Генеолошките наводи на познатиот Херодот за македонската кралска династија се, дека тие потекнуваат од "три потомци на Темен". Тврдејќи го тоа си го поставува прашањето од кој Темен? А, во митологијата како што е познато постојат два Темена..

Не потекнувам од кралска династија. Но, прашањето за мојот "Темен" од кога паметам за себе, лебди пред моите очи, длабоко е вкоренет на мојот ген. Сме имале и кралеви и цареви како Македонци, и војводи и претседатели, сме имале и војска и војни, вазали но и тешка прокоба. И секогаш тој "Темен" како да ни стоел ортак со сонцето, со она од Вергина и она, денешново.

Прапотеклото ми е некаде од солунско, за моите претци во ветрометините на темниот вилает (пак Темен) се преселат во близина на Лерин. За во една Темна ноќ 1925 година, прогонети со змејскиот Нејски договор се преселат во Породин каде половина век од темнина сидаа светол ден .. . Сидај, сидај, сидај тие сарај, за други, земјоделски задруги, за да им одземат се купено со крвта од плускавиците на рацете..

И кој знае по кој пат нова преселба со бродот "Галилео Галилеј" во Темните австралиски прашуми, каде од кората на еукалиптусот тече и денес македонска печалбарска крв.

И по кој знае по кој пат: Темниот, Темниот, Темниот.. . Син на печалбари и прогнети. Со ген на Темниот. ..

Помнам првата песничка ја напишав кога учев во четврто отделение. Песничка за една ластовичка заскитана во Темна бура. А првата стихозбирка "Црвен немир во црвено пламти" ја објавив во 1971 година. Во тие, триесет и една песна на број, пеев за родната грутка:

"Летаат облаци ах, Земјо,
крилја немаат се истураат
врз Тебе и врз мене
о својот мирис ах мирис
на постоење за некој
и непостоење за нас
О, каква лага каков лет
тоа е паѓање и умирање
на бронзен воин Самоилов.. ."

("Македонија")

Како да ја претчувствував судбината на нашето село, на Македонците - селани, Темнината:

**".. . Осамена земја
гламјосува во тишината
на времето ѝ чалбарско.. ."**

Во тие шеесетти години на минатиот век на Исток од мојата татковина блескаше црвената ѕвезда, на Запад некоја друга ѕвезда и американски сон. Само македонскиот срп го подјадуваше рѓата, Темниот со чекан удираше по тапанот на Џеџо од Баирот на битолската железничка станица. Купените билети кон патот за Неврат беа за еден правец.

"На невин дорија
мислите јаваат.
Затревен пат.
Море од трње.
Тишина гробна
в капини спие.
Искра по искра
огнот се гасни..

Лудувај Македонијо
во моите солзи,

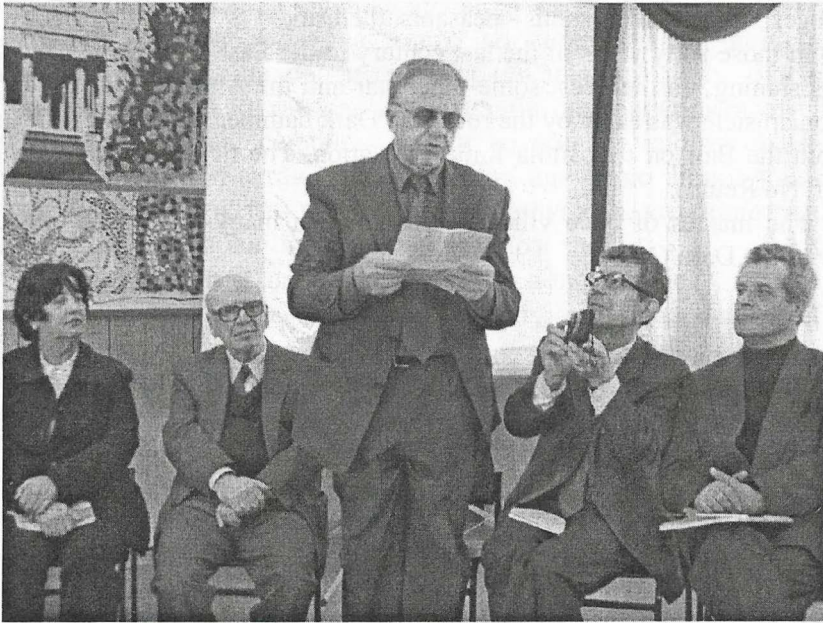
матни од спомени,
 црвени од тага!"
 ("Тага за југ")

За жал, сништата стануваат реалност. Колку што светлината на небото е универзална и темнината на Темниот во црвениот поетски немир беше неминовност. Падна дел од македонската крепост, како дел од ѕидините на Самоиловата тврдина.

Сликите на некогашната селска идила и денес, во многу села како да е црната сенка на Темниот.

Да се пишува за родната грутка, за Татковината, е света работа. Поход кон светлината наречена Македонија. Победа на Мегалополис, победа на поетската мисла.

Темниот нека остане за Темниот. За третиот, непознатиот.. .

**UNIVERSALITY OF THE HOMELAND IDEA IN PART OF MY
LITERARY PRODUCTION
THE RED RESTLESSNESS OF THE DARK ONE**

Genealogical assertions of the famous Herodot for the Macedonian king's dynasty are that they originate from "the three descendants of the Dark One". I am not from the king's dynasty, but the question about my "Dark One" has been floating in front of my eyes ever since I know of myself, it is deeply rooted in my gene.

I remember that I have written my first song when I attended fourth grade in Primary School. It was a song about a little swallow that was lost in a Dark storm. Later in my life it appeared that I had an apprehension about the destiny of our villages, of the Macedonians - peasants, the Dark.

In those sixty years of the last century to the East of my homeland the red star was shining, on the West some other star and the American dream. Only the Macedonian sicle was eaten by the rust. The Dark hammer was beating the drum of Jejo from the Bair on the Bitola Railway Station. The tickets were one way to a place of No Return.

The images of once village idyll, now, in many villages is only a dark shadow of the Dark One.

Гордана Михаилова Бошнакоска

БИТОЛА ВО МЕНЕ

Првите сеќавања се матни. Тие се такви во миговите кога сами од себе доаѓаат. Искршени слики, патеки во дворот кој со децении не е виден, куќа која има свои контури во свеста, не оние што се сега, ами оние што биле во окото на децениите што поминале, движења низ просторот на куќата, влегувања во нејзините одаи, допирите на ладните зимски кваки, на кои топлината од раката се лепи за металот, погледите по мебелот, резбата на него, чинија од која се навалуваат есенските плодови. Тој допир на изрезбаното ореово дрво е влезено во најдлабоките пори на кожата од прстите, во најдлабоките темнини на свеста, убаво пристегнати од надоаѓањето на времето и се новите и новите слики, кои се борат за место во внатрешната, невидливата, несопирливата работа на она што го гради или поточно она што се обидува да се вгради во таа сложена градба на човековата структура. Речиси разлеани овие сеќавања-слики го живеат својот осаменички живот без да вршат атак на она што иде како ново, како нови открипија и нови веројатно и потребни доживувања, кои налетуваат врз овој нежен темел на првичните перцепции врз:

- првиот здив и воздухот што го буди новото тело,
- првата слика, но не од првиот миг, ами она од кога се буди свеста,
- првиот поглед кон жената што е мајка, а не се знае ништо за неа,
- првото млеко, како прв залак по патот на животот,
- првиот збор,
- првиот чекор, првото паѓање,
- првиот заб,
- првиот загризок,
- се така она прво, најпрво.

Ова е бесконечниот список на мигови кои влегуваат во градбата на животот и во трезорот на помнењето.

Но каде се тие притаени нешта, тие првични и единствени нешта, додека се точкаат се новите и новите денови, ноќи, години.

Сите тие чекаат на својот миг кога излегуваат од нивното кутивче, од некоја невидлива камара, од некој невидлив сид и се спуштаат за да известат дека никогаш, ама никогаш не се губат, туку се трпеливи и го чекаат токму тој миг на воскреснување. Тие се Велигден.

Не се очекува нивното откровение пред состојбата на новото живеење. Тие се јавуваат во најразлични времиња и по најразлични

поводи. Клучот е во нив самите. Тие самите го редат во клучалката и ја отклучуваат, останува само да се допре кваката, силно да се налегне врз оваа невидлива порта за да се отвори. И кога ќе се отвори надоаѓа и пламен и водопад во исто време и не се знае кој кому помага или кој кому одмага. Сега е клучот видлив, се е отворено, само треба да се посегне и да се земе.

Како се земаат овие чудесности?

Дали може да бидат "употребени", како на кој начин.

Првиот и речиси фуриозен наплив на овие нешта одамна, дојдоа во мигови на најдлабока исклученост со надворешниот свет, во мигови на болест и губење на свеста за реалното постоење. Тоа беше допирање на растегливата граница на постоењето и непостоењето. Во тие долги дваесет и еден денови и ноќи, се појавија тие слики од најраното детство кои го извртуваа тој добро замотан филм на првото сознавање. Не постоеше никаква свест за тоа дали враќањето е вистинското, од миговите кога сето тоа се случувало или е само една подадена рака за спасување од состојбата, во која се наоѓа, речиси загубеното тело, во присутноста на болеста.

Се отвораат портите на тоа одамна биднато, во кои се сместени думкањето на коленото на бабата, песните, меките движења низ големиот двор, сиркањето во водата на длабокиот бунар, одразот на ликот, едно мало девојче исплашено од длабоката темнина на бунарот, во кој мирно лежи густата вода, тој слој од црн џам на самото дно и тој лик што во миг ја напушта таа застрашувачка и возбудлива слика на непознатото, за да се понесе од раширените крилја на гулабите во самото дно на дворот, во нивната полна, со пердуви, куќа. Нивниот лет како патоказ за опулениот поглед нагоре во синилото на небото.

Поминувањето на мостот во цврстиот стисок на раката на бабата, водењето од другата страна на градот, преку Драгор, во црквата на Велигден. Малото кошниче од извиткан восок, бесконечна свеќа што се одмотува во долгата воскресенска ноќ, капнувањето на восокта врз прстите, врз новото розово мантилче, таа восочна дамка која се вади утредента со утија и весник. И погледот од мостот кон надојдените запролетени води на реката и одењето во куќата на моите роднини. Мојата тетка која потоа загина во скопскиот земјотрес. Играњето во дворот од куќата каде што живееше тетката со нејзината фамилија. Братучетките и братучедот, бебе. Дали е тој роден, се вгнездува тој податок во свеста додека лежам на болничката постела, а оваа прошетка ми го обновува здравјето. Ова враќање во најраното детство

во Битола е вистинскиот лек, точката што треба да ја доближам до точката на животот што болеста можеби сакала да ја избрише.

Најмногу ме возбудуваше одењето од куќата на дедо ми, преку Драгор до куќата каде што беа братучедите. Улиците по кои што одев за да стигнам кај нив, куќите со балконите од железо, дворовите сокриени зад сидовите, големите тешки порти зарезени или ако имам среќа подотворени за да сирнам во интимата на дворот. И на секое повторно одење како да се поместуваа куќите, како да играа некоја игра на отворање карти, некој пасијанс во кој навидум сè е исто, а сè е поинаку од она што било. Тој изместен редослед на куќите, боите на нивните фасади, бела, избледена жолта, помпијаниш за кој открив покасно, многу, многу покасно дека најмногу го има на куќите во Рим и Венеција. Тие влијанија од другите земји во Битола, таа нејзина отвореност кон она што е надвор од неа да биде примено, присвоено, како нешто сосема нивно, се мешаше во тоа мое лекување и оздравување преку моите дамнешни чекорења по тие улици. Овој град беше мојата терапија, моето оздравување во долгото бесознание. Живеењето во дамнешниот свет на моите први години додека лекарите веројатно ми ги одбројувале деновите, јас се лечев со невидливата моќ на моето родно место. Мојот систем на постоење некаде сосема длабоко во мене го имал изградено тој мост по кој одеше мојот живот без да знам за тоа. За чудата не се знае. Сознанието за нив доаѓа отпосле. Доаѓа од кога ќе се случат и тогаш само може да се заклучи дека се случило чудо. Враќањето беше во светот на мигот на живеење. Отворањето на очите беше и зашметувачко сознание дека тоа време во кое што живеев тие дваесет и еден ден е времето што оддамна поминало и дека јас не сум во тоа време, а сум во болничката постела и дека веќе може да се рече: животот продолжува. Но никој во тие првични мигови не знаеше како и зошто се случи тоа. Покасно јас знаев дека родното место не е само некој свет кој влегува свесно во поезијата и прозата, ами е тајниот свет кој цел живот ме следи и ме лекува, ми помага и кога самата јас не знам за тоа, ме враќа во животот, доколку тој пат сеуште стои пред мене што треба да го врвам.

BITOLA IN ME

My first memories are vague. They are vague in the moments they come to my mind alone by themselves. Broken images, paths in the yard that I haven't seen for years, the house that has its shades in my consciousness, but not the recent ones, they are those shades that remained through the past decades, moving around the house, in the rooms, the contacts with the winter cold latches on which the warmth of the hand glues and so on. The first breath and the air that wakes up the new body, the first sight on the person we call mother, the first breast milk as a first bite on our life's path, the first word, the first step, the first fall, the first tooth are the moments related to my homeland.

Crossing of the bridge and the strong grip of my grandmother's hand, leading me on the other side of the town, across Dragor river, in the church on the Easter Day. This recollecting memories from my early childhood restores my health in the same way as Bitola was my cure while I was lying in the patient's bed. Bitola is the real medicine, the spot that I have to move closer to the spot of life that probably my illness wanted to erase.

Later I realized that my homeland is not only the world that consciously enters my poetry and prose, but it is the secret world that tracks me all my life and cures me at the same time, it helps me even in the moments I am not aware of it, it gives me life again, I guess to my last breath.

НЕКОИ ИЗВОРИ НА РОДНОКРАЈНОСТАКАКО ТВОРЕЧКА ПРЕОКУПАЦИЈА

Без претензии дека ќе кажам нешто ново кое ќе придонесе во дефинирањето на посочената тема, моето сознание и убедување ме наведува да застанам на констатацијата дека литература без роднокрајна локација е како писател без татковина. Кога мислам на локација тоа подразбира автентичност без имагинирање на просторот кој ќе произлезе од бујноста на писателовата моќ на "создавање" некоја друга средина во која ќе се случува - литературата. Ова, второто, е толку препознатливо колку што е првото, едното со реалноста, другото со фантазијата или позајмениот терен на кој ќе се сличува, да речеме, роман. Притоа, прашање е што е локално, сведено под роднокрајно, а што е универзално во конкретен книжевен ефект со кој се претендира да се надмине сопствената средина и, како таква, да биде предизвик за пошироката јазична средина во опкружувањето што би значело, со преводно приопштување, прилог за другите култури. Сепак, за нашиве балкански простори, особено за македонската литература, некои прашања (си) остануваат на самата периферија како рецидиви од познатите историски околности и "статусот" на македонската литература, во тој контекст.

Во една неодамнешна шкрта полемика во Македонија беше покренато прашањето за влијанието на темата, односно нејзиното овозможување да се создаде дело со респективни квалитети. Меѓу другите теми беше посочен егзодусот на Македонците од Втората светска војна, од Егејскиот дел на Македонија. Секако, темата е значаен предизвик да се навлезе во нејзината суштина, меѓутоа ако таа трагична состојба како национална категорија не е издигната на јазикот на уметничката трансформација и не го привлече книжевниот интерес, да создаде јавност надвор од јазичните граници, секогаш ќе (си) остане како тема од локално значење. Во случајов темата е само повод, а содржината е нејзин исход. Едното без другото не е можно. Исходот ја оправдува темата и го дава универзалното значење, а со тоа, во конкретниов сличај со егзодусот, се создава јавност, универзалност на конкретна тема која нашла одек и во литературата. За жал полемиката штотуку зеде здив - издивна! Дали за тоа теориско прашање се немаше волја или "потенцијалниот" капацитет остана да лебди меѓу протагонистите Милан Ѓирчинов и Гане Тодоровски.

Битола како централен град на Македонија од каде почнуваа и завршуваа, заедно со Солун, безмалку сите настани и процеси од дипломатско-политичката, национално -ослободителната, културно-образовната сфера на активности, беше предодредена за политички, административен и економски моќен центар за сите собитија кои се рефлектираа на целата територија на Македонија и на тогашна Европа. Овие состојби во себе кријат бројни теми од сите области на творештвото и нивната жанровска поставеност. Оттука, она што се смета за роднокрајно на битолчани, најчесто придобива национални димензии. Токму и затоа авторот не може, а ниту сака, да ги премолчува искушенијата во кои го доведле историските настани, особено ако за тоа си создаде истражувачка подлога во нивното автентично проучување.

Примерите од творечкиот ангажман на битолските автори, според поставеноста на темата, на најдобар можен начин го потврдија значењето и улогата на градот со сета негова содржина низ историјата. Почнувајќи од собирањето на народното творештво и преданијата како литература, па сè до фактографската анализа низ публицистичката, историско-истражувачката дејност, на имињата кои се осведочија со својата доследност, тие достаточо говорат за моќта на градот, неговото влијание во формирањето на свеста за националната гордост на битолчани, но тие им се и своевидна обврска на писателските имиња,

да ги издигнат одделните периоди до висок степен во книжевната комуникација.

Темата како можност ги отвара сите предуслови, пак, според жанровската припадност, да се создаваат опсежни дела. Тоа е сврзано со авторскиот поход да се навлезе во нивната суштина до детаљот во креирањето на ликовите и настаните пред белот лист хартија. Во таа смисла темата не повикува само на револуционерното "ура" како повик, туку тоа "ура" да ја носи смислата од животот на ликовите, на своето време, побудата и крајниот исход. Такви дела се темите од социјалниот живот кој, најчесто, е подлога во творечката преокупација, да речеме кај Петре М. Андреевски, Владимир Костов, Никола Кочовски, Цане Здравковски и Божин Павловски. Карактеристично за овие автори е што изградија свој јазик на комуникација кој е веќе распознатлив само за нив и препознатлив од читателот. Ако оваа особеност е дел од нивното обележје во прозниот израз истото е вокабулирано и во поетскиот говор на Петре М. Андреевски, Радован П. Цветковски, Панде Манојлов, Љубомир Груевски и помлади од нив кои му даваат и свој тамбр, како што велеше своевременно Димитар Митрев. Кај сите нив темата побудува интерес до степен кој ги издига регионалните обичаи, навики, јазикот, земени од извориштето на народното творештво, па сè до воспевањето на одделни ликови и настани од историјата која се создаваше на овие простори. Ако темата го обградува просторот, речта е таа која ги надминува тие неминувано предодредени стеги со моќта во уметничката трансформација на нивната содржина. Секој од посочените автори, а и оние за кои немаме достаточен увид, што го сметам за сопствена слабост, бараат поединечна анализа и толкување низ повеќе аспекти на читање и согледување. За некои од овие автори своевременно сум имал можност и да се изјаснам, како што се Владимир Костов и Божин Павловски, надвор од други полемички текстови кои, овде не го доведувам во корелација, обидувајќи се истите да ги приопштам за квалитет повеќе во националниот фонд на македонската литература. Во оваа прилика им благодарам што тоа задоволство, преку своето дело, ми го овозможија.

Моето познавање на Битола произлегува од творештвото на бројни истражувачи на неговото минато, и како фактографија и како образложена содржина, од Ѓ. Цолев, А. Каваев, А. Стерјовски и други самоиницијативци кои не се штедеа да ја разгатнат душата на градот. Прилог кон тоа се и моите љубопитства и истражувањата сврзан со предилинденскиот период и собитијата што се случуваа околу пресудите на 101 година заточеништво на македонските, како што вели и Гане Тодоровски, слободољупци. Тоа е локацијата, за која се надевам дека ви е добро позната, на Катил-апсана. За тие што немале можност да ја

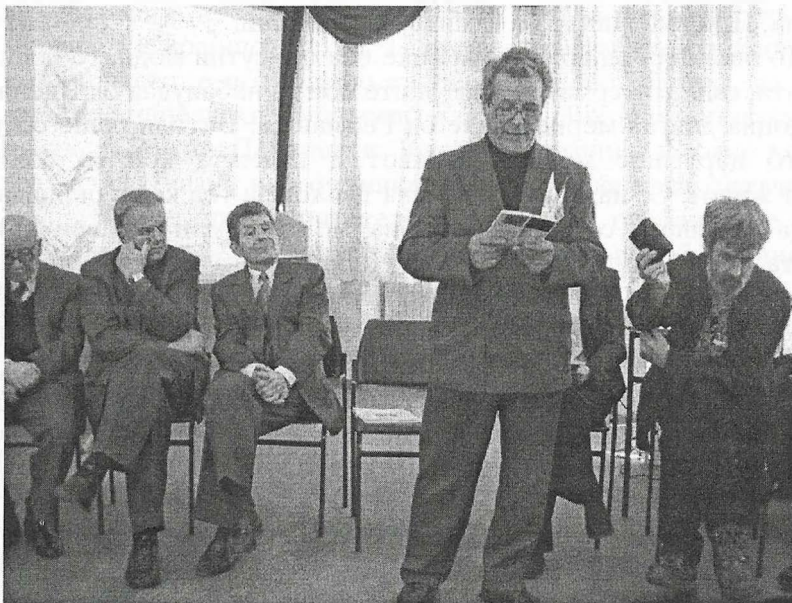
осознаат оваа локација, треба да се каже дека таа беше во непосредна близина на ОУ "Кирил и Методиј", до црквичето, во изграден павилјонски тип за потребите на аскерската коњаница. Нешто подалеку од неа, јужно, беше грчката болница а во иста насока и - гробиштата. Сè на еден единствен простор: апсана, црква, болница и гробиштата, а во самата Катил-апсана беше сконцентрирана моќта на османлизмот и нивниот закон, пресудите и гордоста на заточениците од Дебарца, Богомила, Прилеп, Цапари и самите - битолчани.

До овој период во Битола веќе беа присутни модните обележја - паларијата, свилата, срмата и пајтоните кои ги набавуваа од Виена, како што подоцна доаѓаа мерцедесите од Германија. Битола беше средиште каде што царуваше модата, стравот и надежта кои го сочинуваа неговиот живот. Се надевам дека оваа трилогија тоа ќе го оправда, која, патем да спомнам, се надоврзува на мојот роман објавен уште во далечната 1967 година под наслов "Дејан", сега веќе обединета под заеднички наслов "Љубовта на заточениците". На оваа тема, подоцна, пишуваа студии и филмуваа сценарија д-р Стојан Ристески (Охрид) и Петре М. Андреевски со филмот на Б. Гапо "Најдолгиот пат". Каква коинциденција: тројца автори, независно еден од друг, да дојдат до иста тематска преокупација, едниот низ историска елаборација, другиот низ филмска проекција и третиот - веќе реков, низ обид сето тоа да се врами во роман.

Прашањето на иселеништвото, емиграцијата, како што своевременно пишуваше Димо Хаџи Димов, во случајов за нејзиниот нагласен одлив по илинденските настани во Бугарија, се чини е најкарактеристично токму за битолчани. Димо Хаџи Димов емиграцијата ја дефинира како економска и политичка категорија што, за тие години, ги одразуваа реалните состојби на односот на отоманската власт кон Илинденското востание и неговите протагонисти - комити, војводи, воени стратегии, бездруго, и по нивните семејства.

Во овој контекст колку и да сакаме да го одбегнеме квалификативот на политичка нужност, не е можно, иако во народното творештво ретки се примерите од тој аспект нагласувајќи го социјалниот мотив на личните и семејните трагедии и, подоцна, со делбите на Македонија (1913). И не случајно народниот гениј будно ги следел состојбите што се случуваа во неговата непосредна близина кои произлегуваат и од искусствените примери. Битола, како град беше природна врска со Солунското пристаниште од каде се отвараа океаните да се испишува трагедијата на печалбарството, заплискувајќи ја тагата и носталгијата, осаменоста и неизвесноста, почнувајќи од параход до авионот, денес. Оваа тема кај некои автори, повеќе или помалку, но во никој случај попатно, побудува мотивирачки книжевни

опсервации. Тоа е особено присутно во творештвото на Владимир Костов и уште понагласено кај Божин Павловски кому му стана и комплетна творечка опсесија. Тоа говори дека една роднокрајна одлика се издига до универзална категорија која придоби национални димензии зачната од Битола и Солун за, подоцна, да придобие и драматични димензии кои се рефлектираат на целата територија на Македонија.

Ако во овој контекст ги надворземе и политичките мотиви, воените години на 20-от век, масовното иселување, влијанието на големите сили и редица други последични фактори на влијанија, доведоа мапата на Македонија да се стеснува до степен самата со себе да се граничи: на север со Гораните и прохорпчинскиот дел; на запад со замена на територии од охридско-струшкото крајбрежје со дел од Охридското Езеро за Скадарското блато; на југ со Егејскиот и на исток со Пиринскиот дел на Македонија, па сè до оној југоисточен дел и родното место на Димитар Митрев, - Деде Агач (денес Александруполис) - со Турција. Го наведувам овој пример свесно затоа што имам право да говорам гласно за мојата татковина, а со тоа се отвара и можноста за еден друг тематски круг кој, во публицистиката, е посочен од странски автори.

Роднокрајноста не ја подразбирам само како пејсаж кој ќе воодушевува, туку, пред сè како пејсаж-сенка на болот кој треба да се почувствува во името на неговите соболници, да се разбере и да се

одгатне со јазик каков што го знаат и умеат да го применат писателите. Ова подразбирање ме наведува и на Кочо-Рациновата определба дека "светот ми е татковина" што, во нашиов контекст, би значело во таа татковина да се смести и македонската национална болка.

Овој пример го врзувам токму за Битола и Солун, како дипломатски и економски центри на Македонија. Странските мисии беа немоќни да го заштитат етничкото ткиво од неговото распаѓање, освен со чл. 15 на Берлинскиот договор (1878) кога беше ревидиран Санстефанскиот, во истата година, со кој се предвидуваше Македонија да остане во отоманските граници, со статус на културна автономија по која, логично, би следела и - политичка. Еве уште едно тематско подрачје за македонските писатели, и емотивно, и национално и - политичко, свесен дека нема лимит за литературната.

Кон овие тематски одредници за кои се обидов да посочам, негде како преокупација на битолските автори, кај мене ги побуди чувствата дека се тие од првобитен национален интерес, особено знаејќи ја улогата на Битола во неговата историја и рефлексите во националната судбина на Македонија. Со тоа не значи дека се откриваат нови тематски сфери на интереси кај писателската фела, туку само ме навраќаат на дефинираниот став на Васил Ивановски - Бистрички кој во својата книга, пишувана во затвор во Идризово, "Зашто ние Македонците сме одделна нација" и на неговото обраќање, непосредно пред средбата Тито - Димитров, по прашањето за автономија на Пиринска Македонија, посочува дека "...волоните не се редат пред колата". Овој драматичен повик на револуционерот и публицист Васил Ивановски - Бистрички беше премолчен во името на добрососедските односи на Балканот кој, се надевам, ќе повлече и појасен дијалог за статусот на Македонија по букурешките делби, согласно чл. 15 од Берлинскиот договор. Оттогаш, според мене, во дијалогот на политичката комуникација во федерацијата - колата остана да ги "влече" волоните!

Колку писатели, историчари, публицисти ќе го разгатнат овој нем на политичарите и ќе ја доведат "запрегата" на Бистрички во својата природна функција како право на барање на македонската интелигенција. Зошто го велам ова? Од причини што: ако сè уште е во правосилност Букурешкиот договор, зошто да не е и меѓународниот договор од Берлинскиот конгрес и неговиот член - 15, пред сè и како морално право на современа Турција и Македонија во врска со истиот член од Договорот. Ова тематски подрачје долги години беше табу-тема, како што не беше едно слично во 1953 - та кога и македонскиот народ скокна до зарипнување на гласот "Трст не го даваме - животот си го даваме!". Македонија има право да си го одмолчи немот, а најмногу,

како што обично се вели, нејзината интелигенција како најсовесен дел од сопствениот народ. Писатели, колеги, пред вас се томови бела хартија, мануелни машини за пишување, компјутери и - совеста, национална.

Битола како град-монумент во политичката и културната историја на Македонија заслужува и има потреба да се открие лицето од зарот на табу-времињата, досегашни.

Јас сум еден од тие кој кинисал по тој пат. Треба повеќемина за да се разгази! Со овој декларатив не барам придружници. Секој нека си биде придружник сам на себе и на сопствената идеја. Оттука, колку и да е литературата индивидуален творечки чин, толку е и одраз на народната меморија. Македонскиот народ премногу памти, но и премногу молчи. По сè изгледа му требаат - одмолкувачи!

SOME INSPIRATIONS OF THE HOMELAND AS MY CREATIVE PREOCCUPATION

My knowledge of Bitola comes from the scientific works of many resaearches of its past, also the factography found in Gj. Dimovski Colev, Philip Kavaev, A. Sterjovski and others who entered the soul of the town. I would like to mention my curiosity in the period before Ilinden and the events around the sentencing on 101 year of captivity of the Macedonian, as Gane Todorovski would say, liberty lovers. This is the place of the Katil - prison. It was located near the Primary School "Cyril and Methodius", near the church, too. Also, the Greek hospital was there. All in one place not far from the Cemetery.

In the Katil - prison was the Turkish power concentrated and their Law, the sentences and the pride of the prisoners from Debarca, Bogomila, Prilep, Capari and of course, those from Bitola. Bitola was the place where the fashion reigned together with the fear.

I do not understand the influence of my homeland only as influence that a landscape can make and we will feel astonished, but I feel it as a landscape-shadow of suffering that I feel in the name of its sufferers through the past ages which has to be revealed by the language known to the writers. This I understand in the context of Racine's determination "the world is my homeland" in which I would like to place the Macedonian national pain.

УНИВЕРЗАЛНАТА ПАРАДИГМА БИТОЛА

*(Едно книжевно искуство, неколкумеѓународни интернетни адреси за
Битола
и нејќи заклучни рефлексии на темата)*

Во врска со темата на универзалното димензионирање на роднокрајната идеја кај битолските автори, би сакал да раскажам едно неодманешно, лично книжевно искуство, од кое потоа ќе се обидам да извлечам и некои значенски вертикали.

Кон крајот на јануари оваа година, како што впрочем и информација медиумите, угледниот њујоршки неделник **Forward** основан во далечната 1897 година, ми направи чест и мене, а чинам, и на нашата литература кога - под насловот "Еден македонски расказ" (A Macedonian Story) на страниците за Култура и уменост - отстапи убав простор за публикување на дел од мојата новела "Сликата на тетка Рашела". (*) Во поднасловот на оваа објава следеше објаснение дека приказната се однесува на македонскиот град Битола, инаку (и) меѓу битолските Сефарди познат како Монастири, сходно на тоа, на битолските Евреи како - Монастирлис.

Оваа новела со тема на холокаустот на Евреите од Битола, во 1999 година ја доби Првата награда од респектибилното жири составено од тројца книжевници, академици на МАНУ, по конкурсот кој, инаку, се распишува секои пет години. Наградената новела веднаш ја објави неделникот "Старт", потоа ја вклучив во мојата прозна книга "Виолетни светлини и сенки", и дадов да се отвори интернет-страница за неа(**).

Сепак, ми се чинеше дека недостасува интернационална афирмација на текстот до кој држев, веројатно зашто во него се појавува една Битола од минатото, колоритна, носталгично интонирана, но и драматична со оглед на човечките судбини во едно особено згуснато предвоено и воено време, и посебно поради тоа што во тоа време беа сместени ликовите на самите мои битолски претци и на една девојка која не му припаѓање на нашиот род, но станала, сè до денот на депортацијата, нејзина и на нејзините најблиски, член и на нашето семејство. Она што во оваа проза ме интересираше беше автентичноста на приказната со една истакната етичка вертикала која се извишува над сите вештачки поставени граници меѓу луѓето. Верувам, имено, дека проектирана на тоа високо ниво, книжевна поест со локални бои и

карактери, добива универзална препознатливост и општа драматска вредност. Се работи, значи, за повест за една најнапред повеќејазично разгргорена, потоа во воен замолк повлечена Битола, во која оживуваат ликовите на моите претци од пред една генерација. Мојата баба Евридика, мојот дедо Дијаманди, браќата на татко ми и самиот тој, како најмлад член на семејството. Во меѓувреме, сите тие ликови, драги според раскажувањата на татко ми и роднините, иако далечни и најголем број од нив незапознаени, беа претворени во далечни сенки што го истакнуваа човечкиот релјеф на едно друго, поинакво, недоживеано време и Град. (***)

Така, на покана од европското списание "Красногруда" што излегува во Полска и со кое имав претходна соработка, го испратив текстот и фотографиите од повеста за "Сликата на тетка Рашела", дочекувајќи го недолго потоа бројот на списанието во кое е објавена новелата (****), проследена со битолските физиономии на главниот јунак на книжевната и воедно автентична приказна, младата Рашела Исак Хасон чиј живот трагично завршил во 1943. година во логорот Треблинка заедно со други 7,000 луѓе од мојсиевска вера и националност собрани од три македонски градови. Во таа 18-годишна девојка се отсликуваше драмата на цел еден отсебно изгубен македонски етницитет, на оној начин на кој во темата на хлокаустот, се прекршува трагичната судбина на Еврејството воопшто.

Според аристотелијанскиот механизам на *трагичката каџарса*, во страдањето на едно човечко суштетство, се отсликува страдањето и на оној другиот. Во трагичкото чувство функционира етиката на човечката солидарност. Така, впрочем, и конкретниот трагички чин потресува длабоко и општочовечки, без било какви, просторни, етнички или временски граници. Секој поединечен трагичен чин се доживува најнапред како лично доживеан *сѝрав и сожалување* и дури потоа се апстрахира и како општо зло и закана.

Враќајќи се на приказната за објавата на мојата новела со битолска и трагичка тема, следи мејлот што неодамна го добив од Вашингтон, од мојот син кој таму живее и работи:

Здраво - пишуваше во неговата порака напишана во современиот електронски лаконски манир - Прочитај го текстот и стапи во контакт со писателката *или со весникот*. *А ѝоѝоа исѝраѝи им ја "Рашела"*.

<http://www.jewishjournal.com/home/preview.php?id=11974>

Димитар

Така во приказната за Битола од минатото на моите претци, се инволвира и денешен Вашингтон - на моите потомци. Влегов во посочениот сајт и таму ја најдов најубавата посвета на Битола. На страниците за уметност на електронското издание на The Jewish Journal што го покрива поширокото подрачје на Лос Анџелес, Калифорнија, стоеше насловот "Во потрага по моите Сефардски претци" и потписот : "од Алана Њухаус". Станува збор за еден топло и доживеано напишан осврт на авторката кон книгата "Последното столетие на една Сефардска заедница: Евреите на Битола, 1839-1943" od Mark Koen (*Last century of a Sephardic Community: The Jews of Monastir, 1839-1943 by Marc Kohen*). Авторката на освртот е втора генерација родена во Америка и, по таткова линија, ѝ припаѓа на најбројната, Ашкенаска еврејска заедница, онаа која традиционално говори Јидиш, и на која ѝ припаѓаше и Исак Башевис Сингер и сите негови книжевни творби, некои од кои се, инаку, објавени во истиот оној њујоршки Forward од почетокот на овој исказ.

Меѓутоа, по дедото и бабата од мајчина страна, пишува госпоѓа Њухаус, таа е Сефардка. "Последните неколку години - се исповеда авторката во својот осврт кон книгата посветена на градот на нејзините претци - моето внимание беше свртено кон Битола, град од Отоманската империја, градот на моите дедо и баба по мајчина линија, денес во државата Македонија. Пред моите родители и јас да се придружине кон Ортодоксната Ашкенаска синагога сместена близу до нас, ние редовно ја посетувавме синагогата со-основана од Битолчаните (Monastirliis), коишто - како и моите дедо и баба - од таму емигрирале во Америка во првите години на дваесеттиот век."

Во овој нејзин запис, Алана Њухаус говори за животот во Битола, што богато се преоткрива во книгата на Коен. Таа, со чувство повеќе одошто тоа е вообичаено за еден осврт, потсетува на тоа дека на средината од деветнаесеттиот век, Евреите избираат да живеат во посебна населба која се викала "mahalle" во куќи со сидови што обградувале големи дворови и кујни одвоени од куќите, за животот засолнет во тој домашен амбиент, за "berurei averot-ite" чувари на религиозниот ред меѓу Евреите што патролирале низ маалото за да спречуваат религиозни прекршоци, за шпанските имиња како Вида, Алегра, Паломба со кои биле именувани сефардските девојки на Битола и за момчињата што носеле библиски имиња како Абрахам, Исак и Давид, за верските ритуали што се одвивале во "битолската река Драгор", воопшто за еден живот од кој се оставени само траги во сè поретките лични и сè побогатите колективни и музејски сеќавања.

За потоа да напише:

"Иако помина долго време откако сите негови Евреи биле таму сè додека не емигрирале или сè додека не биле убиени во Холокаустот, можеби Битола еднаш бил оној еврејски град од моите сништа; и ако е така, можеби би можела да го спасам нивното наследство. Би можела да најдам други потомци на Битолчани и би можеле да ги преоживееме традициите и повторно да ги отпееме песните. Би можела, дури, да научам и Ладино..."

Битола град од сништата на една авторка што никогаш не го видела! Битола од нејзиниот семеен и личен музеј со кој и таа се обидува да даде отпор кон заборавот и врши една важна мисија, на зачувување на една некогаш постојна, денес изгубена човечка и етничка димензија на Битола... На еден град што наликува на еден нејзин небесен Ерусалим.

За сето тоа не бев ни од далеку свесен кога ја пишував новелата "Сликата на тетка Рашела". Јас едноставно пишував за една моја лична и семејна Битола, за која знаев дека е, помалку или повеќе, едно мое дожување на минатото време на овој град. Градот кој, се испостави, постои не само во географијата на Пелагонија и Македонија, туку, ете, и во етерот на овој простран свет. Битола која, освен во тој етер, сега постои и во планетарната електронска Мрежа. Мојот дел од нашиот и еврејскиот Ерусалим на Битола што постои во електронската димензија на овој свет и се спојува со овој на Алана Њухаус, и функционира во една универзалистичка синергија и во еден трансконтинентален духовен амалгам. Така, го испратив по електронска пошта мојот текст на непознатата Битолчанка, која е тоа не по сопствено, туку по искуството на своите претци и целата работа се придвижи. Алана Њухаус веднаш одговори на мојот мејл, со благодарност за обраќањето и со мислење за мојата творба:

I read your story this weekend. I think it is wonderful, and might be publishable if given to the right venue. Let me think a bit more about it, and I'll get back to you shortly. I promise.

All best, Alana Newhouse

Наскоро ветувањето беше исполнето. Битола од едно време профункционира во светот, денес. Низ ангажманот на мојата несудена битолска сограѓанка, Алана Њухаус.

Newhouse. Нова куќа. Нов дом. Омастички знак од миграциските судбини и драми на едно трагично столетие, она претходното. Како што и ние сме, ете, номади, човечки и книжевни, во оваа тревожна современост.

Меѓу минатото и сегашноста постојат барем два нивоа на кореспонденција: едната зашто во приказните од минатото живо се препознаваат траумите на денешницата, а во трагизмот на историјата и истребувањето на народите, неспокоите на денешницата. Ненаучените лекции од кратките периоди на мирот и идиличното живеење и оние од суровата тврдокорност на историјата на насилствата која се обновува зачестено, по некој природен закон: како и секоја друга катаклизма, следејќи го бесчувствителниот и ирационален програм на несвесната природа. Зошто се случуваат катастрофите нема кој да одговори, освен Бог; зошто се случуваат истребувањата и воените несреќи не сака да одговори токму човекот и општеството што нив ги произведуваат.

Во секој случај, и таа колешка по перо и сограѓанка во некое одвеано минато, како впрочем и јас самиот, носиме некоја пренесена и во себе зачувана Битола. Битола на нашите претци. Битола незапознаена, но доживеана, топла и скапоцена, изгубена каква што била, а сепак запазена во нас, како наследена скришна исповед, како преоткриена стара слика, како препознавање на недоживеаното.

Иако илјадници милји далеку, иако никогаш физички несретнати, и таа, едвај позната авторка ако за познанство се сметаат неколку разменети електронски пораки, како и јас од оваа, полуориентална страна на океанот и на планетарната електонска мрежа, имаме нешто заедничко. Постои, меѓу Алана Њухаус авторка од Америка и мене, писател од Македонија, една благородна кореспонденција. Ние се среќаваме: еднаш во електонската мрежа, друг пат на страниците на неделникот Forward, а за цело време во еден разнобоен и планетарно прошитен етер. Во етерот на градот и наследената тема - Битола.

И што ми останува, сега, освен да се обидам да извлечам некакви симпозиумски наравоученија од мојата книжевна и човечка приказна што сакав тука да ја соопштам, обидувајќи се да го констатирам следното:

Темата на роднокрајот по себе не е ни локален, ниту пак универзален феномен. Во неа **универзалната димензија** е само скриена книжевна **потенција**. Можната универзалност на темата на роднокрајот ја овозможува содржината, квалитетот, вредноста на книжевниот и раскажувачки материјал вграден во творбата.

1. Универзалност е квалитет и идеја на обопштување, тој е негација на партикуларноста од кој и да било вид. Универзалната вредност, барем на тематската подлога на книжевниот материјал, во голем степен е зависна од **мултикултурната димензионираност** на една средина. Поголем степен на универзалност носи темата која вклучува разнородни милјеа и

ентитети. Тоа е како во драмата кадешто дејствието постои како дијалог на различните субјекти. Говорот на еден субјект или дијалогот сам со себе си, е монолог.

2. Оваа мултикултурност не подразбира само складни односи меѓу ентитетите на мултикултурното милје. Во неа влегуваат и судирите, и непријателствата, и трагичните меѓучовечки и меѓуетнички исходи, со други зборови и драматските димезии на мултикултурата.
3. Оттука, Битола е парадигма. Таа е најuverливо историско сведоштво за соживотот на етницитетите во една разнообразна, затоа и колоротна и отворена градска и граѓанска средина. Како најafirмирана граѓанска не само во земјава туку и во регионот, Битола полесно ја достигнува универзалната димезија.
4. Затоа Битола посилно струи низ универзалниот духовен етер.

(*) Интернет адресата на американската објава на дел од новелата "Сликата на тетка Рашела":

<http://www.forward.com/main/article.php?ref=200501191002>.

(**) Интернет адресата на новелата "Сликата на тетка Рашела" е:

<http://www.unet.com.mk/rashela/>

или

<http://www.eknigi.com.mk/02prose/osmanli/sodrzini.asp?lang=eng>

(***) Интернет адресата на театарската претстава "Спилиони" на сцената на Народниот театар од Битола, со фотографии и оригинална музика: <http://www.unet.com.mk/spilioni/index.htm>

(***) Интернет адресата на полското списание "Красногруда" во кое е објавена поевста:

<http://www.pogranicze.sejny.pl/archiwum/krasnogruda/pismo/12/percyfer/osmanli.html>

THE UNIVERSAL PARADIGM BITOLA

In context of the theme of the universalizing of the homeland idea I would like to mention one recent experience I had. Namely, At the end of January, 2005, the famous New York weekly magazine "Forward" founded in 1897, honoured me, of course our literature, too by placing in its pages a part of my novela "The Painting of Aunt Rashel", under the name "A Macedonian Story". In the subtitle there is an explanation that the story is about the Macedonian town Bitola, known as Monastery.

This novela is about the holocaust of Jews from Bitola that in 1999 was awarded by the Macedonian Academy of Sciences and Arts. The main role in the novela is the 18 year old Rashel Isac Hason whose life ended in 1943 in the camp

Treblinka together with another 7000 Jews among which a number of Jews from three towns from Macedonia.

My son who lives in Washington told me about the Jewish Journal from Los Angeles, California, the Jewish authoress Alana Newhouse from Washington gives a critic to the book "Last century of a Sephardic Community: The Jews of Monastir, 1939-1943" by Marc Kohen. She states: "Although a long time passed since all the Jews left the place or were killed in the holocaust, maybe Bitola once was the Jewish town from my dreams; I could find other descendants from Bitola in order to revive the traditions and to resing the songs, maybe I could save their heritage." Bitola became the town of her dreams without even seeing it! I was not aware about this in the time of writing my novela. I was writing only about my family Bitola.

I contacted Alana Newhouse and sent my novela to her. Since then we have had a noble correspondence. All I can say is that the homeland is neither local nor universal phenomenon. In the homeland idea we have only a universal dimension which is only a hidden literary potencial. The possible universality of the homeland theme comes out from its content, quality and the value of the literary material built in the work.

РОДНОКРАЕН ТВОРЕЧКИ ВОСКЛИК

Кога ја добив поканата за учество на тркалезната маса на тема: "Универзалноста на роднокрајната идеја низ литературното творештво на битолските автори" која по повод јубилејот 60 години од своето постоење ја најави, а сега и ја реализира НУУБ "Св. Климент Охридски" - Битола, како роднокраен писател да се произнесам на наведената тематска одредница, немав дилеми дали треба да земам учество и да се појавам со свое искажување. Но, во почетокот, помислив дека темата, барем за мене како автор, а не како теоретичар, можеби не нуди предизвик и некоја одредена филозофија и приод од мој аспект на авторско гледање. Сепак, кога подлабоко навлегов во суштината на задачата, сфатив дека оваа материја е многу широка и подлежи на опсежна анализа, заслужува внимание од посебен аспект.

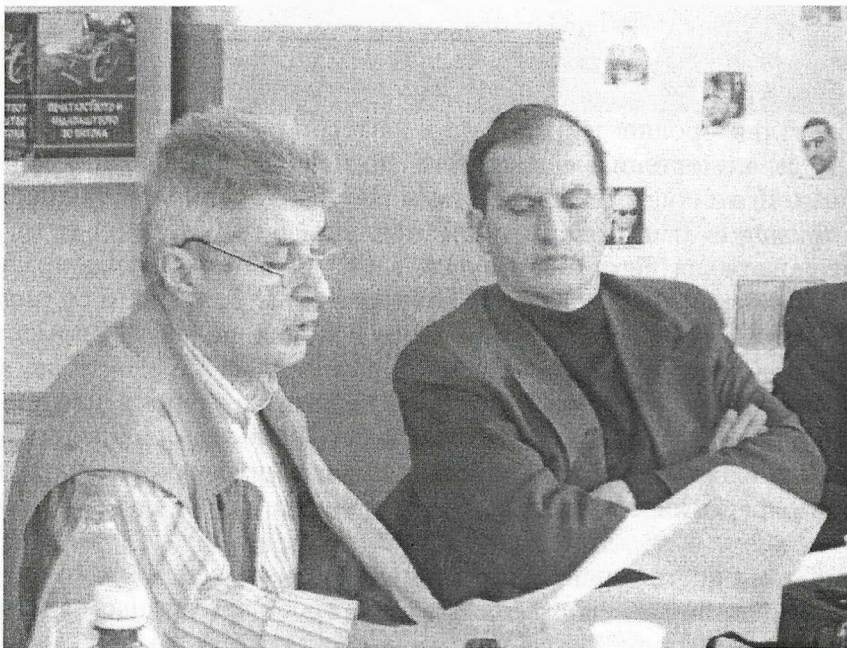
Се разбира, теоретичарите на литературата кон една ваква тема би имале сосема поинаков приод, а јас предизвикот ќе го направам малку повнимателно, но, во никој случај, круто или несигурно, и тоа како автор кој, главно, е свртен кон онаа популација (патем, до неа не треба да се спуштиш, туку да се издигнеш!) наречена - деца и млади. И покрај тоа што, на мислење сум, дека литературата не смее да прави реска поделба - детска и возрасна, од причина што животот (кога би го свртеле кон книжевноста!) е составен (и треба да биде!) од здрава читателска целина која почнува да живее со изучувањето на последната буква од азбуката. Не треба да се занемари фактот дека читателите се создаваат од најрани години за да ги имаме подоцна. Колку повеќе се занемарува младешката литература, толку повеќе се искажува колективна незрелост, вклучувајќи ги тука и општествените институции во целост. Ако останеме со таков приод кон неа, сами си ги сечеме корените, а стебло без корен не само што не може да опстојува, туку нема ни да го има. Дотолку повеќе литературата за деца и млади е многу сериозна работа, темел на здрава читателска популација.

Ако овој регион од каде што произлегуваат голем број истакнати автори, условно, не "произведува" многу творци кои вниманието го свртуваат токму кон тој жанр, преку кој сериозно ќе ѝ пристапат на младешката возраст, самиот јас, со моето речиси целосно посветување на литературата за деца и млади, сум осамен случај. Дури и со фанатична тврдоглавост, повеќе од три децении се обидувам да го разбијам тој "комплекс" и поделбата на литературата на детска и возрасна, обидувајќи се упорно оваа литература да ја донесам на "сериозно рамниште", барем на овој простор, македонскиот. Зашто, во

светот во голем број "умни земји" таа е вреднувана онака како што заслужува. Во секој случај, читателите не се создаваат во зрела возраст, туку кога е време за тоа.

Но, со страв да не се оддалечам од зададената тема, моето лично искуство за родништето како автор е присутно, на извесен начин, во сето мое творештво. Изворниот автор ретко ќе може целосно да избега од извориштето, од огништето на кое колку и да се дотура студена вода, не згаснува туку-така.

Ќе се сетам на мојата прва книга "Гороцвет" (се објави во 1973 г. во, тогаш, реномираната библиотека "Златен бумбар" на НИК "Наша книга" и се отпечати во Битола, а уредник беше писателот Видое Подгорец). Тоа беа раскази врзани исклучиво за детството и родниот крај, а во тој период колку и да сакав и да се обидував да избегам од него, не ќе можев. Сметав дека тоа е неминовен долг кон детството, видување на раните години со доживувањата од тоа време. А и такви, стриктно врзани за просторот - село, беа, барем за мене, значаен влез во литературата, но и предизвик за нови книги.

Потоа, би се навратил и кон втората книга "Земјата од сонот" која се појави во 1980 година, а расказите беа од еден друг тематски простор, врзани со природата и нејзиниот, навидум, невидлив свет од птици и инсекти, тревки и цвеќиња. Не беа тие она што беше

"Гороцвет", со доживувања кои мене ми се случувале, туку кратки раскази за најмала возраст и верување дека најмладите ќе ги прифатат како приказни, а возрасните како цртички, еден вид исечоци од животот на возрасниот човек, со мали или големи таги и радости, со обид за филозофија која нема да го остави рамнодушен и возрасниот читател. А и со оваа втора книга, колку и да сакав, не успеав да избегам од родниот крај. Сите тие "новелетки" од по една или две страници, пак ми беа врзани со родниот простор. Дури и "настанот со полжавот" кој сака да го напушти родниот крај и да ја пронајде среќата во некоја далечна, сонувана земја (штурецот го убедува дека од родната земја ниедна друга не е поубава!), и сега, во овој момент, ми е поставен на одредено место во моето село. Дека тука се сретнале, дека тука разговарале, а пустината во која ќе западне полжавот, сè уште постои околу песоците, крај реката и само јас знам каде се "случува". И не само тој, туку и другите раскази имаат некоја своја роднокрајна одредница, а овој го посочувам како највпечатлив пример, барем за мене, како автор. Го наведувам како илустрација затоа што, како што реков, до овој момент го носам како слика со "јасна локација" на "збиднувањето". Колку и да сакав да избегам од родниот крај не успеав, затоа што и понатаму во книгата раскази "Татковите солзи" (со поинакво видување од дотогашното) и врзани со повоените години, просторот беше препознатлив - родниот крај, дури и најтесниот семеен круг. Всушност, во неа се поместени неминовните последици со кои и семејно се соочував. Дотолку повеќе и не сум можел да го избегнам родништето, оние физички и духовни лузни видливи и по повеќе години од завршувањето на Втората светска војна. Тие беа речиси врзани за селото и добија втора награда на анонимен конкурс за книга со раскази.

Не можев да избегам од родниот крај и во повеста "Споменка", а уште помалку во "Задоцнети писма до Споменка". Со еден збор, жеден си и посакуваш (и најсигурен си!) да се напиеш од изворот што добро го познаваш и веруваш дека има здрава вода. Како онаа од кладенците во моите шуми околу селото (најчесто под леските како лесна и питка вода), во крајот каде што си се родил и никогаш не можеш да избегаш од него.

Но, од друга страна, имав сознанија дека тие теми им се блиски и ги прифаќаат читателите. Можеби само треба да се најде начин да се соопштат, да се пренесат и умешно да се претворат во книжевност, во литература која ќе си најде своја публика.

Во еден наврат, писателот Глигор Поповски, како еден од првите уредници на списанијата за деца во повоените години, малку на шега, малку сериозно, ме праша "што ќе пишувам кога ќе ги исцрпам темите

од селото (!?)", од средината која интимно и творечки ја носам во себе како роден крај.

Тогаш бев во години кога таквото прашање ме подзамисли, но во никој случај целосно не ме збунува, а уште помалку и да ме поколеба. Но, интимно, малку се вознемирих од причина што помислив дека можеби повеста "Споменка" која и денес е прифатена и доживува нови изданија, да не би да остане моето "најголемо дело", а потоа сè друго само да врти и да се доближува до неа и околу неа или дури да се најде под нејзиното ниво, можеби да се преповторува. Сепак, непријатно чувство, а пред себе имаш далечини и погледи свртени кон некакви замислени врвови, гледаш напред, многу подалеку од родниот крај.

Но дојде и "Марта", мојот прв роман од урбаната средина кој со своите досегашни седум, а пролетва се очекува и осмото издание, како да стана синоним на мојата авторска препознатливост. А и ме растовари од помислата дека (не)може и поинаку да се пишува. Арно ама, колку и да бегав од родниот крај, главните ликови во "Марта" се тесно врзани и водат потекло токму од Битола, со помисла на Пелистер, на убавините на овој крај. (Вториот дел на "Марта", доколку смогнам сили да го реализирам, во голема мера би се одвивал во Битола). На тој начин, можеби потсвесно, сепак, и овојпат целосно не успеав да се одлепам од родниот крај.

Можеби тоа го направив со романот "Далечна љубов" (овојпат повеќе свесно!), а гратчето во него асоцира на источниот дел од земјава. (Во замислата најблиску е Берово со својата живописност).

Веројатно се обидов тоа да го постигнам и во романот "Исти очи" кој доживеа пет изданија, а клисурата во него е асоцијација на онаа околу Богомила која сум ја понесол од младешките години кога патував со возот од Скопје за Битола за да стигнам во родниот крај. (Дали и тука не сум успеал да избегам од него!?) А местото Клисура во приказната, (подоцна ми пренесе една наставничка од истиот крај) постои во селото Оморани, со исто име на она кое сум го опишал.

Или со "Снеговите на Климентина Евин" (три изданија), приказна со спојување на две писма: едното добиено од Битола, другото од Струга, а настаните поместени во Охрид, крај езерото.

Така, на тој начин, барајќи ја "универзалноста на роднокрајната идеја", се обидував да се оддалечам малку од родниот крај (но никогаш не успевав да заминам предалеку!), да го расплинам творештвото. Но, всушност, и незнаејќи (колку и да настојувал!) дека никогаш не успевав целосно да се оддалечам од огништето, пишувајќи, во најголема мера, реални и доживеани приказни.

Во еден момент, во некое интимно и нагласено расположение, како да почувствував дека тематски го изневерувам родниот крај, па посакав да го напишам романот "Вечниот ветар" во 2000 г. со кој уште еднаш се навратив кон родниот крај, (строго во родниот крај!) со приказна од шеесеттите години и сметам дека таа ми е една од најдоживеаните, најискрено напишаните.

Да го наведам и мојот најнов роман "Сама" (се појави на крајот од 2003 г. и за неполна година доживеа две изданија), меѓу другото, не е изоставен градот Битола.

На моја среќа, (без претенциозност, се разбира), можам да се пофалам дека сум од оние творци кои создаваат свои читатели меѓу младата публика. Тие, (нека се благословени!), не избираат каде е поместен настанот, дали е врзан за родниот крај или не, но ако им се допадне приказната - ја прифаќаат.

Тоа значи дека тематската поместеност во родниот крај има своја универзалност, носи своја порака, а токму тоа можеби придонесува делото да биде многу доживеано. Всушност, ние сме мал простор и сè околу нас е - роден крај.

THE CREATIVE SHOUT COMING FROM MY HOMETLAND

With fanatic stubbornness, more than three decades I try to break up "the complex" of separating the literature as literature for children and literature for adults. I have been putting an effort in trying to bring this literature on a "serious level" here, in Macedonia. In the world of "smart countries" this literature is valued on a higher level. Anyway, readers are not bred in older age, but in primary and secondary school. In my collection of stories "Pheasant's eye" I couldn't escape my childhood. I thought it was an inevitable debt that I owe to my childhood, my early years experiences.

Later in my book of stories "Daddy's tears" were post war events related to my family. In fact, I described the inevitable consequences which I faced in my family. I couldn't avoid writing about my homeland for it left physical and spiritual scars that had been evident for number of years after the Second World War.

Gligor Popovski, our famous writer and one of the first editors of the magazines for children half jokingly asked me: "What are you going to write when you exhaust the themes from your village?" When "Marta" came it was not my village any more because it has an urban surrounding. The main heroes in the novel are exactly from Bitola. Even my intended second part of the book will be taking place in Bitola and it won't be separated from the beauties of Pelister and Bitola. It seems that unconsciously I cannot forget my homeland. Humankind is one race. There is only the language of the heart and the world is a homeland to all people.

ЗА УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНОСТА

Не сум сигурен дека е направен сосема среќен спој на двата термина: *универзалнос* и *роднокрајнос* во предложената тема за литературното творештво на битолските автори. Зашто: таму каде што има универзалност - нема роднокрајност и обратно, освен ако не се мислело дека роднокрајната идеја кај писателите од еден одреден топос (во случајов: Битола и околината сфатени во поширока смисла на зборот како битолски крај) е универзална, што исто така не е е сосема точно.

Значи, двете појдовни премиси во насловот и темата кои ги разгледуваме се дискутабилни во самата своја имплицитна взаемна поставеност, зашто тие повеќе се исклучуваат, отколку што се надополнуваат. Зашто, роднокрајноста инсистира и е посебност, а универзалноста асоцира и е општост.

Па, што е тогаш заедничко и единствено кај битолските автори во однос на роднокрајната идеја, освен фактот дека тие се родиле, останале или го напуштиле битолскиот крај. Иако не сосема можеме сите ние од демирхисарско-крушевскиот или ресенскиот крај да се подведеме под заедничкиот именител битолски автори, сепак, нешто ќе

да е заедничко за сите нас, а тоа е, бездруго, водата, воздухот и земјата кои во еден одреден миг, или пак цел живот, сакале ние тоа или не, тука, заеднички сме ги вкусиле. Како дел од популацискиот конгломерат во еден одреден (читајте: битолски) географски опфат, битолските автори го имаат речиси само тоа како единствено и заедничко. Сè друго е содржано во нивните разлики!

Без различноста нужно изостанува и индивидуалноста, а без неа ја нема ни автентичноста, ниту пак - творбеноста.

Така, не сакајќи да навлегувам во оригиналноста и спецификите на дискурсот на еден Петре М. Андреевски, Владимир Костов, Божин Павловски, Јордан Плевнеш, Горјан Петревски и другите, зашто тие со своите осведочени вредности самите го потврдија тоа, ќе кажам збор-два и за постојаниот сопствен стремеж да бидам ем свој - ем универзален.

Роднокрајноста, автоматски, се подразбира. Таа е напати како вода од тивко планинско изворче која шурка по зелен лист во устата или раката на намерникот, или како вода која клоцоти и се собира во некој стар и подзаборавен резервоар, но и како река која мирно тече или оденаш доаѓа и сè носи и поплавува пред себе. Независно дали е таа понорница, или порој, роднокрајноста е неминовна кај секој автор и во сечие творештво, со нагласена свест или притаена потсвест, од која никој никогаш и никаде не успеал да побегне, колку и да мислел дека пишува за било што друго - тој секогаш пишувал за себеси, што нужно ги подразбира детството и родниот крај, како два највпечатливи и неизоставни елемента.

Така и во мојот случај: хаику песните и кусата проза и/ли критика, кои ги сметам за свои природни (повеќе вродени, отколку стекнати) особености, независно дали имаат допир со традициите во Јапонија, урбаните центри Белград и Скопје, влијанијата на Борхес, Хармс, Кортасар и другите мајстори на лапидарниот, концизен, јадровит исказ, само навидум немаат ништо заедничко со сонцето кое прво изгреваше од кај Радово, прво лазеше преку планината надолу, се спушташе до и преку реката, па дури потоа влегуваше во нашите куќи со дебели камени сидови, а на зајдисонце бегаше преку лагот и повторно преку реката кон Кочишта и Зашле. Или: мирисот на јоргованот во дворот, вкусот на крушите летница, зиморка, вранец, јаболките петровки, црешните ранки, липата, тегавецот, вратиката, матерката, црницата... Би можело вака да се набројува од рано в зори до доцна в ноќи (впрочем, како што го нижевме и калапевме тутунот) и чинам никаде нема поубава топонимија од нашите: Млаки, Преслап, Којовтрн, Торнечешма, Бајкочука и многу други и многу слични имиња на билките, птиците, растенијата, па дури и на луѓето.

"Тој мој роден крај во кој паѓам длабоко", како што прекрасно има крстено една своја рожба еден мој писател-претходник. Колку и што ќе запишеме, толку и ќе остане зад нас, иако останува само трагата на змијата и смокот преку патот во правта, додека не зароси топол пролетен дожд и не дувне студен летен ветер.

Простете за моето (не)разбирање на универзалноста на роднокрајноста. Но, јас повторно Ве уверувам Вас и се уверувам себеси, дека роднокрајната идеја е онолку универзална и космополитска, колку што е (само) индивидуална и автентична!

НА ПАТОТ ЗА БИТОЛА

Патот за Битола секогаш бил долг и неизвесен. И кога првпат татко ми со точак ме возеше од Растојца до Битола и назад (па моравме да преспиеме на враќање во Мургашево), и кога бев на прегледи за Воена гимназија во една од битолските касарни, и кога првпат ја видов Зоолошката градина, и кога повеќепати јадев гравче во "Солун", а "желка" во Бистрица, и кога пишував песна за Кемал Атататурк, и кога за малку не ставив прстен на десната рака токму во Битола, и кога го пишував уводникот за првиот број на списанието "За", и кога Божин Павловски ме убедуваше да бидам уредник на "Мисла" во новоотворено претставништво во Битола (со поглед одозгора на Широк Сокак), и

кога одев и се враќав од Претор, и кога патував преку Битола и Бакарно Гумно за Белград, и кога бев војник а редовно бев претплатен и го читав токму “Битолски весник“, и кога за време на војната кружно патувавме низ реалистично-фантастичниот мизансцен на Баирот, и кога со Доне Пановски, Владимир Костов, Радован П. Цветковски, Панде Манојлов, Љупчо Груевски, Кире Неделковски, Илија Мерковски, Перо Ангеловски, Ричард Иванишевиќ, Панде Димитровски, Менде Петковски, Петар Ставрев, Гоце Каревски, Петар Мирчевски и многумина други се среќав или лично или преку нивните книги, весниците, списанијата, радиото и телевизијата, театарот...

Секој од нас си има барем по една своја интимна книга или фиока на сеќавањата, во која само времето влегувајќи и излегувајќи од неа нешто или брише или допишува, а некогаш е доволен само еден повод (како во случајов - идејата за оваа роднокрајна средба во и за Битола) да се подизбрише наталожениот прав од менталните слики од она што беше вчера и никогаш веќе нема да биде денес или утре.

Но, зошто навираат емоции кога секој од нас се (на)враќа на она од каде што тргнал? Дали само затоа што патот ги одбира патниците кои потоа послушно и неповратно ќе чекорат по него, без и тие секогаш да го одбираат патот а не тој нив, или затоа што физичкиот закон не дозволува во исто време да се биде на две или (недај боже) на повеќе места. Но, нештата се таткви какви што се - често неменливи и неименливи. Моите растојчани, исто како и ние во Скопје, својот пат до и во Битола мораа да го започнат преку трошните куќарки, споредните сокачиња и уличиња, но беа поупорни и од гредите кои им крцкаа над главите, малтерот кој им паѓаше врз главите и креветите, но и од градежните инспекции, шалтерските голготи во Заводот за вработување и никогаш веќе не се вратија во своите родни куќи, иако тие се на само четириесетина километри од тука. Во последните години тие станаа само редовни викенд-туристи (појди во петок, а врати се во недела навечер), колку да видат дали не паднале сосема покривите на куќите и плевните, дали не се урнале до земи авлиите, кој и кога си заминал од овој свет, но не и да слушнат нов детски плач, свадбарски татнеж, нова градба и нов оцак од кој ќе се извива чад до коријата, над лагот, преку реката...

Битола е денес град преку кој најлесно и најбрзо се влегува во Европа. Од тука влегуваат и излегуваат патници, шлепери, но и многу неостварени или новосоздадени (читајте: новокомпонирани) копнежи и мечти.

А, кога веќе во нашите родни стреи не нема нас, што ни останува друго, освен родните предели да ги преселиме заедно со нас - и тие вечно да бидат и да останат во нас. Го забораваш ли јазикот со кој ти се

обраќале таткото и мајката, но и оној со кој ти си “разговарал“ со животните и птиците, тогаш на твојот корен и глас веќе му нема спас. Твоето пресадено стебло брзо ќе почне да се суши, а вештачкиот говор никој нема ниту да го препознава, ниту да го слуша.

Затоа, родниот крај е во секоја наша мисла, збор, саќале ние тоа или не. Независно од тоа за што посакува да пишува - писателот секогаш (првенствено и без исклучок) пишува за себеси. А, друго прашање е кој и како тоа ќе го чита.

Битола беше и остана околија. До неа и во неа тешко се стигнува, но ако еднаш се остане малку повеќе под Пелистер, покрај Драгор, во “Епинал“, на Широк Сокак..., најверојатно тука се останува за секогаш. Можеби битолчани сонуваат за Скопје, но мене почесто мислите ми се ваму, поточно во мојата Растојца, отколку таму. Сега веќе не знам каде покажувам.

И на крајот уште една мала забелешка, позитивна. Овој текст бешенапишан и можеше да биде испратен во писмо и најверојатно објавен во тој Зборник. Веќе сметав дека тоа што требаше го кажав и го напишав. Јас сум радосен што дојдов затоа што некои нешта не можев да ги предвидам. Можев да предвидам кој ќе биде од писателите, кој ќе зборува и слично, но не можев да предвидам дека денеска ќе слушнам, овде лично, изворно, многу работи кои што мислам веќе силно ми се врежаа. Кога Петре Андреевски зборуваше за јазикот во еден миг си помислив “и јас тоа така го почувствував“. Кога Башевски зборуваше за неговите деца чии што прстиња ги бараат местата од картата, одеднаш реков “леле ова е фасцинантно, извонредно“. Кога Гордана Бошнаковска говореше за тоа мантилче со восок исто се почувствував како јас во црквата во Растојца. Кога Панде Манојлов зборуваше за Темниот многу работи ми станаа појасни. И на крајот, сигурно прескокнав, кога Горјан Петревски зборуваше за арапката, мене ме плашеа со арапката. Значи, сакав да кажам дека оваа средба, да посакаме не само по повод овој јубилеј, да биде традиционална. И уште нешто, ова средба за мене е многу тажна. Ќе ви кажам и зошто. Го видов пред малку Љубиша Георгиевски на фотосот. Не кажувам премногу страшна работа, но нешто е помлад и поулав од она што синоќа го видов на телевизија. Го видов Доне Пановски, ми се вратија некои спомени од средбите од ликот негов. Видов многу други слики, видов многу други книги, но видов нешто што ме растажи. Видов таму метални фиоки, не знам како да ги наречам. На една од нив пишува Ѓорѓи Димовски Цолев, на друга пишува ракописи од делата на Владимир Костов. Нема да коментирам натаму. Дали овие метални фиоки е сè она што останува од нас!? Но, тоа така го почувствував.

Една наморничавост предизвикаа тие метални фиоки. Љупчо вели, сум возбуден, најверојатно.

ON THE UNIVERSALITY OF THE HOMELAND INSPIRED LITERARY THOUGHT

ON MY WAY TO BITOLA

My way to Bitola has always been long and uncertain. When for the first time my father took me on his bike on the way from Rastojca to Bitola, when I was writing song on Ataturk, when nearly I put a ring on my right hand, when Bozin Pavlovski tried to persuade me to be an editor of "Misla" with its branch in Bitola, when I served the army I was subscribed on "Bitolski Vesnik" and many other memories came to my mind when I was invited to the Literary meeting in Bitola.

Everyone of us has at least one intimate book or drawer of memories in which time coming in or going out of it, always erases something or adds writing more to it. But why all these emotions? Does the path make the choice which travelers are chosen to walk on it? One thing I know, often things are unchangeable and without names.

Finally, we are not anymore in our homeland, we don't have much to do except to move our homeland together with us- by letting it be with us and in us forever. If you forget the language your father and mother talked to you, and of course the language you used to talk with the animals and the birds, then to your roots and life there is no salvation, your transplanted stem will start drying up, and your artificial dialect no one will recognize or have ears to hear. That is why our homeland is always in our thought and word. Maybe the Bitola people dream of Skopje, but my thoughts are often here than there.

The homeland literary production we understand by automatism. In my opinion, at times it is a small still mountain spring that hardly flows over the green leaf in the mouth or the hand of the accidental traveler, at times it is a water that gurgles and accumulates in some old and nearly forgotten reservoir, of course I feel it as a river that flows quietly or suddenly rushes, flooding and carrying forth everything that come on its way. I would like to use the words of another writer, "This is my homeland in which I fall deep".

ОД ДЕТСКА ФАНТАЗИЈА ДО УНИВЕРЗАЛНОСТ

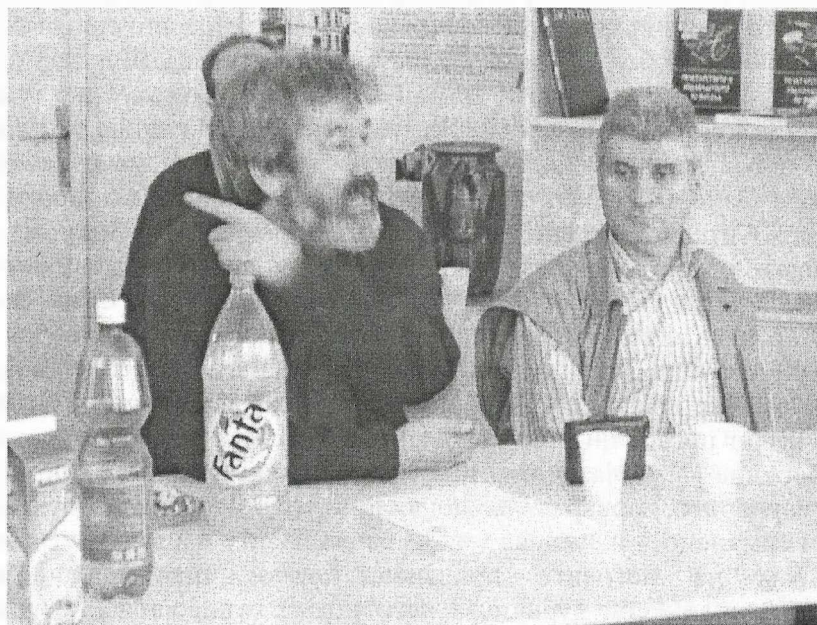
Би сакал да почнам со Сива Вода кај Хераклеа, пејзаж кој се шири кон падините на Пелистер од каде почнуваат да ми се шират сликите од детството за да продолжам по Широк Сокак и искуствата со уличните силеции кога имав 12, 13 или 15 години за да дојдам до кутричката рекичка Курдерес под мојот балкон и хартиените бротчиња кои секојдневно ги фрлаа и очекував дека ќе отпловат многу подалеку отколку што дозволуваа можностите на социјализмот, татко ми и мајка ми .. . далеку кон моите роднини од Дефо, Марк Твен, Карл Мај.. . Седењето на оградата на Камен Мост е незаборавно, а незаборавен е и патот кон маалото на тетка ми Братка по кој секодневно очекував некои улични банди да ме пресретнат и да ме претепаат. Уште понезаборавно беше во чикмакот во кој живееше девојката од Суботица по која трчаа многумина, која секогаш ми велеше Да, а јас повеќе сакав да ми рече Не. Не, зашто мислев дека не е баш убаво да ми прави друштво во темната моја соба со по некоја солза во очите. Се сеќавам дека многу игравме ашици, а посебно се сеќавам на мојот салт-беличар со кој сторував од сите страни. За жал, поглаварот на нашето маало, тепачот Димо ми го распарчи, а очајот на него ми остана влезен во окото и до ден денешен. Тоа беа и времиња кога малскиот фудбал на мали голчиња со главите под балконите ни беа постојана занимација. Што ми остануваше друго освен да чекам пред големата врата на фудбалскиот стадион и да го замолам некој чичко за да влезам со него, а се сеќавам дека истото го направив пет пати за филмот Александар Македонски пред влезот на киното во "Офицерски", кога не сакав да излезам од филмот во кој сум сè уште, во некое село во Индија. Меѓу сите овие настани многупати влегував во Градската библиотека и им досадував на библиотекарките.

ТРКАЛАЊЕТО НА ФАНТАЗИЈАТА

И така почна да се тркала мојата фантазија по белите листови хартија што еден ден полека се претвораа во книги. Бев по природа повлечено дете. Пред мојата маленкост се простираше огромниот свет во кој имаше безброј тајни. Една од нив ми беше особено загадочна, си мислев како тоа функционира светот на возрасните, како успеваат секој ден да работаат сите оние фабрики, да патуваат толку возови, авиони бродови... Кога пораснав научив што е инерција, а научив и дека кога

пишуваш не смееш да ја фатиш истата финта туку да се вратиш во Алибабината пештера на детството и од таму од неисцрпното богатство да земеш, земаш и ја топиш и преработуваш таа руда. Да, да работиш многу, пишувањето подразбира многу работа, од илјадници напишани реченици да се исцеди, како кај копачите на злато да остане во сито ситната прашина, но прашина - златна. Така некако ми изгледа сега сето тоа од ова дистанца.

А кога бев дете, читајќи многу убави книги, во писателите гледав волшебници кои постојано го преобразуваат, го дотеруваат светот по мерка на нас најмладите, на нас на кој тој свет треба еден ден да им припадне, па и да понесат дел од тој товар. И така, за мене тоа беше една од најубавите професии. ..И тоа мислам дека е голема тема, токму тоа прпелкање на детето со сите оние визии за иднината што се раѓале, преобликувале и осамнувале во раните детски години во родниот крај или во градот во кој се одело во школо, се почитувале првите учители, се љубеле првите усни и пробувале првите кокосови ореви донесени од некоја земја Невиделија...

Да се надоврзам на Христо затоа што сум во главните борци на бесмртноста. Имав друг концепт, но го сменив, речиси го превртев на глава... .. Можеби оваа тема е еден вид на друга роднокрајност која ја поврзав со едно семоќно око на еден електронски Господ кој се обидува сега нас да не контролира. Инаку, сите мои најубави приказни почнале,

се обликувале и се преобликуваат во Битола и секое доаѓање во Битола, всушност ми е преобликување на тие приказни и една од нив сакам да ја раскажам. Влегувајќи во компјутерски текстови на Анри Мишо или Барико, затоа што тој толку убаво го опишува патувањето со воз, а јас на таа релација од Скопје до Битола и од Битола до Скопје патувам, ми се чини сто години, заедно со Маркес, баш би се надоврзал и би влегол во текстот на Барико на она место каде што мислам дека го допира моето битолско детство и би продолжил да пишувам со манир на она што денес се нарекува хипертекстуалност. Сметам дека неговото детство е и мое детство исто како што е и детството на Анри Мишо.

На една од тие станици би ја напишал приказната за мојот гуру кој што не е од Индија, ниту од Кина или некоја друга егзотична земја туку од Широк Сокак. .." Тој се вика Бале Германецот, простете можеби на неког му е роднина. Е во мое време, додека бев дете, Бале Германецот по професија беше тепач. Тој своето его го хранеше со внесување на страв кај помладите, или во онаа група на деца во која спаѓав и јас, кои што беа читачи, или онака занесени, како изгубени типови, седат дома и читаат за да не излезат надвор за да не јадат ќотек, бидејќи ете јас лично ќотекот го доживував не само како срам туку како длабока душевна болка. И еден ден, јас излегувам на Широк Сокак по некоја работа и го сретнувам Бале Германецот, седи на едно место, си ги остри ноктите и чека жртва. Жртвата бев јас. Ме викна да ме праша нешто, а тоа всушност значеше бара причина за да ме изнатепа. Јас одам кон Бале Германецот и веќе по мене почнува да работи мојот интелект. Сите мои прочитани книги се собраа на едно место и станаа мој пријател, мојот интелектуален пријател поврзан со сите оние места во Битола каде што сум седел од Античкиот театар, Сива Вода, од Пелистер каде што сум медитирал. Тие, заедно со книгите беа мојот пријател кој што тргна кон Бале Германецот на сè или ништо. Застанувам јас пред него, а тој почнува да бара причина да ме истепа. "Дали имаш цигари?" како во онаа на Зајакот и волкот и јас успеав благодарение на мојата начитаност, како кај Кавакис, кој вели: 'ги чекав варварите, варварите не дојдоа', но јас појдов кај мојот варварин Бале Германецот и успеав многу прецизно, чудно и за мене да одговарам на неговите прашања мирно, тивко, дипломатски, дипломатски можеби дури и за него кој што веројатно не прочитал ништо дотогаш, не сакам да го повредувам мојот гуру, јас успеав едно два саати да разговарам со Бале Германецот, да се извлекувам и да не јадам ќотек и да си заминам од него во една смисла дека заедно со него кој што беше симбол на некакво исконско насилие, на она што се вика овен во хороскопите, оној воин, а јас демек интелектуалецот, читачот, пишувачот успеавме да извојуваме победа зашто не дојде до физичка

пресметка и да јадам ќотек. Јас сум многу благодарен на мојот гуру, бидејќи токму од тој ден јас можев да излезам надвор по улица и како рамноправен граѓанин и во физичка смисла, во смисла на мојот телесен интегритет иако бев изгубен случај на читач, сличен на оние читатели што ги наградуваат библиотеките еднаш годишно.

Уште еднаш да кажам дека Битола, за мене е мерка за убавина и да го спомнам уште она што во тоа време, читајќи го кај нашите писатели, кога ја прочитав "Дениција" и "Свадбата на Мара" си реков, крај, што имаш да пишуваш, седи си дома, играј ашици, Дениција можеби еден ден ќе се омажи, ќе роди деца, па можеби едно од тие деца ќе бидам јас.

Затоа, кога сме деца не ни ти треба многу, само еден град, помал или поголем, се едно, може и село, но да има библиотека. И тогаш почнува моето патешествие од книга до книга од автор до автор, по нивните патешествија, а тие патишта толку се умножуваат и згуснуваат што еден ден, барем според Борхес, кога таа мапа би се исцртала на некоја голема табла би било испишано нашето име и презиме заедно со нашите лични доживувања. Да, дури по тие долги читања ние ја добиваме својата личност која е подготвена да се нурне во светската ризница или да гледа на младата месечина на Бале Германецот, на морскиот гребен во Касандра или покрај Кинескиот сид со очи ширум отворени и ненаситно да го голта секој залак живот што му се нуди пред неговата не само интелектуална, туку во многу поширок контекст, глад. Тоа беше Битола за мене и нејзините библиотеки, за помалите и повозрасните, рафтовите книги што ги погледнував со страотно љубопитство.

Со истото љубопитство гледав и кога ја напуштав библиотеката или некоја страница на книга земена од таму. Така својот свет го листав, откривајќи секојдневно дека тој има се повеќе и повеќе непознати страници, непознати нешта, а напишаното, од моја страна, во оние неколку книги беше само малку земање здив пред таа неиздржливо убавина на страотното уметничко, убаво, човечко и понатаму вселенско што толку трпеливо го дефинираме и одново го дефинираме и му се доближуваме знаејќи дека е невозможно да се дофати таа едноставна недофатливост. Така некако течеа тие пишувања и читања, тоа откривање на нови писатели, луѓе во Скопје на кои им се восхитував, особено на леснотијата со која откриваат нови димензии, им подаруваат на познаниците и пријателите пријатни мигови и ги упатуваат по патишта по кои што сами поминале.

Не можев да помислам дека еден ден ќе бидам во друштво со некој големини и со нив ќе разговарам на Тркалезна маса. Но сонот се оствари и јас пишував со многу скепса, а подоцна по неколку признанија

таа скепса ѝ го отстапи местото на ведрината со која ѝ приоѓав на "задачата" да напишам нешто "за деца". Ете тоа збунуваше малку, тоа инсистирање, тоа да биде за деца. Како за деца, кога кај сите нас останало едно големо дете кое се прпелка во прекомотната кожа на **возрасниот**.

FROM CHILDISH IMAGINATION TO UNIVERSALITY

Starting from Siva Voda near Heraclea and the landscape that spreads to Pelister, the small River Kurderes and the Stone Bridge on which I used to sit while looking at the passersby going along the famous Shirok Sokak with its "Korzo" together with the experiences with the street ruffians and street strong-arm men are the memories which make me recall the images from my childhood. I was a shy boy. Before me there was a vast spece of the huge world with its many secrets. For me, the world of the adults was one of the secrets.

I looked at writers as if they were some kind of wizards that can recreate or reshape the world in the same measure as we, the youngest, mostly desired. For me, being a writer was one of the best professions. The theme of the universality of the homeland idea I have connected with the powerful eye of an electronic God who tries to control us, the warriors for immortality. Also, I must say that my best stories began, were shaped and reshaped in Bitola, because whenever I come to

---

Bitola, it means reshaping of my stories. One of them I would like to retell to you. It is a story about Bale nicknamed Germaneco (man from Germany) who became my Guru. His profession was a street ruffian or better street strong-arm man. One day he met me in the Shirok Sokak. In the moment I saw him I knew that he wants to beat me. Immediately, I gathered courage with all my experiences of the above mentioned places in Bitola, with all my intellect and all my read books. They were all my friends in that moment. He started provoking me in an old known manner of his, but I remained quiet, and peaceful with a diplomatic approach almost for two hours without being beaten. I take this for a big success for both of us.

I against him, the warrior, the symbol of the street ruffians on one side, and me one of those readers from that time who were sitting at home because they were scared to go out and be beaten. From then on, I was so grateful to my guru Bale Germaneco, because I could go out in the streets as a free citizen, in a sense of a physical integrity, although I was in a way one of the lost readers who once in a year get awarded by the library as one of its best readers.

Since my childhood I have been turning the pages of my world full with unknown things, and my books I take as a little breath and a little break before the beauty and the greatness of the macrocosmos that we have been trying to define and again and again we redefine at the same time knowing that it is difficult to reach the Center of our own microcosmos. Our homeland idea could be universal or it reaches the universality in the moment we approach enough close to the Center. I usually write my books with skepticism of an adult in the skin of a child and I always take Bitola as a measure for beauty.

БИТОЛА ВО МОЈАТА КНИЖЕВНА РАБОТА

Битола мој *роден крај*,
јас те сакам, од срце знај.

(Народна песна)

Од маркираниот дел од стиховите на народниот создавач на народни умотворби произлегува роден крај, а како кованица роднокрајното плус одделение кое е предмет за обработка во овој текст. Народот наш мудар и настрадан, пеел, прераскажувал, мудрувал, многу вистини кажувал, значи лага кај нашиот народ, во народните умотворби немало. Вистината за мене од витално значење има излезено, зашто душата ми ја прави широка, срцето меко, а мислата чиста. Токму тоа е најголемата инспирација да ги создадам моите дела. *Роден крај*, си е роден крај за оној каде се родил, тоа стихот од народната песна недвосмислено го потврдува. Јас како роден битолчанец, во мојот литературен опус неодминлива (барем за мене), Битола ми има излезено. Последните седум - осум романи на мојата Битола му ги посветив, зашто Битола е голема инспирација за еден автор, во толку повеќе што е и мој роден крај. За романите: "Марширања", "Битолски подробности", "Рѓосани и поразени", "Жими крст и кандило", "Сорти", "Верушка", истото ќе го потврди, во насловот во "Битолски весник" и битолскиот писател Панде Манојлов. Ќе запише: "Роднокрајната поврзаност на Ѓорѓи Прчков со Битола", а Универзитетската библиотеката "Св. Климент Охридски" - Битола, создаде солидно роднокрајно одделение. . .

Уште како дете, пред многу години, ми останало во сеќавање кога со босите нозе удирав по калдрмата, газев по правта, прстите ми крвавеа, јас по чикмаците, тесните улички растрчував, топката ја бркак. . . Кога со пишување почнав, а тоа беше некаде пред повеќе од три и пол децении, започнав како писател за деца и млади, инспириран од најраното детство. Можеби и како долгогодишен наставник по македонски јазик, најчести теми во моите бројни книги за деца и млади се морално - психолошките ситуации поврзани со таа популација. Односот ученик - наставник е исто така тема разработена во моите творби во кои е присутен педагошко - дидактичкиот аспект во мерка која не ѝ наштетува на нивната уметничка експресија, со естетски ефект кој придонесува тие да се читаат со големо задоволство - ќе рече мојот омилен писател Владимир Костов, исто така роден битолчанец. "Без дидактички морализам, а чувствителен кон моралната проблематика, најавена уште во творбите за деца и млади, во тој поглед особено се

експонира во својата литература пишувана за возрасни. Она што е карактеристично во обемната прозна продукција, главно манифестирана преку романескниот жанр, е тематската и амбиентална **роднокрајна ѿвразаносѝ со Биѝола**. Роден битолчанец, суптилно и минуциозно, се надевам, успева да ги дофати и уметнички уверливо да ги предаде битните психолошки црти на граѓанинот од "најградскиот град" во Македонија кои се профилираа низ неговата пребогата со драматични настани историја" - понатаму во записот вели Панде Манојлов.

Верувам дека историјата во моите дела дека не е предадена како хронологија на историски настани и личности, туку таа комплицирано се содржи во моите романи, се чита меѓу редови, се манифестира како менталитет на личности од современиот градски живот на битолчани, оформени како полнокрвни литературни ликови. Како такви, небаре креација на авторовата имагинација, тие се и тогаш кога во нив можат да се идентификуваат и конкретни личности од "најградскиот град", ама уште повеќе кај дојденците, во многу случаи предадени со име и презиме.

И така, како темата од мене што бара, моето видување да ја содржи личната инспирација од родниот крај во моето творештво, така постапувам. Јас веќе на ова прашање одговор сум дал. Имињата, особено прекарите на моите ликови во романите, се вистински битолчани, содржат длабока веристичка семантика. Постои силна семантичка асоцијација меѓу човекот (*homo physicus*) и неговото име или прекар која што одлично функционира и има своја достојна задача и влијание низ дејството. Д-р Весна Калпаковска ќе рече: "Прчков, главните ликови во романот Верушка а и во романот "Жими крст и кандило", главните ликови ги гради врз цврста бинарна опозиција: духовно интелектуално богатство (од една страна), но и крајна беда во материјалната проекција на живеењето (од друга страна) - особено зафатените битолчани. Кај ликовите, според дејството се јавува како **блаѝслов или ѝроклеѝсѝво** - постојано присутно било во форма на сеќавање или на материјален предмет со семиотичка димензија (не само украс) присутен за да пренесе порака. Како пример, покрај многуте, да ја земеме Саат кулата - украс на Битола, ама за него повеќе функционална и голема инспирација во неговите дела. Покрај што го одмерува времето, во одреден временски период ја пее и песната "Битола бабан Битола."

За мене, во романите најбитното е симболот на Битола кој градителот на петнаесеттиот камен ни го остави - гулабот и змијата. Симболи на доброто и злото од кои битолчани често се зафатени.

Неодминлива инспирација во мојот опус на околу три илјади страници уште е и Широк Сокак, Старата чаршија, Светонеделските гробишта, реката Драгор, комплексот од згради наречен "Гроздот", Баирот, Буковската населба, црквичето Четириесет маченици и уште многу зданија кои еден автор - битолчанец, рамнодушен не можат да го остават.

Згуснатоста на дејството доведува да се почувствувам "наелектризиран", за потоа да дојде катарза. Во романот "Рџосани и поразени" како мото сум запишал: *"Чувствувам ѝојреба да се изразувам со фрази во форма на недолично однесување шѝо ги говорат биѝолчани кога им е одземено ѝравото сами да си одлучуваат за сојствена ѝа судбина, макар ѝие фрази биле вулгарни за чѝиѝелѝие. Однајред им се извинувам, ги молам да ми ѝросѝат, зашѝо моѝе чувствва ѝосилни се од сѝ. Револѝоѝ во мене е силен, се крева до ѝаа мера, шѝо всушност мерка нема.* Овој ритам на раскажување се доближува до хибрис и титис - што се основа на античките трагедии. Точно дека ликовите (битолчани) страдаат, но не се жртви на самите себе, туку поради Космичката Дике (вселенска правда) што кога некој хибрис ќе ја наруши рамнотежата Дике се враќа во предвидениот тек, а хибристот трпи казна (титис).

Во времето што го живееме, во кое моите романи и се пишувани, колку да се знае, "најдоброто" сум го напишал кога во мене револтот се крева со страшна сила, кога ме доведува до полудување и јас, во лудница да не завршам деноноќно земам и пишувам, на некој начин се растоварувам, железото усвитено, во ладна вода го ставам, тоа чврчори и во мене постепено оладува, арно ама целосно да се растоварам, железото да го оладам, спокоен, длабок и закрепнуваки сон да имам досега не ми успеало, значи со пишување не сум завршил. По сѝ изгледа за Битола, за битолчани, ако сланата пред време не ме собере, уште долго имам за пишување, зашто инспирацијата што ми ја нуди Битола, битолчани, крај нема. И навистина нема. Своите инспиративни текови ги наоѓам на една плодна почва наречена *Биѝола мој роден крај*. По мое мислење пораката во моите романи е хумана, а за мене тоа е од витално значење, зашто да се биде хуман е еднакво да се биде човек. Во сите романи, без исклучок, на преден план ја ставам вистината, наспроти лагата и големите неправди, оттука и човековата болка и тага. За битолчани се отворени нови видици и нови неосвоени простори на кои макотрпно треба секој индивидуалец да земе и да работа. Индивидуалното да го возвиши до универзалното. Како погоре што спомнав, штом се најдам зафатен од силен револт трагам по вистината, тогаш нема сила што ќе ме запре, ќе ја откријам, поточно речено,

ликовите во моите романи ќе ја најдат, и со неа напред делуваат, зашто помеѓу нив лага нема.

За романите: "Марширања" - тетралогија, "Битолски подробности", "Рџосани и поразени", "Жими крст и кандило" и романот "Верушка", надалеку познатиот и мојот најомилен писател Владимир Костов ќе рече: "Во романите на Ѓорѓи Прчков среќаваме нова уметност, ликовите во романите се јавуваат како препородци, сѐ е завиткано во уметност, арно ама досега невидена, се работи за еден новитет особено кога станува збор за стилот и јазикот. Јас сум прочитал книги со тони, арно ама вакво нешто читам за прв пат. Прчков не признава никакви писателски норми во пишувањето ама сето тоа е завиткано со уметност, ама тоа е еден вид нова уметност, нова естетика. Неговата литература е отворена и чесна, не е само за мене нова, ами и за нашите критичари зашто збунува, тешко некој да му го најде крајот и да ја дефинира оваа негова нова уметност, неговата литература е правец сама за себе ама во литературата непознат, значи нов. Секуле од романот битолски подробности е современ Крале Марко, неговиот боздоган Секуле го замени со компјутер и тоа е многу успешна идеја. Неговите романи се современи, неговите романи можат да се приклучат во неонатурализам - нов натурализам - засега невидена уметност, пред која ќе се најдат изненадени и врвни критичари, ама да се чесни спрема него не ќе можат да му го најдат крајот, бидејќи се работи за еден новитет особено кога се работи за стилот, а што се однесува до содржината ќе се најдат наоѓострешени, тие во себе признание ќе му оддадат ама јавно тешко, зашто не излегле со ташаците на Ташако (лик од романот "Верушка"). Некој за да му оддаде признание треба да се јави некој Скерлиќ, ама човек треба да биде трпелив, еден ден ќе се појави и работите ќе ги стави на свое место. Прчков не треба да се разочарува, да и продолжи да си работи, работата да си ја сврши чесно, друго сѐ нека остави настрана. Во романот "Верушка", во врска со јазикот има испревртена синтакса, инверзија, и тоа во никоја не сум го сретнал, јас тоа го ценам како пронајдок во литературата, тоа е новитет и критичарите може да ги збуни, всушност целата негова литература е напишана во инверзија, а мене, тоа ми годи. Целата негова уметност е напишана во превртена нараквица".

Должност ни е да сведочиме за Светлината за да се осветли секој човек што доаѓа во светот. Но, посебна чест е промовирањето на искрата дека негде постои место со таква харизма како местото во кое сум се родил. Универзално е неговото опстојување не само како географски поим или стамбена локација, туку нешто макро - возвишено и сонувачки, заедно. Универзално е дека може секој да се обиде да им го прераскаже на другите, да симулира восхит и презентерски дар, но освен

нас никој нема да го долови моментот. Универзална е и прегратката на родниот крај која дозволува премин во и од него за сите, но не со оние чекори што значат поттрчнување со немир од нашите нозе. Со оглед на немаштијата на сите теми во кои живееме, понекогаш посакувам да го напуштам барем во мислата и да отпатувам до Исусовите Градини. На половина пат ме враќа обврската која ја презедов заколнувајќи се на вечен спомен. Универзалноста и покрај своите широки видиси е минорна спрема неговата единственост, фактор кој ми нудеше повеќе инспирација отколку да пишував за богатството. Битола ја сакам, од срце знај. . . Кога бев млад, мислев дека само жената може да се сака од срце. Подоцна, зрелоста ми ја расфрла љубовта во капки за да ја имам за сите. Но, дури денес сфатив дека и Битола сум ја љубел. Го љубам нечистиот воздух кој не е гаранција дека ќе умрам посреќен ако сум во Париз, Рим. . . Ја љубам улицата во која живеам и во која соседите се среќно политичко ориентирани, ги љубам и темелите од куќата во која ја почувствував целата тага и радост на овој свет. И, ако има универзална смрт би сакал и во метаморфозата во прав да го чувствувам биењето на градниот часовник кој ќе одбројува подобро утре за моите битолчани.

Студениот провев од кај реката Драгор кој не тече бесмислено по насоката на реките, туку е поставена да запишува. Трговските калкулации од Старата чаршија кои и онака мртов ќе ме засмејуваат за конзулите кои од имиџ лакомат по пари, ама не и работа. Верувајте, убави чувства се тоа за едно неделно утро на Светонеделските гробишта. . .

За крај и еден феномен. Луѓето од мојот роден крај не ги делам на богати или сиромаси, големи и мали, ами на добри и лоши. Правејќи детална анализа, што би се рекло лабораториска, (за да напишам едно литературно дело), сум нашол дека во главно се добри. Во што е феноменот? Од некаде, некаде од едем, од ценом, во Битола се има населено индивидуа која зела на литературата голема пакост, зулум да ѝ прави. А бидејќи, како што рековме темата е личната инспирација на писателот од родниот крај, кај мене побуди огромна инспирација, па затоа случајот не можам да го одминам. Овој случај во мојата литература си има најдено широко поле (сум му посветил цел роман, а во останатите романи повремено и по неколку страници). На мислење сум дека литературата, пласирани такви пакости, зулуми не простува, кога тогаш ќе го казни, тисисот ќе го довтаса и сè што напишал безвредно ќе му излезе, со дамка, со траен белег на лоша индивидуа. Дека ја зборувам вистината сведок ми е Исус, кој вели: "Вистината, вистината ви ја велам". Или пак Сократ: "Мој главен сведок дека зборувам вистина е мојата сиромаштија".

Ова прашање морав да го разработам, зашто погоре реков дека револтот во мене што се крева е мошне силен - усвитено железо. Овој пат не само црвената линија што е помината, ами поминати и сите граници било слободни, било забранети, знајни и незнајни, а за инспирацијата кога станува збор, во темата си го наоѓа правото место, легнува солидно. Кој знае дали некогаш ќе стане свесен за опасноста во која се довел самиот и околината, може лесно да се случи патот по кој тргнал, низ него и самиот да го дочека својот крај.

Кога пишувам (целиот мој опус), перото го оставам слободно да ме води. Кога се работи за литературата, за вистината во неа, јас не поштедувам никого, од ничија власт заробен не сум, ничиј робот, се разбира ако од патот застраниле, ако без морални вредности излегле. Како протагонисти, ни жената, ни родените деца, ниту пак пријатели (најсаќаните), или пак во случајот како што излегло непријатели, пардон не им правам. Затоа мојата литература ми излегла чиста и искрена, а да се биде чист и искрен е да се биде со широка душа, меко срце и добра мисла.

BITOLA IN MY LITERARY WORK

From my early childhood it remained in my mind that with bare legs I was hitting the road paved with cobblestones, I walked on the dust, my toes were bleeding, in the blind alleys and the narrow streets I was running after the ball... Three and a half decades since I have started writing, my early childhood has been inspiration for me. My themes have been influenced firstly by my profession as a teacher of Macedonian language, my most often themes are the moral and psychological situations of my pupils.

Also, when I write about historical events or heroes from "the most urban city" Bitola, I believe that I have not done it as a chronology of historical events, so the reader can find the meaning in between rows, and the picture I describe is a real picture of the urban life in Bitola. Shirok Sokak, the old bazaar, the River Dragor, The Clock Tower with its symbols, the eagle and the snake, etc. are my great inspiration spread on over three thousand pages. My last seven or eight novels I dedicated to Bitola.

The best in my works came out of me when the revolt in me had raised with a great force up to the border of insanity, and my little self-control made me write day and night in order to unload myself, the hot iron I put into cold water and I followed the result of it. In my opinion the message of my work is human, for humaneness has vital meaning for me, because the term man means to be a human being. If there is a universal death I would like even in the metamorphosis in the dust to feel the beating of the chest clock that will count off better tomorrow for my Bitola citizens.

ЗБОРОТ НА СЛОБОДАН МИЦКОВИЌ

Во сопственото творештво ги бараме амалгамите од традицијата што се вкоренила во амбиентот во кој се развиваме. По подолг пат на творештво ги препознаваме сопствените размисли и во општото творештво, а и во поединци. Така, во случајов запирам врз две насоки од творештвото на Слободан Мицковиќ, битолчанец и другар од детството, но со натамошни последователни исти патишта во образованието и работата во Битола и во Скопје. Мојата постојана свртеност кон поезијата на Блаже Конески, и кон средновековниот роман "Александар Македонски", според мојата професионална средновековна книжевна преокупација, резултираат во едно резиме, направено од Мицковиќ, иако на нашите средби за тоа никогаш не сме разговарале. Но, секогаш била присутна комуникацијата на согласување меѓу нас, во усните и напишаните контакти.

Имав пријатна можност да го запознам Слободан Мицковиќ, кого сите го нарекувавме Бобо, во раното наше детство, зашто живеевме во едно исто маало во Битола, а родителите ни беа и блиски

пријатели. Покрај тоа ги посетувавме истите училишта. Заедно бевме учесници во работата на Литературна та дружина во гимназијата во Битола, иако јас бев во осмолетка, а Бобо во гимназија. Оттогаш го понесов сигурното чувство за строгиот однос кон литературата, каков што го претставуваше Бобо, вљубеник во неа и строг во оценките. Пасионирано читаше, а во критичките осврти на помладите литературни творци знаеше да им ја открие суштината на литературниот текст, без претензии нешто да сокрие, или да не открие dostatно. Секогаш беше сериозен, готов да ја претстави својата мисла, резимирано, јасно, децидно. Неговиот став ми отвори посебни видовици кон умтеничкото творештво, зашто неговите искази и зборови беа документирани и секогаш добронамерни, во смисла на неговата сигурност во дијалогот. Ова посебно се одрази во мојот ран развој, кога се создаваше афинитетот кон литературата.

Слободан многу рано ми го откри длабоко мисловниот Блаже Конески, не само преку "Тешкото" и "Везилка" што ги учевме програмски, туку во целокупниот творечки поетски дел. А кога ги избегнував грубите слики од моето рано детско секојдневие (по НОБ насилно исселување од татковата куќа во влажната визба крај железничката станица, преполна со полжави, убиството на мојата сакана братучеда Здравка, седумнаесетгодишна гимназијалка, нејзиниот погреб проследен со битолското граѓанство, бескрајно долгите денови и години поминати крај нејзиниот гроб во Света Недела) со стихови и проза оддалечени од реалноста, Слободан ми го посочи како пример Петре М. Андреевски, заедничкиот другар од битолската Литературна дружина, неговата слеаност со секојдневните настани, со примерите на "колективизацијата" на селата, со ставот на селаните, со Слоештица која ја носеше младиот Петре во срцето. Тогаш започнав да слегувам од "рајските висини", ја сфатив и прифатив вистината и убавината на Петревиот збор и во својот развој не станав дисидент.

Кога зборувам за Битолската литературна дружина неминовно треба да ги споменам и неговите достоинствени учесници, Слободан Мицковиќ, уште тогаш истакнатите поети, Петар Бошковски, Петре М. Андреевски. Меѓу нив и со нив треба да се имаат предвид и помладите литературни творци, но за да го нагласам нивниот развој, се потсетувам на нивната редовна улога што ја имаа во таа Дружина. Патувањата и контактите со другите гимназиски дружини во Македонија развиваа еден извонреден однос и дружба, особено честите гостувања на познати поети во Битола. Во нашата средина беа честопати присутни Гане Тодоровски, Анте Поповски, Иљами Емин, и многу други.

Слободан Мицковиќ мошне рано ја започна својата новинарска дејност во "Студентски збор", истакнувајќи се со својата критичарска

рубрика. Потоа работеше како главен и одговорен уредник на издавачката куќа "Мисла". По одбраната на докторатот беше избран за професор на Филолошкиот факултет во Скопје, на кое работно место ја доживеа и својата пензија.

Како професор на Катедрата за македонска и јужнословенски книжевности ја разви и својата историско-книжевна дејност, при што критичко-есеистичките резултати се одвиваа паралелно. Од овој период посебно треба да се одбележат неговите научно-теоретски литературни приоди: "Размислувања", "Толкувања", "Време на песната", "Поетските идеи на Конески", "Збор и разбор", "Трета генерација", "Книжевни текови", и други.

Во последната деценија од својот живот Мицковиќ разви посебна уметничка романсиерска дејност. Вчудоневидена од новиот уметнички потфат на Слободан, кој ми изгледаше неоправдано задоцнет, го запрашав: "Зошто тоа не го правеше и порано?" Едноставно ми одговори: "Сметам дека е потребно искуство, за да се напише роман. Го сфатив, особено кога го имах предвид исказот и метафорите употребени во романот "Александар и смртта". Слободан потоа ги напиша делата: "Самоубиец", "Да се убие Апостол", "Канал", "Историја на црната љубов", "Промена на Бога", "Ах тој Париз што ја испи реката", "Куката на Мизарена". Во случајов, имајќи ја предвид богатата научна и уметничка продукција на Мицковиќ, како и ограниченото место и време за ова излагање, се определив да ги подвечам универзалните размисли на Мицковиќ, резимирано образложени преку научниот труд, дисертацијата со наслов: "Поетските идеи во поезијата на Блаже Конески", одбранета на Филолошкиот факултет во Скопје во 1984 година, и романот "Александар и смртта". И двата труда на Мицковиќ, можам слободно да ги определам како олицетворение на првата област од неговото творештво - науката, и втората - уметноста.

Еден од севкупните познавачи на делото на Блаже Конески е секако Мицковиќ. Неговиот интерес кон поезијата на Конески потекнува од раните гимназиски денови, а со дисертациониот труд оствари една монографска целина, авторот успеа да ја долови и дефинира посочената поезија, која и по дисертацијата наоѓа видливи обработки и откритија на нови сознанија за неа. Македонската современа поезија ја одбележа видливо и зрочно Блаже Конески, како што тоа го направиле "Пушкин и Мајаковски во руската поезија, Шевченко во украинската, Лорка и Неруда во шпанската, Бодлер и Рембо во француската, Сладкович и Новомески кај Словаците, Прешерн кај Словенците, Ботев во бугарската поезија, Његош, Крлежа и Миљковиќ во поезијата создавана на српски и хрватски јазик, Константин Миладинов и Рацин во македонската поезија. Во редот на

овие поети кај нас ни се покажува поетската појава на Блаже Конески" (Слободан Мицковиќ). Блаже Конески е од рангот на оние творци кои виртуозно ги спојуваат уметничките и научните погледи и резултати, и теориски и практично. Токму затоа Мицковиќ ќе ја заклучи успешната насока: "Ако поезијата е една специфична реализација на јазикот на кој е создавана тогаш таа нејзина природа ќе ја најдеме во песните на Конески во неколку насоки: и како допир со говорната традиција создавана во народното творештво и како потпир на говорното секојдневие на јазикот во кој е создавана. Конески тука ќе го видиме како автор кој живее опседнат со одбирот од тоа дејство на духовниот тек, како пасиониран бирач кој "изделува грам радиум од илјадници тони словесна руда", како што вели Мајаковски. Двојството е укинато, премостен е распонот на недоразбирањето меѓу тие два јазика, дамнешниот и сегашниот, споени се тие во еден говор кој ни ја покажува нивната врска, сведочи за непрестајноста на нивното единство и ни ја дава мерката на нивната еднаквост.

Поезијата на Конески е создадена во време кога тие два јазика почнаа да се оддалечуваат оттурнувани еден од друг со забрзаниот ритам на движењето на сегашново живеење и таа е тестаментар на тој дамнешен говор, негов посредник во живите текови на нашиот денешен јазик. "Еве што евидентно ја одбележува поезијата на Конески, според долгогодишните истражувања на Мицковиќ, споредувани со богатата литература за опусот на Конески. Пред сè, видлива е постојаноста на неговата мисла, и покрај различните периоди на создавање и услови, со што се засведочува нејзината **кохерентност**. Низ редоследот на неговите песни се забележува посебна **заокруженост на мислата**. Видливо се истакнува **длабочината** на таа поезија. Покрај овие суштински одлики неодминлива е длабоката **лиричност**, која е и основна матрица на македонската поезија. **Интимата** е присутна во оваа поезија, како и карактеристичната **исповедност**. Во однос на, исто така, длабоката **мисловност**, Мицковиќ ќе ја подвлече мислата на Јован Бошковски: "Поезијата на Блаже Конески, уште од првите одгласи за неа, е карактеризирана како рефлексивна, мисловна, контемплативна, церебрална." Слободан посебно ја апострофира силата на мислата во поезијата на Конески. Паралелно со длабоката смисловност и мисловност, извираат **емотивно-контемплативните** текови, за да се слијат во целокупното создавање во **универзална поента**. Самиот поет не ја пренебрегнува поетичноста на поезијата, за која има сопствена определба и сопствен однос. Песната е порив, таа нуди и нејасни темни места, зашто се поставува прашањето зошто се создава песната? Останува за показ поетовата мисла за песна проста и строга. Овде неминовно се наметнуваат согледувањата за просирноста на поетскиот

јазик, како и на значајниот момент за вклопувањето на традицијата. Во секој случај дисертациониот труд на Мицковиќ за поезијата на Конески мошне рафинирано и со богати сознанија ни ги слика песната и поетот Конески.

Слободан Мицковиќ уште во гимназиските денови покажа извонреден однос и стил во литературното творештво, а како вљубеник во уметноста на зборот, и одличен нејзин познавач и практикувач, за мене е разбирливо што го насочи своето внимание кон извонредно популарната историска личност на Александар Македонски, чија традиција во Македонија е јасна, недвосмислена, проследена од антиката во средновековната книжевност, преку романот "Александар Македонски", сè до богатото македонско народно творештво, кое изобилува со примери од античката македонска историја. Меѓутоа, писателот Мицковиќ, иако го центрира вниманието кон секогаш интересната филозофија на општочовечкиот мотив за смртта, побуден од историјата и традицијата, не прескокнува ниту еден важен историски факт, кој треба да ја насочува историската вистина.

Со постапката да се опише животот на Александар преку неговиот биограф и другар, и тоа во прво лице, се доловува сликата на настанот, непосредно и ефективно. Романот започнува со објавата дека "Александар умре. Мртов е Александар". Во самиот почеток се знае сè. Претсмртните денови на Александар се темни, мачни. Големиот борец не може да боледува. Тој што знаеше да ги цени вредностите на луѓето и

да ги вреднува не може да ги убеди Македонците дека тоа начело е единствено. Тие не ги сакаат истакнатите Персијци. А и Персијците честопати знаат да се растегаат прекумерно. Војсководецот космополит е растргнат меѓу сопствената натпросечност и раширените човечки секојдневни слабости, завидливости. Војсководецот што се стремал кон разоткривањето на божеството во себе, се разнебитува од непозната болест. Дали вивнувањето кон божествената сила носи победа или смрт?! Дали желбата да се стигне до Бога или да се биде Бог е казнета? Дали љубоморниот порив на обичните луѓе го усмртија Александар? Дали Бог посака да го казни?

Прашањето за смртта е старо колку и човечкиот род. Авторот на романот не можел да одбере подобар пример за филозофијата на смртта, предадена преку извонредната личност на Александар Македонски, кој од антиката до денес го држи будно вниманието на светот. Мицковиќ едноставно преку биографот пишува: "Но за Александар не беа победите, таа крајна цел на секоја војна, најважното што сакаше да го постигне. Тој единствен успеа битките што ги доби, војните во кои победи, мртвите, сакатите, крвта, страдањата, да добијат божествена важност. Тоа беше неговата дарба, она што никој пред него не успеал да го постигне - ниту големиот Навуходносор, ниту Кир, ниту Дарија. Опасна и проклета дарба. Не, и ти знаеш, па и јас, па и сите блиски знаат, дека Александар не е од божествено потекло. Да, тој е од племето прости Македонци кои за Хелените и денес се барбари иако се нивни господари" Понатаму продолжува филозофијата на авторот: "Боговите тука се замешаа зашто тој ги привика, а и се измешаа зашто тој ги помири и изедначи и старите македонски божества и хеленските богови и египетските, веројатно најстари и најмоќни, та се покажа како нивна рожба, како божји потомак."

Очевиден е афинитетот на писателот кон откривањето на филозофијата на изненадната смрт на Александар, на неговите грандиозни натчовечки успеси и победи. Слободан Мицковиќ покажа висок стремеж да навлезе во суштината на општочовечките мисли и размисли, кои континуирано се вклопуваат во универзалните светски случувања, а кои по пат на традиционално и историско понирање можат да ја заокружат човековата љубопитност. Со својот сенс и интерес авторот Слободан Мицковиќ ни предаде творби и идеи, врз кои ќе се надоградува мислата за универзалните прашања.

THE WORD OF SLOBODAN MICKOVIC

My presentation goes in two directions of the literary work of Slobodan Mickovic, Bitola citizen and my friend from childhood, but with successively same directions in education and work in Bitola and Skopje. My permanent preoccupation with the poetry of Blaze Koneski and the medieval novel "Aleksandar the Macedonian", in accordance with my medieval literary preoccupation, results in a resume made by Mickovic, although we had never talked about it during our meetings. A communication of agreement, in our oral as well as our written contacts, had been always present between us. He revealed to me Blaze Koneski very early not only through "Teshkoto" and "Vezilka" that were in our study program, but also in his whole literary poetic part. He showed me the truth and the beauty of the Petre Andreevski's word who was also one of our members of Bitola Literary club, in which were Petar Boshkovski and some other younger poets.

In the last decade of his life he started writing novels. On my question "Why so late" he replied: "Because I had to have an experience in order to write a novel".

Having in mind his reach scientific and literary production I tried to underline his universal thoughts elaboratively explained in his doctoral dissertation under the title: "Poetic ideas in the poetry of Blaze Koneski" and his novel "Alexander and his death".

Slobodan in a subtle way with reach cognizance criticizes the poet and his poems. He showed high aspiration to enter the essence of man's thoughts that continuously fit in the world universal happenings that through the traditional and historical diving deep might completely satisfy man's curiosity. He has left us works and ideas together with his subtleness, on which our future thought on the universal questions would be add unto.

Богоја Таневски

ОД РОДОКРАЈНО ДО УНИВЕРЗАЛНО

Мотивите, инспирацијата во моето поетско творештво се од роднокрајните простори, селата околу Битола, па и од животот и работата на луѓето во Битола. Покрај патриотските мотиви во моето творештво повеќе преовладуваат социјалните мотиви, а застапени се и лирско-пејсажните мотиви. Уште во почетниот творечки период во моите песни присутни преовладуваат социјалните мотиви, што се гледа од следните наслови на песните: „Петлите ги довикуваат зорите“, „Жетвари“, „Во вравот“, „Сув леб“ и други објавени во периодиката некаде од 1956 до 1960 година. Луѓето изнамачени со жетварски работи кога се жнееше рачно со срп (како што велеа жетварите, со тупаници требаше да се измери целото поле). Луѓето деноноќно работеа од рани зори до касно на вечер. Работеа стари и млади за да приберат што повеќе за својата егзистенција. Покрај тие тешки физички жетварски работи и аргати што работеа на туѓи имоти, кај луѓето имаше еден подрог дух, едно подрого расположение, што се гледаше од распеаните луѓе по нивите, иако се живееше посиромашко. Денес го нема тој дух, меѓу луѓето, без оглед каде работат и каде живеат, како да завладеа една анемичност, една летаргија. Сите овие настани, расположенија и нерасположенија наоѓаат одраз во моето творештво.

Во периодот од 1960 до 1970 година нашите краишта ги зафати силен бран на миграција и емиграција. И овие раздвижувања на нашето население се инспирација за многу мои песни, посебно во стихозбирките „Провир низ времето“ и „Судбини“, во кои е опишано напуштањето на родните огништа на луѓето, како од селата така и од градот.

Покрај тоа што во песните ги изнесувам состојбите од пуштењето на нашите села, на родните куќи, во многу песни навестувам повраток во селата, оживување на родните куќи со враќање на иселените луѓе од дијаспората. Носталгијата ги притиска за повраток, но тие луѓе се наоѓаат меѓу два огна, растрганати се на две страни, чии кохезиони сили се со иста јачина и не можат да се определат ни таму ни ваму. За наваму ги трга носталгијата кон родниот крај, а натаму трга сотојбата што таму создале семејства нови домови, деца, кои за жал се претопуваат заборавајќи за мајчиниот јазик, сега на тие деца таму им е роден крај.

Сите овие мотиви во моето творештво, во моите песни од роднокрајно ниво преминуваат во универзално ниво, затоа што миграцијата и емиграцијата, како општествени појави присутни се и во другите краишта на нашата земја, па и во други земји, со што се

потврдува универзалноста на феноменот миграција и емиграција, универзалноста на роднокрајната идеја.

Во стихозбирката „Провир низ времето“ мотивите се од напуштањето на родните села, како и родните куќи и од Битола;. Тоа сето е видно од мене, доживеано длабоко во мене, сочувствувано со болките од разделбите со тие што заминуваат во странство, разделбите на железничката станица, каде вриежот од народ клоцоти, а ритамот од свирките и ударот од тапаните срцата ги раскопнува и од молчелив плач преоѓа во липтеж. Сето ова се насетува и од самите наслови на песните: "Провир низ времето", "Во витлите на времето", "Откорнување", "Опуштено село", "Болка", "Балада за песот", кој по заминувањето на сопствениците во странство, барајќи ги со виежи умира од глад сам во дворот, потоа песните "Тишина што боли", "Празно училиште", "На железничката станица" и.т.н.

Во стихозбирката "Судбини" се навраќам скоро на истите мотиви како збирката "Провир низ времето", но тука од подруг аспект, со продлабочени чувства кон болката, тоа се судбини не само роднокрајни, туку и македонски судбини, каде се пустат повеќе села, па и региони низ Македонија.

Во циклусот „Траги во душата“ ги опејувам психичките состојби не само на тие што останале во напуштените села, туку и чувствата на оние луѓе кои ги посетуваат овие краишта, било намерно или случајно.

Пустењето на цело Мариово, одење низ тие празни простори, средбата со тие задумани, осамени старци кои нема никој да им помогне, нема кој да им подаде барде вода на тие изнемоштени старци, кои со големи маки и грижи ги одгледале своите чеда, а сега оставени на лоша судбина. Во циклусот „Немирни ветрови” ги изнесувам недобрите меѓучовечки односи (во песната „Достоинство”, „Колнатија” и „Императив”), а во песната „Парите се отепувачка” е опеан грабежот на векот во нашиот град од страна на вработените во банката ТАТ во Битола во 1997 година, со инволвирани високи функционери од нашата држава, што зборува за голема корупција во земјава, поради што голем број луѓе добиле стрес, а и доста починале. Во оваа книга во циклусот „Длабоки корени” застапени се теми од нашето далечно и поблиско историско време.

Во стихозбирката „Нагризени хоризонти” (2002) тематиката е од животот и работата на нашите луѓе од родниот крај, односно од работните дејствија на РЕК Битола, со што се испустени повеќе села (Суводол, Врањевци и Билјаник), со тоа се создадени повеќе нагризени хоризонти, не само во физичка измена на хоризонтите (релјефот), туку нагризени воздушни хоризонти со самото загадување, како и душите на луѓето, особено на оние што ги напуштија селата, на кои им гореа душите, уништувањето на нивните живеалишта, нагризени им се душите на оние што работеа таму, поради загадувањето.

Најновата моја збирка песни (која сега оди во печат) со наслов „Битолски мотиви” е со тематика од работата во нашиот град, поделени во четири циклуси: „Хераклејски понори”, „Разобличени маски”, „Одблесоци” и „Погледи низ градот”.

Посебно ќе го истакнам циклусот „Разобличени маски” со песните „Битола”, „Град на конзулите”, „Повраток на конзулите”, „Октоподот битолски”, „Сениште во домот” и „Транзиција”. Од насловот се насетува тематиката во овој циклус за историски важни настани во градот, кој во минатото бил многу надалеку познат како трговски и културен центар, па и втср град по големина во државата, познат град на конзулите, во поранешно југословенските простори познат по доста големи индустриски капацитети, сега со високообразовни институции, универзитетски град, сепак е покриен со една малодушност, со една анемиичност, одамна изгубен примат за втор град во државата, затворени работните капацитети, со транзицијата илјадници отпуштени од работа, го потисна голема сиромаштија, со грабежот на парите од граѓаните во банката ТАТ 1997 година, уште толку дотолчени луѓето.

Патриотската тематика во моето творештво е застапена во стихозбирката „Илинденски огнови” (1980) и монодрамата „Параловски

чукари"(2002), како и циклусот „Длабоки корени" во книгата „Судбини" (1999).

Во збирката „Илинденски огнови" опеани се настаните од Илинденскиот и поилинденскиот период, настани што се одиграле во нашиот битолски крај, трагичното загинавање на единствениот војвода од Илинденскиот период, битолскиот војвода Ѓорѓи Сугарев, предаден од врховистите. Сугарев со својата дружина во нерамен бој со турскиот аскер загинава над чукарите кај с.Паралово. Овој настан е опеан во поемата „Крвави чукари". Во песната „Чегелска скица" се пее за Битолското село Чегел, запалено и испустено во поилинденските крвопролевања. И во монодрамата „Параловски чукари" е опишан настанот од трагичното загинавање на Ѓорѓи Сугарев со својата чета, каде што настанот е поопширно и попластично опишан.

Од сето претходно изнесено се гледа дека инспирацијата во моето творештво се мотиви и тематика од нашиот роден крај, битолскиот крај. Со овие лирско-пејсажни, социјални и патриотски мотиви од нашиот роден крај, тие преминуваат во универзални искази, кои важат и за пошироки простори. Тоа се своевидни докази за животот и работата на луѓето од нашиот крај, за пуштењето на нашите села и еколошките простори.

FROM HOMELAND INSPIRATION TO UNIVERSAL LITERARY CREATIVITY

Motives, the inspiration in my poetic work originate from the Bitola region, the villages and the life and work of the city dwellers. In my work, besides the patriarchal motives in my work mainly there are the social motives and the lyrical-landscape motives. The social themes could be seen by the titles: "The cocks call the dawns", "Harvest men", "Dry bread" etc.

Besides the ruination of our villages, in many poems I describe the return of the dwellers and reviving of their homes. In the series of poems "Trails in the soul" I sing about the psychic states of those who remained in the deserted villages and those who return from time to time to visit their birth places.

Many people were robbed by the pyramidal savings bank TAT in connection with high politicians in the country. Many people died as a consequence of the stressful situation. In my collection of poems "Bitten horizons" the themes are from the Mining and Energy Plant "REK - Biotla" and the

consequences upon the nearby villages: Suvodol, Vranjevci and Biljanik from the pollution, their souls who suffered because of the ruination of their birth places. Bitten are their souls because of their working in this polluted place, too.

My recent collection of poems "Bitola motives" is divided into four series of poems: "Heraclea's abysses", "Revealed masks", "Reflexions" and "Looking at the city".

УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЕШТВО

- иошйора на коренош -

Развојот и динамиката на човековото живеење, се движат со голема брзина. Денес, користењето на новата технологија овозможува за релативно краток временски период да се создадат уметничко-литературни дела. Може да се претстојува и опишуваат настани од било кој крај на светот, со разни тематика, реалистични и надреалистични, при што можат да се вршат интервенции, корекции, монтажи и сл. Во денешни услови, користејќи ја технологијата, може да се направи многу нешто што ниту можело, ниту било замисливо во блиското минато.

Па сепак, не само кај нас, позначајните дела во било која уметност кај народите од поширокото опкружување, во Европа, па и во светски рамки, оние кои оставаат подлабока трага, поврзани се со коренот на народната опстојба. По мое длабоко убедување, нивната изворност, како невидлива нишка, магично го поврзува читателот со настанот, времето и просторот за кој се говори или пишува.

Во многу прилики и по многу поводи говорено е за зачувување и негување на традициите на нашиот народ, а со тоа и употребата на народниот јазик во современата македонска литература. Во колкава мера и во каков облик ќе биде употребата на дијалектната форма на народниот јазик зависи од авторовото познавање на јазичниот израз на поднебјето кое го обработува и неговото умење истото да го искаже во поетското или прозно дело.

„Милоста кон народниот јазик јет наш долг и наше прао...“, одамна забележал Крсте П. Мисирков. Оттаму произлегува дека користењето на народниот јазик и говор во литературното творештво не е ниту новина ниту пракса од поновата историја во македонската литература.

Познато е дека голем број автори својот книжевен опус ќе го базираат на роднокрајното, (за било кој литературен жанр да се работи), при што се зачувуваат, јазичните записи со сите негови покарактеристични белези, што во секој случај даваат одредена тежина на литературниот опус. Не е непознатица дека инспирацијата и емоционалните чувства ќе се побудат и се најактивни тогаш кога се истражува коренот и битисувањето. Како кај други автори, така и јас најдов инспирацијата да ја црпам од пресликување на детството,

мисловно навраќање на минатото, личните доживувања, доживувањата на најблиските, или настаните од поблиското и пошироко опкружување кое го чувствувам како заедничко и каде што наоѓам здрава основа, автентичен материјал, а сето тоа ми овозможи посебна сигурност.

Како потврда нека послужи употребата на, би рекол, лесниот дијалект кој го ползувам во моите дела. Од една страна силно ја чувствувам народната усна раскажувачка, својствена само за ова поднебје, користена во нашите најдобри дела од нашите најдобри автори во поновата литературна историја (Петре М.Андреески, Радован П.Цветковски, Владимир Костов, Горјан Петрески, Божин Павловски, Раде Силјан, Плевнеш...) што од друга страна претставува патоказ во литературното творештво за трајност на книжевното дело.

Бројни се мотивите и преданијата, испреплетени со историјата на живеачката и опстојбата на нашиот народ, особено на пошироката битолска околија, кои ќе послужат како извориште на инспирација за оформување на литературно дело, било да се работи за роман, разказ, поезија или друг литературен жанр.

И покрај тоа што голем број автори веќе ја користеле битолската роднокрајна идеја како инспирација, длабоко сум убеден дека е тоа сосема мал дел од нашето традиционално и фолклорно богатство кое треба да се црпи и што повеќе забележува што би можело да послужи како доградба на материјалот за една, во догледно време, заокружена целина на едно јазично поднебје.

Ниту е инает, ниту моја посебна заложба за изнаоѓање сопствен стилски израз на препознатливот од другите автори, ами едноставно инспирацијата за создавање на ново книжевно остварување ќе ме поведе кон она што се нарекува литературно творештво и култура со која се среќаваме во катадневието.

Сведоци сме на сè позачестеното извртување и извитоперување на зборот наш македонски и несвесно втемелување, (би ги нарекол „мутант“ зборови), во секојдневната комуникација меѓу луѓето, во печатените медиуми, средствата за јавно информирање (со одредени исклучоци), што неодминливо со текот на времето би се одомаќинил и лесно би се вметнал во литературниот говор.

Јас како автор и понатаму инспирацијата ќе ја барам во народните обичаи, кои за жал исто како и зборот, сè повеќе и повеќе ни се искривуваат и запаѓаат во заборав, како белег на едно постоење, белег кој не обележувал како посебност и како народ со сите вредности на смисленост и поука. Зачувувајќи го сето тоа, само така ќе можеме да се споредуваме со останатите култури, особено во литературата. Предизвикан од таквата мисла и желба, во моите книжевни дела, може да се насети револтот за забравениот збор, а оттаму инспирацијата за пребарување по веќе иманото.

Во ниеден момент не би сакал да бидам сватен како фанатик на одбележување, запишување и во крајност користење на роднокрајниот дијалект, поточно потесниот регион на Демирхисарско-битолската

околија, туку како автор кој тежнее кон зачувување на јазичните записи, како што нагласив погоре, со сите негови покарактеристични белези на роднокрајноста што без малку всушност е нашиот литературен македонски говор.

Темата и насловот овозможуваат да се истакне и третирање на мистериите на некои обичаи и нивната разврска, што сметам дека треба да се отсликаат и завештат како автентични сведоштва, како аманети на доброто, вистината и убавината, аманети, би рекол, важни за опстанокот на идните генерации. Ова е уште еден врукот на инспирација и поттик за понатамошно истражување.

Морам да нагласам дека миграцијата село-град си го направи своето, Во тие мали средини сè уште се негуваат народните обичаи со изразена фолклористика. Таму се чувствува чистата душа, топлината и силината на зборот на обичниот човек, за која имам потреба во моето творештво. Не би сакал да тревожам, но може да се случи инспирацијата за поетските и прозни остварувања, што се однесува на литературниот жанр кој користи дијалектен израз на говорот, како потпора на коренот, во догледно време, да се сведат само на бледи сенки од реалното или нагаѓања на вистинитоста на одреден настан, што во секој случај издржаноста на зборот не ќе биде толку верна, доколку не е искажан од изворот на неговото постоење. Оттаму, инспирацијата за одредено дело ќе биде најсилна на местото за кое се пишува. По мое длабоко убедување, со тоа ставаме штит на сè она што се обидуваало и се обидува, на било кој начин да се вметне во нашиот литературен јазик и да ни го испогани зборот на претпознатливост.

Овде, не мислам на употребата на зборови во литературните дела кои се дел од јазикот на другите народи, модернизми или неминовни зборови, туку напротив истите да си го најдат своето место, на соодветен начин, прикажан и одвоен како не наш и не народски.

На крајот. Би било нескромно, а да не се спомене контактот со луѓето при истражувањата на теренот, кои со својата наративност во кажувањата и објаснувањата на настаните и личностите, ја поттикнуваат и надополнуваат инспирацијата за продлабочување и обликување на мислата, до самиот завршеток на делото.

SUPPORT OF THE ROOTS

We often talk about cherishing traditions of our nation, consequently we talk about the use of the folk language in the contemporary Macedonian literature. In which size and form the dialectical form of the folk language will be used depends on writer's cognizance of the lingual expression of the homeland he is writing about as well as his skills to express it in the poetry and prose work. Of course, the inspiration and the emotional feelings can be most awakened when we explore the roots of our existence.

Writing about our traditions, customs as authentic testimonies of the good, the truth, and the beauty of one nation are significant testaments for nation's survival, especially the survival of the future generations in homelands with a small number of population such as Macedonia. Here the pure soul, the warmth and the power of the word of the simple man for which I have a need in my works are felt very strongly.

The contacts with such people who by their explanations and their narrative way of retelling about the events and heroes we write about, inspire, deepen and shape the writer's thought. The language of the emotions is usually recognized universally.

ПАРАДИГМАТИЧНИОТ КРУГ НА РОДНОКРАЈНОСТА ВО РАВЕНСТВОТО НА УНИВЕРЗАЛНОТО

Роднокрајноста ја сфаќам како парадигматичен круг, но во равенството на универзалното, зашто сè се потпира на неа, на родниот крај. Ама сè. Неа ја почитувам како свето нешто. И сега од дистанца на овие години можам да се сеќавам на детали до зачудување. А тогаш да сте ме прашале којзнае дали би можел да се присетам на неколку нешта. Тогаш во тој круг сум бил во едно затрчано осознавање и восприемање, складирање во меморијата и префрлање како да е божем случајно заборавено. Јас го разбираам тоа како моќ на она што грабело со животот и го потиснувало претходното.

За мене, да го парафразирам Венко Андоновски, родниот крај е папокот на светот. И токму тој свет, сиот тој свет се моја инспирација и во песната и во сета раскажувачка проза. Преку неговата папочна врвца е напојувањето со теми и идеи. Така ја сфаќам врската меѓу роднокрајната идеја и роднокрајниот автор.

Во Битола дојдов 1944 година, на Почетокот од ноември. Всушност и не дојдов, ами побегнав за в град. А сите знаете што значи некому да побегне дете, да го снема за некое време.

А јас кога побегнав од село, не бев голем. Бев дете од нецели два-тринаесет години. За сето тоа ја имав поткрепата на дедо ми, оној лирски јунак во мојата поезија, оној страдалник од Балканските војни, оној втор Марко Цепенков полн со животно искуство и мудрости. Значи, до себе сум го имал вистинскиот виновник за мојата определба како писател. Сигурно очекувате да кажам што се случи со моето бегане. Кога виделе дека ме нема, ги фатило паника, се страштале, што ќе рече демирхисарецот, никаде да ме најдат. Дедо ми Стојче мудро молчел никаде сè до пладне за да откачам сè подалеку од село. А јас раното, како што ме подучи дедо, торбето со леб на рамо и право за Битола. Татко ме стаса на Чагор. Не се вратив. Виде-не виде и тој со мене за Битола. Дома се скарале. Кажал дедо. "А ти му даде крило!"-рекол татко. "Јас", признал дедо и додал: "Јас ќе ги пасам воловите, а тој нека учи. На мене е тој, само тој".

Во Битола колата и коњот Шукрија ги оставивме на ан кај Мито. Имаше анџија, тука наспроти Мито, и од нашето село - анос на Милош, ама не знам нешто не им врвеше зборот на моите со Милоша, особено не на дедо ми. Не беше тоа мое прво влегување во Битола. И пред тоа неколкупати бев на пазар со татко ми со дрва. Седев на натоварената кола најгоре на дрвата врз подметнатото сено и потседлувачот на коњот... Што сè не видов по пат до Битола. И сето тоа, ќе речете, останало надвор, заборавено? Не. При ваквите доаѓања во Битола на пазар не сум можел да бидам подалеку од колата со дрва. Сега беше поинаку. Според кажувања на мои врсници, веќе запишани во Битола, бргу го најдовме тогашното училиште "Св. Климент Охридски", сегашното "Гоце Делчев", зградата на улица до Трговската академија. Обајцата се искачивме по скалите и влеговме кај директорот. Го претекнав татко ми и реков дека сакам да се запишам во шесто одделение. Тогаш стана директорот и јас се исчудив дека е висок колку мене. Рече дека е доцна и дека нема место. Тој час му ја дувнав да плачам, та сè живо собрав пред канцаларија. Натрча еден друг наставник и ја спаси сета ситуација. Се запишав. Светнав во лицето како ништо да не било. Од истиот ден останав кај некоја моја тетка на Баир, а татко се врати во село без кев. Тој имаше друго мислење. Кога бегав од село за во град како да бегав од детството, но не побегнав. Постојано ме гризеше некоја носталгија. Најмногу ми недостасуваше дедо и неговите приказни. Помислував како да се наоѓам меѓу два света, меѓу две детства, но во еден круг. Ќе го објаснам и тоа. Восприемав една нова средина. Барав значајни места во Битола што допреле преку раскажувањата на дедо ми. Завлегував и сиркав во црквите, дамиите, театарот, кината, Широк Сокак, Ленски Мост, Дрвен Пазар, Житни Пазар, Ат Пазар. Тогаш сè уште стоеше обележјето каде што бил обесен војводата Александар Турунџев итн.

Многу ми беа интересни пазарните денови, особено просторот в пазар каде што се згледуваа и бендисуваа оние од село. Завлегував и во ановите. Анот на Мито најмногу го познавав. Таму наслушував приказни и анегдоти. Така се роди и идејата за нивно запишување. Запишував сè што ми беше интересно. Со саати го гледав печатењето во печатницата крај Драгор и си фантазирав. Што не си стокмував во умот. На ан кај Мито чекав леб и промена. Понекогаш си поминував само со чекањето. Оттаму задолжително поминував на Ленски Мост. А таму од двете страни тенџериња со чкембиња како во некоја бајка. Толку пријатно мирисаа тие стомачето да ти го испревртат. А ако се случеше да добијам леб од дома купував по неколку парчиња чкембе и цигерчиња со пипер одозгора. Слатко, слатко тоа како на царска трпеза. Откако се преселивме сите од групата од село на стан кај Спирос Катранко кај Црн Мост, одма до затворот, ја чув од него приказната за турскиот цар кога дошол во Битола и минувајќи преку Ленски Мост побарал да проба од тоа што го готвеле чкембарџиите. Утредента порачале, ама бидејќи за цар, ги истанчиле чкембињата од миене. Царот пробал и рекол дека не е тоа. Чкембарџиите за другите само ги затресувале чкембињата в Драгор и право в тенџере.

Започна моето второ детство. Уште посиромашно во споредба со градските деца. Ние од село бевме во опинчиња. Училиштето ни го преместија во сегашната горна гимназија. Тогаш се викаше "Гоце Делчев". После некому му текна да ја преименува. Тогаш ги добив првите пантолони сошиени од германска вреќа за шеќер, на кои, иако превапцани, сè уште се познаваше напишаното шеќер на германски јазик, како сега на тренерките и виндјаките. Па ја купив првата чанта, првата градска кошула, капа, чевли направени од војнички чизми и малку по малку заличив на градско дете, "чкембарче". Ги сменив и игрите. Пресврт во тоа направи Ангелина Ташкова, директор на Гимназијата. Едно утро влезе во училницата, не измери простум станати и мене и уште двајца други не повика во нејзината канцаларија. Таму имаше облека од чевли до капа. Брзо-брзо се фатив за едно сако попрскано како со бели точки. Си одбрав пантолони, кошула, гри фанелче со ракави и капа. Кога се вративме во класот бевме други. Не можеа да не препознаат.

Во Битола научив што значи да си гладен, што значи да немаш пари. Собирав старо железо, пренесував тули за да не барам од дома. Таа година, пролетта, во шесто оделение не можам да ја заборавам и по дедо ми. Тој само еднаш дојде и ме пречека пред Гимназија. Ми донесе погача поздрав од баба Ружа и ми даде пари со кои тој требало за себе да си купи гумени опинци. Други пари од дома... Какви пари! За на кино и за газоза во шишиња со стаклени билии си заработував самиот. Јас си

знам како. А сладолед? Не. Не сладолед. А кога немаше пари за кино? Кога немаше влегував скришно во турканиците на врата. Понекогаш успеваше тоа. Имаше случаеви кога Пиштоло ме вадеше од натре со шлаканици. Еднаш од еден руски филм така ме истера. Му реков ќе ти го пуштам брат ми, а немав тука брат. Браќа ми беа помали од мене. Но за да биде вистина тоа, викнав еден крупен мој роднина. Тој само го поткрена за предници и му се замавтаа нозете на Пиштоло. Му рече: "Да го пушташ. Кога ќе нема, јас ќе платам". Ама се чудев и тој од каде. Дали тоа беше пресудно или не не знам, ама ме пушташе со напомена да не зафаќам место додека не започне филмот. Јас така и правев.

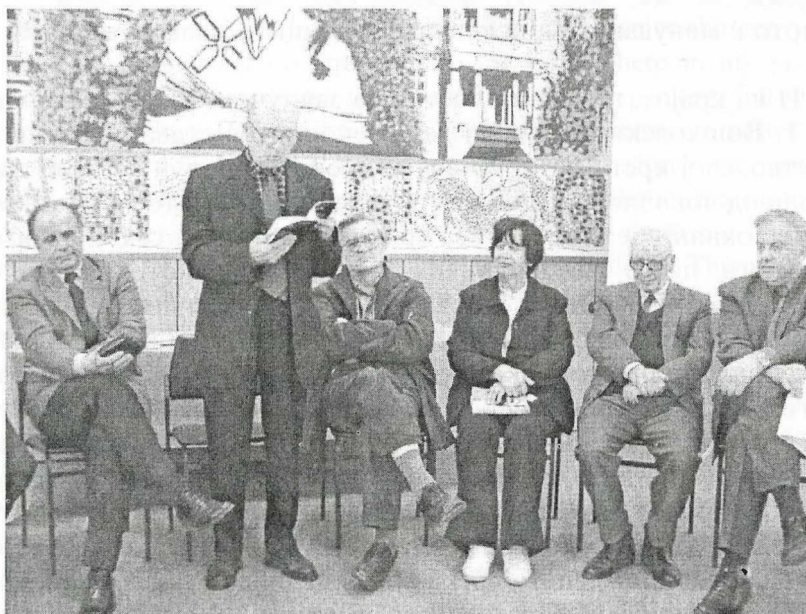
Се сеќавам на игрите по реката Драгор - капење, фаќање риби, дури и мали јагули, што започнуваа од пред Гимназијата, па сè до Дихово; па на првата вистинска бомба и купот фишеци за пушка, гаѓањето со пушка без кундак, вошките во кутивче од помада за невестата што не бркаше од пред нејзините порти, крадење јаболка од камионите кога завртуваа на Црн Мост, војничката пушка на татко ми што ја прекрив в плевна, бугарскиот пиштол што го донесов од село по еден викенд; крадење од сопствениот леб на стан кај Катранко, стоење во редот со војниците од затворот ако остане нешто повеќе од војничкиот казан итн. Какви не лудории. Детство... Незаборавно.

Осознавањето заоде нагоре. На Перса Вилос ѝ досадував за книги уште од моето доаѓање во Битола. Оттогаш долго ми се меткаше невратената книга "Љубовта на летеца", на бугарски јазик. Некаде во седмо одделение се случи судирот со професорот по литература, кој побара да му простам дури откако излезе мојата прва книга "Моето поднебје"(1971). Вогимназискиот интернат каде што преминав за престој, се појави првиот сиден весник и мојата прва песна. Нешто се разбуди во мене. Зачести моето учество во класните сидни весници, особено по запишувањето во училиштето за учители. Го добив прекарот Писатело. Потоа доаѓа читањето на класиката и козјата пастрма во интернатот на учителската школа. Набрзо потоа дојде вработувањето. Прво вработување без чеќање, без молба и таксена марка, назначување. А само три години по вработувањето, станав дописник на "Нова Македонија" и Радио Скопје за Демир Хисар.

Не случајно направив толку детално задржување. Сето она што го реков е во моето творештво или допрва треба да влезе.Изобилство од идеи и теми. Сето тоа ќе го конкретизирам и поинаку, па ќе може да се извлекуваат споредби и заклучоци на ниво издавач - автор, метропола - внатрешност, локално - универзално. Во 1956 година започнав со вистинската творечка објава со песни за деца. Тогаш веќе беше готова првата поетска книга "Потпрено небо" што се изгуби во фиоките на Издавачкото претпријатие "Кочо Рацин"(1959). Дојде

другата збирка "Моето поднебје" (1966), со песни и од првата книга, што не ја објави "Мисла" од Скопје. Оваа збирка доживеа издавање дури 1971 година во Битола. Многу доцна. Така ти е кога живееш во внатрешноста.

По ваквото детализирано предочување, се прашувам дали навистина има точност во мислата на Доне Пановски кога велеше: "Секој писател си го прераскажува сопственото детство", проширено тоа - општвениот живот, животот и историјата на еден град каков пример имаме во Владимир Костов за Битола или Иво Андриќ за Вишеград, но не голо и сосема така како што се случило. Секако дека има точност, дека е повеќе од точно, зашто тука е употребена голема метафорика.

Со доаѓањето в град јас не ја пресеков врската со светот од село, зашто сè е на дофат од Битола. Со себе го понесов тој свет и настојував да го доведам во симбиоза со второто мое детство, да ставам сè во еден круг, оној парадигматичен круг на роднокрајноста. Го имам во своето творештво селото со сета идила, пејзажот, детството, човекот учесник во војните ("Моето поднебје", "Кругови од лузни", "Камен и небо", "Дедо ми во Балканските војни", "Смокот пештерски", "Рашко"). Слични книги по тема се вртат на телевизија, се раскажуваат на Радио за заспивање, ама на оние од Метрополата. На децата им нудиме цртани филмови со пајки, гуски, магариња, кози од Америка, Канада, Индија,

дури дотаму сме отишле децата живи и да не ги разликуваат ако не се нацртани. Не го забравив фолклорот полн со универзални теми (двата тома "Сказанија демирхисарски"). Универзалноста и со неа и темата и идејата препознатлива е и во моите други дела низ кои настојував да го откријам поднебјето на Битола, дури и повеќе од тоа ако се посочи националното, вечното, доброто и злото и човекот во сето тоа ("Кога свездите кон небото паѓаа", "Корени од прагот", "Прекршено време", "Ангелот и клучот", "Јазли на душата", "Бели несоници", "Приказни од лозје"), од кои претекоа стихови на неколку споменобележја токму поради таа универзална поставка, но со премолчано авторство. Со времето дојдоа препеви и преводи на други јазици (на српски, хрватски, словенечки, аромански, руски, англиски, француски, полски, бугарски, фламански). Зар не е тоа излегување од локалното и минувањ на книжевните граници? Сакам да верувам дека е така.

И на крајот, што да поместам за заклучок? Ќе го парафразирам Петар Т. Бошковски кога вели дека секој автор става белег на своето творештво, свој крст по кој останува препознатлив, а ќе биде така ако се одлепи од локалното и заплива во сеопфатното што го смета Мигуел Торга за локално без сидови, без граници. Останува секој автор сам да го пронаоѓа патот за влегување во универзалното. Мојот тргна, предочувам како резиме, од детството: Село со сета негова идила, стари огништа, сè меѓу ножот и тиквата како ѓаволот во црквата и првиот допир со книгата преку приказните на дедо ми, па пак од другата страна од брегот, наспроти професорот по литература; преку младоста кога ја полнев душата со класиката и ги осознавав приказните и раскажувањата на дедо ми преку неговото печалбарење во Букурешт, Тирана, Стамбол и Америка низ причинето патување со него по светот; за пак да се вратам в село и да се почувствувам надвор од себеси, како и да ја пронаоѓам книжевната врска преку "Нов ден", "Књижевне новине и книгите за кои доаѓав дури во Битола; конечно потоа првата напишана поетска книга и долгото чекање за објавување без дочекување за да заклучам: Не си во Метрополата, си ништо. Сфатив, не вреди откажувањето. Пишував. И не згрешив. Ако тогаш згрешев, не ќе го кажев ова денеска.

Ете така ја сфатив темата "Универзалноста на роднокрајната идеја низ литературното творештво на битолските автори". Едноставно да се види како патува авторот писател низ неговото творештво, низ неговите теми и идеи по патот на универзалноста.

THE PARADIGM CIRCLE OF THE HOMELAND LITERARY INSPIRATION IN THE EQUATION WITH THE UNIVERSALITY

The homeland idea I understand as a paradigm circle in the equation with the universality. It is sacred for me. I would like to paraphrase Venko Andonovski, "for me the homeland is the navel of the world". Through its umbilical cord I water my mind with themes and ideas. This is my source, and this is my whole world by which I have been inspired in my poems and my narrative prose. If you ask me now, after so many years in this age, I can remember every detail which is even unbelievable. But in those moments of my first steps I was in a way of running registering and accumulation of information in my memory trying not to forget something.

When I escaped from home village I was only twelve-thirteen years old child. I had the support of my grandfather, my lyrical hero in my poetry, the sufferer from the Balkan Wars, the second marko Cepenkov full with life experience and wisdom. He was the quilty one for my becoming a writer. When I came to study in Bitola I missed my grandfather and his stories the most. I was looking for the places my grandfather was telling me about: the mosques, the churches, the theater, the Shirok Sokak, At Pazar, Drven Pazar etc. The khan of Mito was the place where I used to hear stories and anecdotes. This was the time when the idea of writing them down came to me. I bought my first school bag, my first urban shirt, cap, shoes made by army boots and gradually I began to look as an urban child, "chkembarche".

In Bitola I learned the meaning of 'to be hungry' and the meaning of 'be without money'. I had to collect old iron and carry bricks so that I could earn some pocket money.

I can remember playing along the Dragor River - bathing, fishing etc. I remember the first bomb and the shotgun and the bullets. Also, the suffering of our people connected with the mass searching for employment in Bukurest, Tirana. Istambul and America took part in my memories. I remember the boarding school of the Teacher's School. Very soon after finishing the School employment came to me. After three years I became a correspondent to "Nova Makedonija" and Radio Skopje for Demir Hisar.

Finally, I felt powerless being an author in the province far from the Capital, but I decided to withstand the temptation. I didn't make a mistake. If I had done the opposite, I wouldn't have made this presentation today.

ОТКОРНАТИТЕ ДУШИ ОД МИНАТОТО ДО ДЕНЕС - МОЈА ИНСПИРАЦИЈА

Универзалноста на роднокрајната идеја низ литературното творештво кај битолските автори, сметам дека кај сите нив е сестрана, сеопфатна, исконска... Битола и битолско во македонското литературно творештво дале и даваат една плејада мајстори на пишаниот збор кои пожнеале врвни признанија во областа на книжевноста во Република Македонија и пошироко. Нивните дела оставаат длабока трага во македонското литературно и книжевно творештво. Бројни се роднокрајните автори и нивните дела. Неблагодарно е ако се издвојат само некои од нив. Но би спомнал! И во прозното творештво, и во поезијата, и во драмата, и во други видови книжевни творби.. . многу од нив станале антологиски во Република Македонија, и преведувани се речи си на сите светски јазици. Појдовна основа во идејата за книжевниот проект пред сè покрај историската е и политичката, материјално-реалистичката димензија, духовното богатство па дури и митско-библиска.

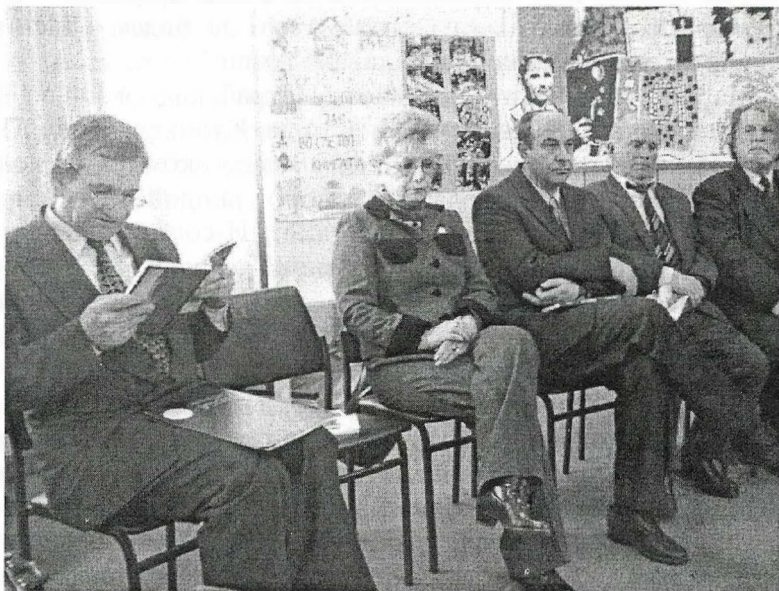
- Егзодусот на Македонецот низ вековите, поробувачко-ослободителниот и повоен период проткаен со многу човечки судири и драми од политички и економски причини, луѓето во одреден период од разни краишта на Македонија се приморани да ги празнат и ќе ги испразнат селата, кои потоа се пљачкаат и палат од окупаторите. Во врска со тоа, по повод мојот прв роман "Откорнати души", во едно печатено гласило критичарот својот осврт ќе го наслови со: "**мрачни страници за голготата на Мариово**". Тука, авторот гледа само еден дел од голготата низ која македонецот минувал, а која како да е дадена од бога.. . клетва што се повторува. Притоа, а така често потискан и под покривот на мрачните страници тогаш, му се наметнувале туѓи култури.

- Семејството, како здрава божја заедница, македонската жена и обичниот човек, се вистинска прагма на стоицизмот во насликувањето на правите негови вредности и епитеза на поединецот. Бројни се примерите на битолските автори кои во своите книжевни творби, како основа и темел на нивната градба се токму жената гранд и обичниот мал човек кој низ проектот ќе гради големи дела.

Во романот "Откорнати души".. . тема од Првата светска војна, како автор, покрај другите сегменти говорам за семејството на Петре Градешки кое при прилепот пред разтрштениот окупаторски оган од завојуваните војски на тлото на Мариово, а по наредба на окупаторите,

наоѓа прибежиште во избеглиштво. По три години, се враќа во опљачканото и запалено село. Јана, неговата жена во тие години доживува вистинска драма. Се враќа со семејството во изгореното село, ја обновуваат куќата, но потисната од болеста добиена од маките и страдањата по туѓите краишта, умира. Од преголемата болка и изнемоштеност при враќањето од егзил, со тешка болка во срцето се осудува да го остави своето двегодишно чедо покрај брегот на Црна Река. Пред умирањето, му остава силни пораки на својот маж да продолжи да се грижи за него и за нивните деца!

Покрај грандиозноста, жената претставува симбол на убавината, столб на семејството, стожер или воденички камен околу која се вртат главните семејни случувања, сопруга, мајка, сестра... немалку, испраќала таа дел од своите најмили и одела до кај местата кои поради нејзините солзи ги добиле имињата: "Плачикруша", Плачиврба, "Момина солза".. и ги дочекувала, плачела, тагувала, се радувала... Прогонувана, малтретирана, измачувана, силувана, простумосана секогаш, ја бранела својата чест, вера но и честа на семејството. Анѓа, во романот Калеш Анѓа и Стана во романот Дилбер Стана и уште многу Анѓи и Стани, претставуваат симбол на непокорот на нашата жена!

Жената, жена домаќинка, жена работничка, жена раководител, во поново време жена политичар.. . со благородна душа, секогаш таа е добра домаќинка и мајка. И обичниот мал македонски човек: измеќар,

чирак, орач, овчар, самарџија, наланица и казанџија, сидар, дрводелец, работник, раководител, политичар, бунтовник, комита, војвода .. . секогаш домаќин кој во прв план му е семејството и сопствената татковина. Вредно е да се одбележи храброста на македонскиот обичен човек, кој во одредени моменти за да ја спаси својата чест, честа на семејството и револуционерното дело на организацијата за татковината, спремен е да го даде и својот живот. Така, во комитската заклетва која повеќе битолски автори ја запишале во своите книжевни дела како што е: "Се заколнувам во својата вера, совест и чест дека ќе се борам за слободата на Македонија и никогаш нема да ги предам тајните на револуционерното дело., ако го сторам тоа, да бидам убиен со овој револвер или со оваа кама кои ги целивам! Амин."

И Марко Трајковски во романот "Петра", како и Јон во "Пиреј", и Илија Ангелов во "Вест Ауст" и Стојан Кулиќев -Толе Паша во истоимениот роман, и неговиот син Велјан комитата во мојата монодрама "Духот на војводата" храбро ја дочекува смртта со последните зборови упатени до својот тако: "И сонот е сладок кога си меѓу своите, татко, ене 'а и ѕвездата Деница се роди, ене 'а над блудо грее, ми вели, над Макидониа наша, ми вели. Само некои црни стрели 'а бодат, бе татко, ми вели. А таа, ѕвездата Деница, му праќа штит Александров, штит му пушта. И таа е ѕвезда вечна, и грее вечно во созвездието, и вечно трепери од пакосо шо 'и го праат гарвани некои со некои црни крилја, ми вели син ми Велјан, а таа ѕвездата Деница грее од искона, бе татко и Макидониа наша трае вечно и ќе трае, трае, трае.. ." Моралните, семејните и обичајните норми кај македонскиот човек се вистинска ризница за роднокрајната идеја. Мажачките, бракот, разводите, верските обичаи при славење на празниците и уште многу други, претставуваат една раскошна лепеза за нижење на нишките при креацијата на книжевното дело. Останувањето во огништето од своите предци, отсекогаш била желба на нашиот човек. Тука, се ткаат многуте љубовни, маалски, селски и градски доживувања, убавини, интриги и сплетки. При своето катадневие, од памтивек човекот бил изложен на разноразни случувања со кои тој се судрувал, трпел, премолчувал, но и храбро ја кревал главата и се борел против неправдите. Разделбите со своите најблиски секогаш биле тешки. Но уште потешко било оставањето на коските од своите претци знаејќи дека уште еднаш нема да се врати да запали свеќа на тие гробови.

- Миграцијата село - град е исто така тема за писателот да влезе во синдилијата наречена пустош на македонските села. Така само за еден пример: Во шеесеттите години од минатиот век, осмолетката во Старавина - Мариово со подрачните училишта во Будимирци,

Градешница, Груниште и Зовиќ, броеше околу 570 ученици, во која за само десетина години ќе згасни училишното свонче. Денес, остана само една жална слика од сите училишта во овие села. Тие се напуштени, запустени и руинирани.

- Бегствата преку државната граница кон крајот на дваесеттиот век, заминувањето и разделбите од родните огништа и од своите најмили, беа пропратени со лелеци и со писокот на зурлите. Тие настани беа секојдневна слика тука, на нашава битолска железничката станица. Патот и животот тамошен - исполнет со мислата за родната грутка и желбата да ја види повторно го притиска целиот свој живот во туѓината. Печалбарството и радоста при враќање на печалбарот и неговиот дочек се незаборавни. Но, често присутни се и тажните вести кои стигнуваат од далечините кај семејствата овде.

Судирот во модерното време, плурализам, денационализација, децентрализација, транзицијата и приватизацијата се севкупните прилики каде обичниот човек е распнат помеѓу богатството и социјалата, раскошот и улицата, слободата и мракот. Вака инспириран, авторот остава вековни траги и пораки за љубовта кон оваа наша убава татковина, дом на еден негов питом и кроток народ, или би рекол од оваа наша дива убавина - Република Македонија.

- Пороците кои го напаѓаат младиот човек во поново време и носителите на таквите појави, наркотиците, и превенцијата за нивно спречување да не дојдат до младите, зависноста од нив, лекување и ресоцијализацијата во спрега со надлежните институции, преставува исто така идеја да се нурне во градба за добра книжевна творба.

Универзалноста во роднокрајната идеја низ литературното творештво на роднокрајните битолски автори ја гледам токму во исконската желба на Македонецот.. . кон својот бит и својата родна земја, големата љубов на нивните срца.. . желбите, татковината и својот народ да останат за навек овде вечни и вековити.. .

THE SOULS PULLED OUT BY ITS ROOTS IN THE PAST AND THE PRESENT TIME - MY INSPIRATION

The exile of the Macedonians through the centuries, the First World War, the separation from its homeland after the Second World War, migrations from villages into town, the conflicts in the modern times and the vices that overwhelmed the young men are the themes that preoccupied my literary work. The family, as a divine community, the Macedonian woman and the ordinary man today, their conflicts during the period of transition, their crucifixion between freedom and darkness, wealth and poverty, their love for the homeland. The author is inspired by his country, the home of a tame, gentle people with big hearts with its wild beauty called Republic of Macedonia.

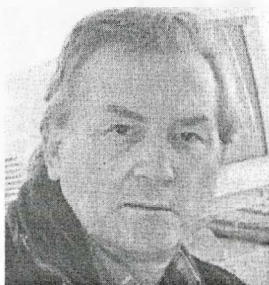
ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ
(1934, Слоештица, Демир Хисар)

Поет, романсиер, раскажувач, драмски автор. Роден во 1934 година во с. Слоештица, Демир Хисар. Работел како уредник во Македонската телевизија. Уредник на списанието "Разгледи". Член на МАНУ од 2000 година. Попознати негови дела се романите "Пиреј" (1980), "Скакулци" (1983), "Последните селани" (1987) и други. Застапуван е скоро во сите антологии на македонска поезија во земјата и странство. Добитник е на наградите: "11 Октомври", "Браќа Миладиновци" (два пати), "Рациново признание", "Стале Попов" (два пати) како и наградата "Книжевно жезло" на друштвото на писателите на Македонија.

PETRE M. ANDREEVSKI
(1934, Sloestica, Demir Hisar)

Poet, novelist, short story writer, play writer. Born in 1934 in the village of Sloestica, Demir Hisar. Worked as an editor for the Macedonian Television. He was also an editor in the periodical "Razgledi". Member of the Macedonian Academy of Arts and Sciences. His most known works are the novels: "Weed" (1980), "Locusts" (1983), "The Last Villagers" (1987) etc. He has been included in almost all antologies of Macedonian poetry both at home and abroad. He has been awarded with: "11October", "Miladinov Brothers" (twice), "Koco Racin" and "Stale Popov" (twice) as well as the award "Literary scepter" by the Macedonian Writers' Association.

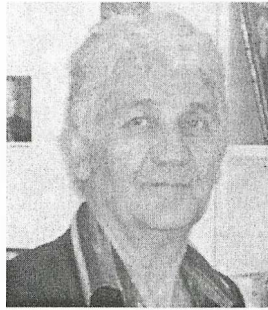
ДИМИТАР БАШЕВСКИ
(1943, с. Ѓавато, Битола)

Романсиер, поет, преведувач. Роден во с. Ѓавато, Битолско. Долги години работел како новинар, уредник и постојан дописник на "Нова Македонија" од Атина. Бил директор и главен уредник на издавачката куќа "Култура". Сега е главен уредник на издавачката куќа "Слово". Претседател на Македонскиот ПЕН центар. Попознати дела: "Враќање" (1972), "Нема смрт додека свони" (1980), "Бунар" (2001) и други.

Добитник е на наградите: "11 Октомври", "Радиново признание", "Ванчо Николески" и "Печалбарска повелба".

DIMITAR BASHEVSKI
(1943, Giavato, Bitola)

Novelist, poet, translator. Born in the village of Giavato, Bitola in 1943. He worked for some years as a journalist, editor and correspondent of "Nova Makedonija" in Athens. He was director and editor-in-chief in the publishing house "Kultura". Currently editor-in-chief in the publishing house "Slovo". President of the Macedonian P.E.N. Centre. Known novels: "Return" (1972), "While the Bell Tolls There is no Death" (1980), "Well" (2001) etc. He has been awarded with: "11 October", "Racin Award", "Vancho Nikoleski", "Charter of the Migrant Worker" etc.

ЈОВАН БОЦЕВСКИ
(1939, Екши - Су - Леринско)

Роден е во селото Екши - Су - Леринско, во 1939 година. Пишува раскази за деца. Попознати збирки раскази се: "Чудниот крадец" (1985), "Есента на моето детство" (1990), "Дивите рогушки" (1993), "Кoj ја скрши вазната" (1995), романот "Мојата втора љубов" (2005) и др.

JOVAN BOCEVSKI
(1939, Ekshu - Su - The Region of Lerin, Aegean part of Macedonia)

Born in the village of Ekshu - Su - The Region of Lerin, Aegean part of Macedonia. He is a story writer. Known story books: "The Miraculous thief" (1985), "Autumn of my childhood" (1990), "The wild locusts" (1993), "Who broke the vase" (1995), the novel "My second love" etc.

ЈОЗО Т. БОШКОВСКИ - ЈОН
(1933, с. Острилци, Крушевско)

Поет, раскажувач, есеист, преведувач, сликар. Роден во с. Острилци, Крушевско во 1933 година. Работел како новинар во Македонската телевизија. Почесен член на Европската академија. Познати дела: "Осветлен човек" (поезија 1984), "Атлантида вистинската и Македонија - високоцветна Македонија" (историја и поезија, 1998), "Триумф на материјата" (естетика - водич, 2000), "Уметноста е вечна сфинга" (2002), "Песната Сонце" (поезија, 2003) и други.

Добитник е на наградите: "Гран При на Медитеранот (Мадрид, 1980). Во Неапол, Италија му е доделена титулата Академик Поет и беше примен за почесен член на Европската академија.

JOZO T. BOSHKOVSKI - JON
(1933, Ostrilci, Krushevo)

Poet, prose writer, essayist, translator, painter. Born in the village of Ostrilci, Krushevo. Worked as a journalist in the Macedonian Television. Honorary member of the European Academy. Known works: "Enlightened man" (1984), "Atlantis the Proper and Macedonia - the shining Macedonia" (history and poetry, 1998), "triumph of the substance" (aesthetics - guide book, 2000), "Art is an Eternal Sphinx" (2002), "The Sun Song" (2003) etc. He has been awarded: The Mediteranean Grand Prix Award (Madrid, 1980). In Neapol, Italy he was promoted to the title Academician Poet and became a honorary member of the European Academy.

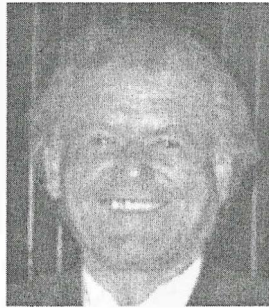

ЉУБОМИР ГРУЕВСКИ
(1949, Гевгелија)

Поет. Роден е во 1949 година, во Гевгелија. Работи како издавач. Автор е на книгите: "Гемии" (поезија, 1980), "Огненена земја" (1983), "Опсаден град" (поезија, 1991) и "Островот и други легенди" (поезија, 1999).

LJUBOMIR GRUEVSKI
(1949, Gevgelija)

Poet. Born in 1949 in Gevgelija. He works as a publisher. Works: "Boats" (poetry, 1980), "Fiery Land" (1983), "Town under siege" (poetry, 1991), The Island and other legends (poetry, 1999).

ПЕТРЕ ДИМОВСКИ
(1946, с. Брод, Битола)

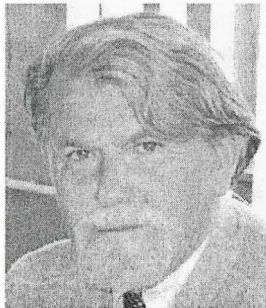
Раскажувач и романсиер. Роден е во 1946 година во с. Брод, Битолско. Работи како професор во основно училиште во Битола. Познати дела: "Преломи" (раскази, 1973), "Пламенка" (роман, 1996), "Резервна тајна" (роман, 1997), "Црната мачка" (проза, 2002) и други.

Добитник е на наградите: "4-ти Ноември" (награда на градот Битола), награда за роман на БИД "Мисирков", "Феникс" награда на "Утрински весник" и др.

PETRE DIMOVSKI
(1946, Brod, Bitola)

Short story writer, novelist. Born in 1946, in the village of Brod, Bitola. Teaches in a Primary School in Bitola. Works: "Watershed" (short stories, 1973), "Wheat rust" (novel, 1996), "Contingency secret" (novel, 1997), "The Black Cat" (prose, 2002). He is awarded with: "4-th November" prize of Bitola, First prize for a novel from the publishing house BID "Misirkov" Bitola, the "Morning's newspaper" prize "Phoenix" etc.

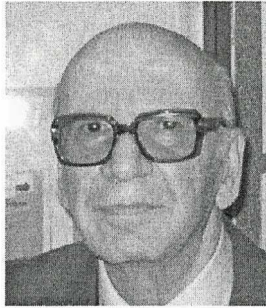
ЦАНЕ ЗДРАВКОВСКИ
(1936, с. Врањевци, Битола)

Раскажувач, романсиер, критичар, драмски автор. Роден е во 1936 година с. Врањевци, Битолско. Доктор по Филолошки науки. Работел како професор во Гимназијата "Јосип Броз Тито" во Битола и во Педагошкиот завод во Скопје.

Познати дела: "Дамка" (роман, 1968), "Дојденци на Хера" (роман, 1980), "Конзулски град" (1987), "Ататурк пророк" (роман, 1993), "Драмата во наставата" (критики, 1994) "Велеградот" (роман, 2000) и други.

CANE ZDRAVKOVSKI
(1936, Vranjevci, Bitola)

Short story writer, novelist, literary critic and playwright. Born in 1936, in the village of Vranjevci, Bitola. He is Ph.D. in Philology. He was a professor in Ginnazium "Josip Broz - Tito" Bitola and worked at the Pedagogical Institute Skopje. Known works: "Stain" (novel, 1968), "Newcomers of Hera" (novel, 1980), "The City of Consuls" (novel, 1987), "Ataturk the Prophet" (novel, 1993), "The Drama in the process of teaching" (criticism, 1994), "Metropolis" (novel, 2000) etc.

ВЛАДИМИР КОСТОВ
(1932, Битола)

Романописец и писател на кратка проза, писател за деца и млади. Роден е во 1932 година во Битола. Работел на Педагошката академија при Универзитетот во Битола. Еден од основачите - главен уредник на списанието "Развиток" од Битола. Познати дела: "Лица со маски" (роман, 1967), "Свадбата на Мара" (роман, 1968), "Учителот" (роман, 1976), "Црквичето Четириесет маченици во Битола" (роман, 1984), "Битолски триод" (роман, 1994), и други. Романите "Свадбата на Мара", "Црквичето.. ." и "Грешниот Захарие" поставени се на сцената на Народниот театар во Битола. Добитник е на наградите: "4^{ти} Ноември" на град Битола, "11 Октомври", "1 Мај", "Рациново признание" и "Ванчо Николески".

VLADIMIR KOSTOV
(1932, Bitola)

Novelist, short story writer, writer for children and teenagers. Born in 1932 in Bitola. Worked as a professor at the Pedagogical Academy at the University of Bitola. He is one of the founders - Editor - in - Chief of the journal "Razvitok" Bitola. Known works: "Faces with masks" (novel, 1967), "Mara's Wedding" (novel, 1968), "The Teacher" (novel, 1976), "The church Forty Martyrs in Bitola" (novel, 1984), "The Bitola Triod" (novel, 1994) etc. The novels "Mara's Wedding", "The Church Forty Martyrs in Bitola" and his novella "Zaharie the Sinner" has been dramatized on the stage of the Public Theater in Bitola.

He has been awarded with: "4th November" prize of Bitola, "11th October", "1st May", Racin's Prize" and "Vancho Nikoleski".

НИКОЛА КОЧОВСКИ
(1933, Битола)

Раскажувач, романсиер, драмски писател и критичар. Роден е во 1933 година во Битола. Работел како професор. Познати книги: "Малата Билја" (два тома, роман, 1969, 1970), "Бреме" (роман, 1981), "Раско" (роман, 2002).

Добитник е на наградата: "4^т" Ноември" на градот Битола.

NIKOLA KOCHOVSKI
(1933, Bitola)

Novelist, short story writer, playwright and critic. Born in 1933 in Bitola. Worked as a high school teacher. Known works: "The Little Bilja" (two volumes, novel, 1969, 1970), "Burden" (novel, 1981), "Rasko" (novel, 2002).

He is awarded the "4th November" prize of Bitola.

ПАНДЕ МАНОЈЛОВ
(1948, с. Породин, Битола)

Поет, раскажувач, критичар. Роден во с. Породин, Битолско. Работел во редакцијата на "Битолски весник".

Познати книги: "Црвен немир во црвено пламти" (поезија, 1971), "За Битола, вековите и љубовта" (поезија, 1989), "Стап" (хумористично-сатирични текстови, 2000), "Талија на битолската сцена" (театарски критики, 2003) и други.

Добитник е на наградите: "4^{та} Ноември" на градот Битола, "Ванчо Николески", награда за песна на Меѓународната манифестација "Празник на липите".

PANDE MANOJLOV
(1948, Porodin, Bitola)

Poet, short story writer, critic. Born in 1948 in the village of Porodin, Bitola. Worked as a member of the Editorial board of "Bitola's Newspaper". Known works: "The restlessness bursts into red flames" (Poetry, 1971), "For Bitola, the centuries and love" (poetry, 1989), "A Stick" (humour-satirical texts), "Talia on the Bitola stage" (theatrical criticisms, 2003). He has been awarded with: "4th November" prize of Bitola, "Vancho Nikoleski" and the award for poem at the International Manifestation "Holiday of the lime trees".

ГОРДАНА МИХАЙЛОВА БОШНАКОСКА
(1940, Битола)

Поет, раскажувач, есеист. Родена во Битола во 1940 година. Била уредник на Македонската телевизија. Член на македонскиот ПЕН центар. Познати книги: "Врмето го нема" (поезија, 1965), "Босфорско лето" (раскази, 1984), "Њујорксон" (поезија, 1993), "Планини од картонски кутии" (поезија, 1997), "Потрага по приказна" (роман, 2001) и други. Добитник е на наградите: "Браќа Миладиновци" на Струшките вечери на поезијата и наградата за песна на манифестацијата "Празник на липите".

GORDANA MIHAILOVA BOSHNAKOSKA
(1940, Bitola)

Poet, prose writer, essayist. Born in 1940 in Bitola. Worked as an editor for the Macedonian Television. Member of the Macedonian P.E.N Centre. Known books: "Time has gone" (poetry, 1965), "Bosphorous Summer" (short stories, 1984), "Newyorkdream" (poetry, 1993), "Mountains of cardboard boxes" (poetry, 1997), "A Quest For a Story" (novel, 2001), etc.

She has been awarded with: "Miladinov Brothers" award at the Struga Poetry Evenings Festival and the award for a poem at the "Holiday of the Lime Trees".

ЃОРЃИЈА НАЈДОСКИ
(1942, Лактиње, Охрид)

Поет, раскажувач, романсиер. Роден е во 1942 година во село Лактиње, Охридско. Доктор по политички науки. Работи во културно-информативен центар во Скопје. Познати книги: "Крвоболие" (поезија, 1967), "ВМРО (ОБ.) и журналистичката дејност на Димитар Влахов (научен труд, 1987), "Ветар во градите" (роман за млади, 1990), "Информативен систем на Македонија" (научен труд, 1999) и други.

GORGIJA NAJDOSKI
(1942, Laktinje, Ohrid)

Poet, short story writer, novelist. Born in 1942 in Laktinje, Ohrid. Ph.D. in Political Science. Works in the Cultural - Information Centre in Skopje. Known works: "Bloodpain" (poetry, 1967), "VMRO (United) and the journalistic activity of Dimitar Vlahov (scholarly work, 1987), "Wind in the Chest" (novel for teenagers, 1990), "The Information System in Macedonia" (scholarly work, 1999) etc.

ТОМИСЛАВ ОСМАНЛИ

(1956, Битола)

Сценарист, драматург, теоретичар на медиумите, писател, критичар, новинар и есеист. Роден е во 1956 година во Битола. Денес работи како одговорен уредник во Културно-уметничката програма на Телма телевизија. Автор е на првите книги за седмата и деветтата уметност како што е "Филмот и политичкото" (1981), исто така ги напишал книгите: "Салонот бумс" (сатирична комедија, 1987), "Пеперутката на детството" (1993), автор е на сценариото на играниот филм "Ангели на отпад" (1995), "Ден за Скопје" (1998), "Новиот цар" (2001) и други.

Добитник е на повеќе творечки, општествени и професионални награди и признанија.

TOMISLAV OSMANLI

(1956, Bitola)

Play and screenplay writer, media theoretician, theater and film critic, prose writer and an essayist. Born in 1956 in Bitola. Today he works as a Chief of the Arts program for the independent Telma TV house. Osmanli wrote the first Macedonian books on the theory of the Seventh and the Ninth Art such as "Film and Politics" (1981), also he wrote the books: "The Salon Booms" (a satirical comedy, 1987), "The Butterflies of Childhood" (1993), he wrote the screenplay for the feature film "Angels of the Dumps" (1995), "Day for Skopje" (1998), "The New King" (2001) etc.

He has won a number of art, professional and public awards.

ГОРЈАН ПЕТРЕВСКИ

(1951, с. Мренога, Демир Хисар)

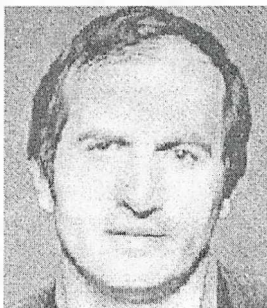
Раскажувач, романсиер за деца и млади. Роден е во 1951 година во с. Мренога, Демирхисарско. Работел во МТВ во програмата за деца и млади. Од 1986 година преоѓа на работа во "Детска радост" при НИП "Нова Македонија" во Скопје каде што работел како одговорен уредник на издавачката дејност. Денес е уредник на весниот "Наш свет". Познати книги: "Гороцвет" (раскази, 1973), "Споменка" (роман, 1982), "Марта" (роман, 1989), "Татковата прва љубов" (поетски записи, 1997), "Сама" (роман, 2003) и други.

Добитник е на наградата "Ванчо Николески" доделена од ДПМ.

GORJAN PETREVSKI

(1951, Mrenoga, Demir Hisar)

Prose writer, novelist for children and teenagers. Born in 1951, in the village of Mrenoga, Demir Hisar. Worked for the Macedonian TV, programme for children and teenagers. Since 1986 he has worked in the publishing house "Detska radost" ("Nova Makedonija") as an editor-in-chief. Currently, he works as an editor of the newspaper "Nas svet". Known books: "Pheasant's eye" (stories, 1973), "Spomenka" (novel, 1982), "Marta" (roman, 1989), "Daddy's first love" (lyrical notes, 1997), "Alone" (roman, 2003) etc. Winner of the "Vancho Nikoleski" award by the Macedonian Writer's Association.

ХРИСТО ПЕТРЕСКИ
(1957, Крушево)

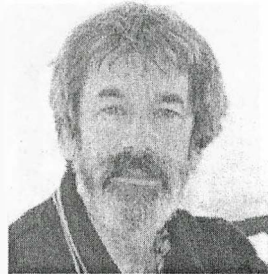
Поет, раскажувач, критичар. Роден е во 1957 година во Крушево. Работел како новинар во "Млад борец", "Студентски збор", Радио Скопје и "Нова Македонија". Сега е директор на книгоиздателството "Феникс" во Скопје. Познати книги: "Огледало" (поезија, 1979), "Врв" (хаику, 1983) "Бонасаи" (поезија за деца и млади, 1991), "Добриот ѓавол" (раскази, 1996), "Најголемата тајна" (книга за деца, 2003) и други.

Добитник е на наградите: "Крсте Мисирков", "Васил Куноски", "Ацо Шопов" на Културно-просветната заедница на Македонија.

ХРИСТО ПЕТРЕСКИ
(1957, Krushevo)

Poet, prose writer, literari critic. Born in 1957 in Krushevo. Worked as a journalist for "Mlad borec", "Studentski zbor", Radio Skopje and "Nova Makedonija". He is currently director of the publishing house "Feniks" in Skopje. Known books: "Mirror" (poetry, 1979), "The Peak" (haiku, 1983), "Bon-sai" (poetry for children and teenagers, 1991), "The Good Devil" (stories, 1996), "The Biggest Secret" (book for children, 2003).

He has been awarded with: "Krste Misirkov", "Aco Shopov" award by the Cultural and Educational Association of Macedonia.

ВАНЧО ПОЛАЗАРЕВСКИ
(1951, Гостивар)

Писател за деца, хуморист. Роден е во 1951 година во Гостивар. Бил новинар во весниците "Млад борец" и "Остен". Работел во книгоиздателската куќа "Детска радост". Сега работи за списанието "Теа модерна" од Скопје. Познати книги: "Па што?" (хуморески за возрасни, 1981), "Бушавиште" (поезија за деца, 1989), "Шашардарие" (раскази за деца, 1997), "Нервозни приказни" (раскази, 2000) и други. Автор е и на неколку сликовници за деца ("Големи и мали", "Боенка").

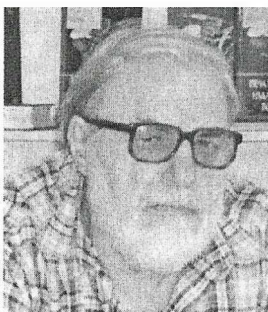
Добитник е на наградата на МТВ за најдобра книга меѓу две Струги.

VANCHO POLAZAREVSKI
(1951, Gostivar)

Children's writer, humorist. Born in 1951 in Gostivar. He was journalist for the newspapers "Mlad borec" and "Osten". He was an editor for the publishing house "Detska radost" in Skopje. Currently he is in the editorial board of "Tea moderna" in Skopje. Known books: "So what?" (humorous stories for adults), "Shagginess" (poetry for children, 1989), "Confused stories" (stories for children, 1997), "Nervous stories" (short stories, 2000) etc. Author of several picture-books (Big ones and little ones, Colouring books).

He won the MTV award for the best book between two Struga Festivals.

ЃОРЃИ ПРЧКОВ
(1942, Битола)

Роден е во Битола во 1942 година. Живее и работи како наставник во родното место. Подеднакво пишува за деца, младина и возрасни. Попознати негови дела се: "Велосипедисти" (раскази за деца, 1980) "Словенските првоучители" (раскази, 1985) "Ластарче и Цуки" (роман за деца, 1985), "Жими крст и кандило" (роман, 2003) "Верушка" (роман, 2004) и други.

Награден е со наградата "4-ти Ноември" на градот Битола за романот "Ластарче и Цуки", втора награда на Издавачката куќа "Детска радост", втора награда на Издавачката куќа "Феникс" за книгата "Штурчо", како и откупувани му се повеќе раскази во "Нова Македонија" и "Студентски збор".

GJORGJI PRCHKOV
(1942, Bitola)

Born in Bitola in 1942. Novelist and short story writer. He writes equally for children, youth and adults. Known works: "Bicyclists" (short stories for children, 1980), "The Slavic First Teachers" (short stories, 1985), "Lastarche i cuki" (novel for children, 1985), "I swear in the cross and the icon lamp" (novel, 2003), "Verushka" (novel, 2004), etc.

He is awarded with "4th November" the prize of Bitola for his novel "Lastarche and Cuki", the second prize from the Publishing house "Detska Radost" and he has been ransomed a number of stories by "Nova Makedonija" and "Studentski zbor".

ВЕРА СТОЈЧЕВСКА - АНТИЌ
(1939, Битола)

Книжевен историчар и теоретичар. Родена е во 1939 година во Битола. Доктор на Филолошки науки. Професор на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје. Познати дела: "Од средновековната книжевност" (1976), "Меѓу книжевниот текст и фолклорот" (1987), "Свети Клименту" (1993), "Време и пат" (патописи, 1996), "Локални хагиографии во Македонија" (2003), "Култот на Света Богородица" (2003) и други. Добитник е на наградите "Климент Охридски" и "Гоце Делчев" и "11^{ти} Октомври"

VERA STOJCHEVSKA - ANTIK
(1939, Bitola)

Literary historian and theoretician. Born in 1939 in Bitola. Ph.D. in Filology. Professor at the faculty of Philology "Blaze Koneski" in Skopje. Known works: "From the medieval literature" (1976), "Between the Literary Text and Folklore" (1987), "To Saint Kliment" (1993), "Time and Journey" (travelogue, 1996), "Local Hagiographies in Macedonia" (2003), "The Cult of the Holy Mother" (2003) etc. She has been awarded with the "Kliment Ohridski" and "Goce Delchev" awards.

БОГОЈА ТАНЕВСКИ

(1936, с. Долно Ореово, Битола)

Поет и драмски писател. Роден е во 1936 година во с. Долно Ореово, Битолско. Работел како наставник во основни училишта. Работел како хонорарен дописник на Радио Битола, Радио Скопје, "Битолски весник" и "Нова Македонија". Бил уредник на алманахот "Патеки 70" при Литературниот клуб "Стале Попов" Битола.

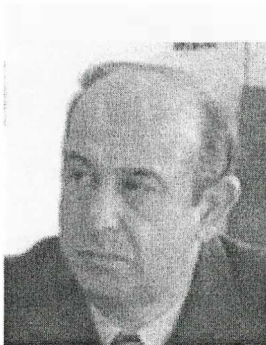
Напишал десеттина книги: "Угорнина" (поезија, 1971), "Чекори во мене" (поезија, 1996), "Параловските чукари" (монодрама, 2002), "Битолски мотиви" (поезија, 2005)

Добитник е на неколку награди и признанија.

BOGOJA TANEVSKI

(1936, Dolno Oreovo, Bitola)

Poet and playwright. Born in 1936 in the village of Dolno Oreovo, Bitola. He worked as a teacher in primary schools. He was a honorary correspondent to Radio Bitola, Radio Skopje, "Bitolski vesnik" and "Nova Makedonija". He was an editor of the almanac "Paths 70" of the Literary club "Stale Popov" Bitola. He wrote several books: "Uphill" (poetry, 1971), "Steps inside me" (poetry, 1996), "Paralovski cukari" (monodrama, 2002), "Bitola motives" (poetry, 2005). He has been awarded several awards.

ДОБРЕ ТОДОРОВСКИ

(1960, с. Бабино, Демир Хисар)

Раскажувач. Роден е во 1960 година во с. Бабино, Демирхисарско. Како вработен во Министерството за одбрана, повеќе години е постојан дописник и учесник во редактирањето на армиските гласила: "Одбрана" и "Армиски збор". Автор е на книгите: "Сивилото на одот" (роман, 1998), "Болештини" (записи во проза, 1999), "Длабоко во мене" (поезија, 2000), "Што ни било пишано" (монодрами, 2001) и други.

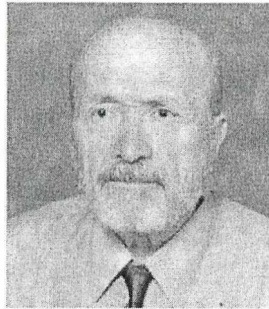
Добитник е на наградите: "Иселеничко перо" и "4^{ти} Ноември" на град Битола.

DOBRE TODOROVSKI

(1960, Babino, Demir Hisar)

Short story writer. Born in 1960 in the village Babino, Demir Hisar. As an employee in the Ministry of Defense, for several years he is a constant correspondent and participant in editing the army newspapers: "Odbrana" (Defense) and "Armiski zbor" (Army Word).

Author of the following books: "Monotony of the walk" (novel, 1998), "Illnesses" (notes in prose, 1999), "Deep in me" (poetry, 2000), "What was written for us" (monodrama, 2001) etc. Winner of the awards: "Iselenicko pero" and "4th November" prize of Bitola.

РАДОВАН П. ЦВЕТКОВСКИ
(1931, с. Сопотница, Демир Хисар)

Поет, раскажувач, критичар, писател за деца и млади, фолклорист. Роден е во 1931 година во с. Сопотница, Демирхисарско. Работел како професор, директор во училиште, секретар на битолската издавачка дејност при "Битолски весник" и списанието "Развиток". Бил член на претседателството на ДПМ. Познати дела: "Моето поднебје" (поезија, 1971), "Дедо ми во Балканските војни" (поезија, 1985), "Смокот пештерски" (раскази за деца, 1992), "Сказанија демирхисарски" (записи, 1996), "Рашко" (роман за деца, 1997), "Видувања" (критики, 2003) и други.

Добитник е на наградата "4^{та} Ноември" на градот Битола и наградата на Културно-просветната заедница на Македонија како и неколку други награди за песни.

RADOVAN P. CVETKOVSKI
(1931, Sopotnica, Demir Hisar)

Poet, prose writer, writer for children and teenagers, folklorist. Born in the village of Sopotnica, Demir Hisar. Worked as a high school teacher, head of a school, secretary of the publishing house "Bitolski vesnik" and the journal "Razvitok". One-time member of the Presidency of the Macedonian Writer's Association.

Known works: "My country" (poetry, 1971), "My grandfather in the Balkan Wars (poetry, 1985), "The Cave of the Smooth Snake" (short stories for children, 1992), "Stories from Demir Hisar" (notes, 1996), "Rashko" (novel for children, 1997), "Reflexions" (criticisms, 2003) etc.

He has been awarded the "4th November" prize of Bitola and the award of the Macedonian Society for Culture and Education. He is a prize winner of several awards for poems.

ПЕТКО ШИПИНКАРОВСКИ

(1946, с. Будимирци, Битола)

Роден во 1946 година во с. Будимирци, Битолско. Основно образование завршил во с. Будимирци и с. Старавина. Средно училиште во Битола. Дипломирал на Факултетот за безбедност и општествена самозаштита.

Негови дела се: "Откорнати души" (роман), "Духот на војводата" (монодрама) и "Петра" (роман, 2004).

PETKO SHIPINKAROVSKI

(1946, s. Budimirci, Bitola)

Born in 1946 in the village of Budimirci, Bitola. Primary school attended in the villages Budimirci and Staravina. Secondary school in Bitola. He graduated at the Faculty of Security and Societal Self-protection. His works: "Souls pulled out by its roots" (novel), "The Spirit of the Duke" (monodrama) and "Petra" (novel, 2004).

СОДРЖИНА

ВО СВЕТЛИНАТА НА ПРВАТА ЛИТЕРАТУРНА СРЕДБА НА РОДНОКРАЈНИТЕ БИТОЛСКИ АВТОРИ ОД МАКЕДОНИЈА - <i>Од редакцијата</i>	5
УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЕШТВО НА БИТОЛСКИТЕ А - <i>Радован П. Цвейковски</i>	9
НЕМА УНИВЕРЗАЛНА ВИСТИНА ИЛИ ИДЕЈА ШТО НЕ ГО НАДЖИВЕАЛА СВОЈОТ АВТОР - <i>Пејџре М. Андреевски</i>	14
РОДНОТО МЕСТО КАКО УНИВЕРЗАЛЕН ТОПОС ВО ЛИТЕРАТУРАТА - <i>Димитџар Башиевски</i>	19
БИТОЛА - МОЈ ЗДИВ И ЛИТЕРАТУРНА ИНСПИРАЦИЈА - <i>Јован Боцевски</i>	24
БИТОЛА -МОЈОТ ПРВ ГРАД ОД БИТОЛА -ДО НА ВРВОТ "МУЗА" НА ПЕЛИСТЕР - <i>Јозо Т. Бошковски</i>	28
РОДНОКРАЈНОТО ВО ДОПИР СО УНИВЕРЗАЛНОТО - <i>Љубомир Груевски</i>	37
МИСЛАТА НЕ ПОВРЗУВА ВО УНИВЕРЗАЛНОСТА - <i>Пејџре Димовски</i>	44
РОДНОКРАЈНОСТА - БИТЕН БЕЛЕГ НА МОЕТО ПРОЗНО ТВОРЕШТВО - <i>Цане Здравковски</i>	53
УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЕШТВО НА БИТОЛСКИТЕ АВТОРИ - <i>Владимир Косџов</i>	62
ОД СВОЈ АГОЛ ЗА ДОПИРИТЕ - <i>Никола Кочовски</i>	67
УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ДЕЛ ОД МОЕТО ЛИТЕРАТУРНО ТВОРЕШТВО - <i>Панде Манојлов</i>	73
БИТОЛА ВО МЕНЕ - <i>Гордана Михаилова Бошнаковска</i>	77

НЕКОИ ИЗВОРИ НА РОДНОКРАЈНОСТА КАКО ТВОРЕЧКА ПРЕОКУПАЦИЈА - <i>Ѓорѓија Најдовски</i>	82
УНИВЕРЗАЛНАТА ПАРАДИГМА БИТОЛА - <i>Томислав Османли</i>	89
РОДНОКРАЕН ТВОРЕЧКИ ВОСКЛИК - <i>Горјан Пејћревски</i>	96
ЗА УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНОСТА; НА ПАТОТ ЗА БИТОЛА - <i>Христијо Пејћревски</i>	102
ОД ДЕТСКА ФАНТАЗИЈА ДО УНИВЕРЗАЛНОСТ - <i>Ванчо Полазаревски</i>	108
БИТОЛА ВО МОЈАТА КНИЖЕВНА РАБОТА - <i>Ѓорѓи Прчков</i>	114
ЗБОРОТ НА СЛОБОДАН МИЦКОВИЌ - <i>Вера Стојчевска Анѓиќ</i>	120
ОД РОДОКРАЈНО ДО УНИВЕРЗАЛНО - <i>Боѓоја Таневски</i>	127
УНИВЕРЗАЛНОСТА НА РОДНОКРАЈНАТА ИДЕЈА НИЗ ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЕШТВО - ПОТПОРА НА КОРЕНОТ - <i>Добре Тодоровски</i>	132
ПАРАДИГМАТИЧНИОТ КРУГ НА РОДНОКРАЈНОСТА ВО РАВЕНСТВОТО НА УНИВЕРЗАЛНОТО - <i>Радован П. Цвевќовски</i>	137
ОТКОРНАТИТЕ ДУШИ ОД МИНАТОТО ДО ДЕНЕС - МОЈА ИНСПИРАЦИЈА - <i>Пејќо Шийинкаровски</i>	144
БИОБИБЛИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ ЗА АВТОРИТЕ	149

I РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО БИТОЛСКИ ПИСАТЕЛИ ОД МАКЕДОНИЈА

Издава

*Национална усџанова - Универзитетска библиотека "Св.
Климент Охридски" Битола, ул. Ленинова бр. 39, Битола*

Организационен одбор

*Јелена Пејровска
Николче Вељановски
Радован П. Цветковски
Владимир Косџов
Цветанка Дамјановска
Лена Секуловска
Јоланда Бошевска
Малџожита Мачковска*

Превод и резимеа на англиски јазик

Николче Вељановски

Лектура

Стево Гаџовски

Печати

АД "Киро Дандаро" - Битола

Тираж

500 примероци

ISBN 9989-9702-3-8